

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI**

9 ve 13 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARDA PEYGAMBER İMGESİ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
HİDAYET AKIN AÇIKGÖZ**

DANIŞMAN: PROF. DR. MEHMET BAHÇEKAPILI

**YALOVA
HAZİRAN 2023**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

9 ve 13 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARDA PEYGAMBER İMGESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HİDAYET AKIN AÇIKGÖZ
207215002

DANIŞMAN: PROF. DR. MEHMET BAHÇEKAPILI

YALOVA
HAZİRAN 2023

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım “9 ve 13 Yaş Arasındaki Çocuklarda Peygamber İmgesi” başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

İmza

Hidayet Akın AÇIKGÖZ

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca benden yardımlarını esirgemeyen, akademik anlamda bana her zaman destek olan ve doğru yolu gösteren sayın danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Bahçekapılı'ya teşekkür ederim. Tez yazım aşamasında elinden gelen tüm yardımı ve manevi desteği için Dr. Öğretim Üyesi Sümeyra Arıcan hocama teşekkür ederim. Lisans eğitimim boyunca alanımı bana sevdiren ve yol gösteren kıymetli hocam Prof. Dr. Nurullah Altaş hocama teşekkür ederim. Son olarak her zaman yanımda olduğu ve benden desteğini hiçbir zaman esirgemediği için kıymetli eşim Seda Açıkgöz'e teşekkür ederim.

Haziran – 2023

Hidayet Akın AÇIKGÖZ

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
ÖZET.....	xv
ABSTRACT.....	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Problemi	1
1.2. Tezin Önemi	1
1.3. Tezin Amacı	2
1.4. Araştırma Yöntemi	4
1.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	4
1.6. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı	5
1.7. Verilerin Analiz ve Yorumlanması	5
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Gelişim ve Çocuk	6
2.1.1. Gelişimle ilgili temel kavramlar	6
2.1.2. Gelişimle ilgili temel ilkeler	7
2.1.3. Gelişimi etkileyen faktörler	8
2.2. Çocukluk Kavramı	9
2.2.1. Çocukluk döneminin gelişim özellikleri.....	10
2.3. İslam’da Çocuk.....	16
2.3.1. Kur’an-ı kerimde çocuk.....	18
2.3.2. Hz. Muhammed (sav)’in hayatında çocuk.....	23
2.4. Çocuklarda Bilişsel ve Dini Gelişim	27
2.4.1. Jean Piaget ve bilişsel gelişim	28
2.4.2. Ronald Goldman ve dini gelişim kuramı.....	31
2.4.3. James Fowler ve inanç gelişim evreleri.....	34
2.4.4. Fritz Oser ve dini yargı gelişimi	36
2.4.5. David Elkind ve çocuk psikolojisi çalışmaları	37
2.5. Çocukların Dine Dair Hislerinin Gelişmesi	38

2.5.1. Okul öncesi eğitimin önemi ve aile	40
2.5.2. Okullarda verilen eğitimin önemi	43
2.5.3. Yaşa ve cinsiyete bağlı düşünce ve imge farklılıkları	47
2.6. Çocuklarda Resim Gelişimi ve Aşamaları	50
2.6.1. Karalama evresi (2- 4 Yaş)	51
2.6.2. Şema öncesi dönem (4 - 7 Yaş)	51
2.6.3. Şematik devir (7 - 9 Yaş)	51
2.6.4. Gerçekçilik dönemi (9 - 12 Yaş).....	52
2.6.5. Doğalcılık dönemi (12 - 14 Yaş)	53
2.7. Peygamber İmgesinin Çocuklar İçin Dini Kitaplardaki Yeri	54
2.7.1. Çocuk kitaplarında peygamberin kişilik özellikleri.....	55
2.7.2. Peygamberin ailesi ile olan ilişkisi	58
3. BULGULAR	59
3.1. Resim Sonuçları.....	59
3.1.1. Çocukların resim tasavvurunda peygamber temaları.....	60
3.1.2. Çocukların resim tasavvurundaki temaların cinsiyete göre dağılımı.....	63
3.1.3. Çocukların resim tasavvurundaki temaların yaşa göre dağılımı.....	65
3.2. Çocukların Temalarındaki Kazanımlar	67
3.3. Çocukların Peygamber Kavramına Yükllediği Anlamlar	69
3.3.1. İbadete önem vermesi	69
3.3.2. Muşahhaslık	72
3.3.3. İlahi özelliklere sahip olması	75
3.3.4. İlme önem vermesi.....	78
3.3.5. Çocukları çok sevmesi ve insanlara değer vermesi	81
3.3.6. Şefkatli merhametli oluşu, doğayı ve insanları sevmesi.....	85
3.3.7. Diğer temalar	89
3.4. Çocukların Peygamber'den Beklentileri	95
3.5. Resim ve Yazı ile İmgede İfade Yeteneği	96
4. TARTIŞMA	97
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	103
KAYNAKLAR.....	107
EKLER	115
EK 1- Öğrenci Arşiv Kodları.....	115
EK 2- Etik Kurul Kararı	118

EK 3- MEB Körfez İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Oluru	119
EK 4- Mülakat Formu	120
EK 5- Öğrenci Resimleri	121
ÖZGEÇMİŞ	162

KISALTMALAR LİSTESİ

Dkab	: Din Kùltürü ve Ahlak Bilgisi
EI	: Duygusal zeka
Hız.	: Hazreti
MEB	: Milli Eğitım Bakanlığı
s.a.v.	: Sallallâhu aleyhi ve sellem

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 3.1. Çocukların resim tasavvurunda peygamber temaları.....	60
Tablo 3.2. Temaların cinsiyete göre dağılımı	64
Tablo 3.3. Temaların yaşa göre dağılımı	66
Tablo 3.4. Çocukların temalarındaki kazanımlar	68

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Peygamber özellikleri	62
Şekil 3.2. Temalara göre sınıf dağılımı.....	70
Şekil 3.3. Temalara göre dağılım	73
Şekil 3.4. Temalara göre dağılım	76
Şekil 3.5. Temaların sınıflara göre dağılımı.....	79

9 VE 13 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARDA PEYGAMBER İMGESİ

ÖZET

Çocukların doğumdan ilkokul çağına kadar aldıkları dini eğitim, çocukları anladığımız ölçüde daha verimlidir. Bu nedenle dini eğitim ve çocuk psikoloji ayrılmaz bir bütündür. Çocuğun kişisel gelişimi göz önüne alındığında zihinsel, duygusal ve ruhsal gelişimi okul öncesi dönemde gelişmeye başlar ve bu süreç okul hayatı boyunca devam eder. Sonuçta bunlar çocuğun gelecekteki yaşamı için attığı adımlardır. Bu aşamaların gelişiminde öncelik, çocuğun ilk öğretmeni olan anne ve babasına verilir. Çocuğun öğrenme süreci anne ve baba ile devam ederken, çocuk okul çağına geldiğinde öğretmenler de bu sorumluluğa dâhil edilir.

Çocuk, sosyal öğrenme kuramları aracılığıyla kişiliğini ve karakterini şekillendirmeye başlar. Çocuğun dini gelişim sürecinde oluşan kavramları açıklayabilmesi ve anlayabilmesi için eğitim ve öğretim büyük önem taşımaktadır. Kavramlarla zihinsel dünyası genişleyen okul öncesi çocuk, her dini kavramla duygusal bir bağ kurar. Bu süreçte çocukta dini kavramlar oluşurken sevgi, saygı ve merhamet gibi duygusal unsurların zihinde görselleştirilmelidir. Çünkü çocuk; Allah, peygamber, dua ve ibadet gibi değerli kavramların gelişiminde zihnindeki görsellerden yardım alır.

Çalışma genel olarak 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışmanın kuramsal çerçevesi ele alınmıştır. İkinci bölümde araştırmada nasıl bir yöntem izlendiği belirtilmiştir. Son olarak elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Okul çağındaki çocukların resim becerilerini ölçmenin en iyi yolu onlardan resim yapmalarını istemektir. Resimdeki ipuçları çocuğun karakterini, duygu ve düşüncelerini anlamamıza yardımcı olur. Araştırmaya 9-13 yaş arası ilkokul öğrencileri katılmıştır ve çocuklardan Hz. Peygamber'in bir resmini çizmeleri istenmiştir ve bu resimlerden Hz. Peygamber'in çocukların gözünde nasıl bir imgeye sahip olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Peygamber, İmge, Çocuk, Resim

THE IMAGE OF THE PROPHET IN CHILDREN BETWEEN 9 AND 13 YEARS

ABSTRACT

The religious education that children receive from birth to primary school age is more productive as we understand children. Therefore, religious education and child psychology are inseparable. Considering the personal development of the child, his mental, emotional and spiritual development begins to develop in the preschool period and this process continues throughout his school life. After all, these are the steps the child takes for his future life. In the development of these stages, priority is given to the mother and father, who are the child's first teachers. While the learning process of the child continues with the mother and father, when the child reaches school age, teachers are also included in this responsibility.

The child begins to shape his personality and character through social learning theories. Education and training are of great importance for the child to be able to explain and understand the concepts formed in the religious development process. The preschool child, whose mental world expands with concepts, establishes an emotional bond with every religious concept. In this process, while religious concepts are formed in the child, emotional elements such as love, respect and compassion should be visualized in the mind. Because the child; He gets help from the visuals in his mind in the development of valuable concepts such as Allah, the prophet, prayer and worship.

The study generally consists of three parts. In the first part, the theoretical framework of the study is discussed. In the second part, the method followed in the research is stated. Finally, the obtained results were evaluated.

The best way to measure the painting skills of school-aged children is to ask them to paint. The clues in the picture help us to understand the character, feelings and thoughts of the child. Primary school students aged 9-13 participated in the study. The children participating in the research were asked to draw a picture of the Prophet. Then, from these pictures, it was determined what kind of image the Prophet had in the eyes of children.

Keywords: Prophet, Image, Child, Picture

1. GİRİŞ

1.1. Tezin Problemi

Gençlik kavramı literatürde farklı değerlendirilmeye tutulan farklı bakış açılarıyla farklı yorumlar içeren bir kavramdır. İnsan olarak düşündüğümüzde ise çocukların bir an önce ulaşmak istediği, yaşlıların ise keşke geri dönebilme şansım olsa diye özlem ve hasret ile bahsettiği öznel olmak ile beraber geneli ifade eden bir düşüncedir. Gençlik bu kadar önemli iken gençlik öncesi son çocukluk dönemi diye adlandırdığımız 9-13 yaş arasındaki çocuklardaki duygu, düşünce ve kazanım da önem arz etmektedir.

Gençlik çağındaki bir bireyin doğru bir yönlendirmeye sahip olması için rol model olarak yine doğru bir örnek önünde olması gerekir. Yanlış bir imaj, yanlış bir rol model örneği gençlik üzerinde olumsuz bir örnek oluşturacaktır. Bu sebeple en güzel rol model olan Hz Muhammed'in rol model açısından durumunu belirlemek için gençlik öncesi son çocukluk dönemini incelemek gerekir.

Araştırmanın problemi son çocukluk dönemi olan 9-13 yaş arasındaki çocuklarda nasıl bir peygamber imgesi olduğunu, O'nun ahlakını hangi yönlerle ve nasıl aktarıldığını belirlemektir. Son peygamber Hz. Muhammed (sav) ne kadar iyi tasvir edilirse, çocukların kişisel gelişimi o kadar doğru yönde gelişecektir. Peygamber'in doğru tasviri ile onun gönlümüzdeki yeri, rolü, rol modeli ve kişiliği daha iyi anlaşılacaktır ve bireylerin ileriki dönemlerinde bu problemin saptanmasıyla daha faydalı hale gelecektir. Problemi belirlemeye çalışırken mülakat yapılan gruba konu ile bağlantılı olan ve alt problem nitelikleri taşıyan şu sorular sorulmuştur.

- Büyüdüğünde ne olmak istersin?
- Örnek kişilik denilince aklına nasıl bir tanımlama geliyor?
- Senin için örnek kişi kimdir?
- Peygamber denilince aklında oluşan düşünceler nelerdir? Peygamber sence örnek kişi midir?
- Peygamber denilince aklına gelen bu düşünceleri resmedebilir misin?

1.2. Tezin Önemi

Peygamberin Kuran-ı Kerim'de ve birçok hadisi şerifte rol model olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla rol model düşüncesi, fikri ve tasavvuru özellikle çocukluk dönemi açısından son derece önem arz etmektedir. Çünkü çocukluk döneminde

örnek alma en fazla benimsenen ve kabul edilen öğrenme yoludur ve bahsettiğimiz bu dönemde de İslam tasavvuru örnek alma yoluyla oluşmaktadır. Doğru bir peygamber örneği oluştuğunda çocukların ileriki dönemlerde İslam düşüncesi için olumlu yönde katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Tüm bunlardan yola çıkarak çocukların zihinlerinde olumlu veya olumsuz, doğru veya yanlış, kullanışlı veya kullanışsız olması açısından nasıl bir peygamber bulunduğu tarafımızca önem arz etmektedir. Bu araştırma da zihinlerde bu düşüncüyü ortaya koyma açısından ve bu hususun ön plana çıkartılması araştırmanın gerçek manası önemini ortaya koymaktadır.

Literatüre bakıldığında çocuklarla ilgili; Nas'ın “Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi”, Yavuzer'in “Resimli Çocuklar”, Yıldız'ın “Çocuklarda Tanrı İmgesinin Gelişimi”, Ulçay'ın “ İlköğretim Çağındaki Çocuklarda Cennet ve Cehennem Tasviri ” peygamberlerle alakalı ise; Sağlam'ın “ Hz. Peygamber'in Çocuk Eğitiminde Öne Çıkardığı Hususlar ”, Aydın'ın “ Hz. Peygamber'in Çocuk Eğitiminde Öne Çıkardığı Hususlar”, Abdurrahman'ın “ Peygamberimizin Çocuk Eğitimi” gibi pek çok çalışma bulunmaktadır. Fakat bu çalışmalarda bireyler üzerindeki etkisi ve bireyi tanıma konuları merkeze alınan çalışmaların az olduğu görülmektedir. Bu araştırma 9-13 yaş son çocukluk dönemindeki bireylerde nasıl bir peygamber algısı belirlenip literatüre bu anlamda yeni bir veri ortaya konması bu çalışmanın önemli hususlarından biri olarak görülmektedir.

Araştırmada bireyi tanıma amacıyla yapılan mülakatlarda bireyin serbest bir şekilde aklından geçeni resmetmesi onun zihnindeki olanı doğal bir şekilde yansıtmaktadır. Bu düzeyde verilen din eğitimin özellikle de problemde konu edindiğimiz doğru bir peygamber rol modeli oluşup oluşmadığının belirlenmesi açısından araştırma önem arz etmektedir. Aynı zamanda bu belirlemeyle beraber din öğretimi alanında kullanılan kazanımların işlerliğini saptaması açısından ve oluşturabilecek çözümlere ışık tutması açısından bu araştırma önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

1.3. Tezin Amacı

Çocukların zihinlerinde nasıl bir peygamber imgesi oluştuğunu gördükten sonra amaç olarak şu denilebilir ki rol model olarak peygamberin olup olmadığını belirlemektedir. Hedeflenen noktalardan bir diğeri de, çocuğun kişisel gelişimi üzerinde olumlu bir etki yapmak ve bunun sonucunda yetişkinlikte önemli bir kişi

olmasına yardımcı olmaktır. Din eğitiminin bu amaca ulaşmasında öğrenme kuramlarından biri olan sosyal öğrenme yönteminin rolü büyüktür. Çocuklarda sosyal öğrenme, bir rol modeli taklit ederek veya çevresindeki insanları gözlemleyerek yapılabilir ve başkalarından gelen çocukluk deneyimleri de onlar için bir ışık olabilir. Kutsal kitap Kur'an-ı Kerim'de yansıtılan en güzel örnek, son peygamber olan Hz. Muhammed'dir. Tam bu noktada problemi belirlemek aslında bir nevi amacı da içinde barındırmaktadır. Doğru bir rol model anlayışı ile çocukların gelecekte Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in ahlakı ile ahlaklanmaları için çocuklukların daha öncede belirtildiği gibi gözlem ve taklit yeteneği üst düzeyde olan bu dönemde amaç peygamberi taklit etme en azından merkeze alma düşüncesine katkı sağlamaktadır. Bir diğer amaç ise belirlenen bu problem ve amaç doğrultusunda daha sonraki araştırma ve çalışmalara ışık tutabilmek din eğitimi hususunda temele inme noktasında yardımcı olmaktır. Bu amaç bağlamında araştırmanın alt amaçları şu şekilde sıralanabilir;

- 9-13 yaş arasındaki çocuklarda yaş ile orantılı olarak zihinlerde nasıl peygamber imgesi oluşup değiştiğini belirlemek
- Bahsedilen yaş aralığında cinsiyete göre değişkenliği incelemek
- Dkab ve Peygamberimizin Hayatı derslerinin öğretim programındaki kazanımları yansıtıp yansıtmadığını belirlemek
- Hangi temaların öne çıktığı ve temaların değişkenliği incelemek

Sonuç olarak bir cümlede özetlenecek olursa araştırmanın amacı, 9-13 yaş arası çocukların, Hz. Muhammed'in imajını zihinlerinde hayal etmeye ve bu imajın ne olduğunu belirlemektir.

1.4. Araştırma Yöntemi

“9-13 Yaş Arasındaki Çocuklarda Peygamber İmgesi” başlıklı çalışmamızda belirlediğimiz hedeflere ulaşmak için, hem literatür incelemesine hem de saha çalışmasına başvurulmuştur. İkinci aşamada ise 20. yüzyılda ortaya çıkan psikolojide, tıpta, politik bilimlerde, hukuk alanında popüler olarak kullanılması nedeniyle sosyal bilimciler tarafından bilinen ve kullanılan bir yaklaşım olan durum çalışması kullanıldı. Durum çalışması nitel araştırma yöntemlerinden biri olup araştırmacı tarafından gerçek bir yaşam, güncel sınırlı bir durumda veya belirlenmiş bir zaman içerisinde mülakat, görsel-işitsel materyaller, gözlemler, doküman ve raporların yardımıyla konu hakkında detaylı ve derinlemesine bilgi toplandığı bir türdür. Bu araştırmada durum yöntemini tercih etmemizin nedeni çocukların sosyal yaşamlarında şahit oldukları dini olay ve durumları kendi perspektiflerinde nasıl algılayıp, betimlediklerini daha net şekilde görebilmektir. Yapılan nitel çalışmaların genellenebilirliği, nesnelliği ve istatistiksel geçerliliği mümkün olmadığından yapılan çalışmada genelleme yapılmaktan kaçınılarak katılımcıların bir durumu nasıl betimlediklerine ve araştırmacının durumlarından çıkardığı anlam üzerine yoğunlaşıldı. (Creswell, 2013)

Araştırma yöntemi olarak derinlemesine analiz yönteminden de faydalanılmıştır. Derinlemesine analiz yönteminin kullanılmasının temel amacı, araştırma konusunu daha somut bir hale getirmek, bir başka ifadeyle çocukların peygamber imgesi hakkında zihin ve anlam dünyalarında oluşan duygu, düşünce, fikir ve tecrübelerini kendi dilleriyle ifade edebilmelerine imkan tanımak ve araştırmanın canlı birer figürü olarak yer almalarını sağlamaktır. Böylece katılımcılar anket yönteminde olduğu gibi araştırmacının kelime dünyasında kendisine yer bulmak yerine; kendisine ait anlam dünyasını, yine kendi kelimeleriyle -ki o dönemde kendi kelimeleri resimdir- ve resim ile dışarı aktarma imkânı elde etmiştir.

1.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Örneklem, araştırma konusuna muhatap olan evrenin bir kesitini ifade eden kümedir. Bu küme içerisinde yapılan araştırmalardan elde edilen verilerin evreni temsil edebilecek mahiyette olması, araştırmanın güvenilirliği açısından önemlidir. (Balcı, 2015)

Araştırmada evren olarak 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Kocaeli Körfez ilçe merkezindeki MEB’e bağlı 22 ortaokul arasından kişi ve şube sayısı olarak en yüksek olan Barbaros İmam-Hatip Ortaokulundaki dokuz ve on üç yaş arasındaki çocuklar seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini ise seçilen Barbaros İmam-Hatip Ortaokulundan 5, 6 ve 7 sınıflardan bulunan 4 şubeden rastgele 2’şer şube seçilmiştir. Araştırmadaki evren bilgisi daha da somutlaştırılacak olursa okul geneli 8. Sınıflarda dahil olmak üzere 426 öğrenci bulunmaktadır. Buna bağlı örneklem olarak 5. Sınıflardan 43, 6. Sınıflardan 43 ve 7. Sınıflardan 25 öğrenci seçilmiştir. Çalışmaya toplamda 111 çocuk dâhil edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen çocukların cinsiyeti kız ve erkek öğrencilerden oluşmaktadır ve çocukların yaşları 9-13 yaş arasındadır.

1.6. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak mülakat yöntemi kullanılmıştır. Çocuklarla toplu olarak görüşme yapıp mülakatın sebebi anlatılmış çocukların sorularına cevap verilmiştir.

Çocuklar üzerinde bireysel olarak çalışılmış ve çocukların çizim yapabilecekleri bir ortam oluşturulmuştur. Masalara sekiz renkten oluşan kalemler ve A4 kâğıtları yerleştirilmiş ve çocuklara “hayalinizdeki peygamber imgesi” konulu bir resim çizmeleri istenmiştir ve süre sınırı konulmamıştır. Aynı saat diliminde teslim alındığı gibi ertesi günde teslim alınan çalışmalar olmuştur. Daha sonra çocukların resimleri tek tek değerlendirilerek tabloları oluşturulmuştur. Değerlendirmelerin ortalaması alınarak çalışmada kullanılmıştır.

1.7. Verilerin Analiz ve Yorumlanması

Araştırma neticesinde elde edilen içerikler farklı sınıflandırmalara tabi tutularak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen sayısal veriler doğrultusunda çocukların zihinlerinde oluşan Hz. Peygamber izlenimi farklı formlarda analiz edilerek yorumlanmıştır.

Araştırma kapsamında 9-13 yaşlarında 111 erkek ve kız öğrenciden oluşan bir grubun yaptığı çizimler ve görselleri bir forma sokularak hayallerindeki peygamber imgesi tabloya dökülmüştür. Bir resimden elde edilen tema birden fazladır ve çocukların anlatmak istediği her tema tabloya ve çalışmaya dâhil edilmiştir. İkinci

aşama olarak cinsiyetlere göre tema farklılığı saptanmıştır ve böylelikle cinsiyete göre tema yoğunluğu belirlenmiştir. Analizin üçüncü aşaması olarak Dkab Öğretim Programındaki kazanımlar ile analiz edilen temalar karşılaştırılmış ve araştırılmada sunulmuştur.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Gelişim ve Çocuk

Gelişim ve çocuk kavramlarına genel bir çerçeveden bakıldığında ortak olarak ön plana çıkacak olan kavram büyüme kavramıdır. Büyüme ve gelişme kavramları anlam bakımından birbirine benzer olarak görülse de ihtiva ettiği nitelik ve nicelik sebebiyle birbirinden ayrılmaktadır. Büyüme daha çok niceliksel yani kilo, boy gibi fiziksel olarak değişimi kapsarken gelişim daha çok niteliksel değişimleri içermektedir. Bu iki kavramın birbirinden ayrılan bir diğer yönü ise büyüme bebeklik dönemindeki gibi hızlı şekilde olabilirken gelişme ise daha çok zamana yayılan bununla beraber büyüme, olgunlaşma, öğrenme ve hazırbulunuşluk gibi kapsamı geniş kavramları içerisinde barındıran daha genel bir kavram olarak ön plana çıkmaktadır. Özetle şunu ifade etmek gerekir ki gelişim sürecin getirisi ve gerçekleşmesi için öğrenmeye ve olgunlaşmaya ihtiyaç duyar. (Senemoğlu,2012).

Çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemi ile beraber bireyin gelişimi üç döneme ayrılır. Çocukluk dönemi bireyin geleceğinin inşasında ve karakter oluşumunda çok önemli yer tutar (Dam,2011). Araştırmada 9 ve 13 yaş arasındaki çocuklar dâhil edildiği için çocukluk dönemi dışındaki diğer iki dönemle alakalı ayrıntılı bilgilere yer verilmemiştir.

2.1.1. Gelişimle ilgili temel kavramlar

Gelişimle ilgili kavramlar başlığında bir önceki başlıkta zikredilen dört kavram; büyüme, olgunlaşma ve hazırbulunuşluk kavramlarına değinilecektir. Bu kavramlar çocukluk dönemi gelişimin tanınmasında önem arz ettiği için kavramların açıklanması gerekmektedir. Kısaca kavramların tanımları şu şekildedir.

Büyüme: Bireyin fiziksel olarak değişimini ifade ederken boy uzaması hızlı kilo artışı veya eksilmesi gibi değişimle büyüme kavramlarıyla açıklanmaktadır. Büyüme

bireyden bireye değişiklik arz edebildiği gibi dönemsel olarak da hızında değişkenlik gösterebilir (Senemoğlu, 2012).

Olgunlaşma: Gelişimle ilgili temel kavramlardan ikincisi olgunlaşmadır. Olgunlaşma, bireyin organlarının istenilen işlevleri yerine getirecek potansiyele ulaşması için daha çok kalıtsal olan değişimlere verilen addır. Olgunlaşmaya bireyin herhangi bir müdahalesi olmadığı gibi örnek olarak bacak kasları istenilen olgunlaşmayı göstermezse çocuğun koşma fiilini gerçekleştirememesi gibidir.

Hazırbulunuşluk: Hazırbulunuşluk diye ifade edilen bu kavram bireyin büyümesi ve olgunlaşma evreleri tamamladıktan sonra bireye davranış kazandırmak maksadıyla davranış öncesi bir alt yapı olması amacıyla ön koşulun sağlanmasıdır. Olgunlaşma kavramını açıklarken verilen örnek üzerinden yola çıkacak olunursa koşma için gerekli olgunlaşmayı sağlamış bir çocuğun koşma fiiline karşı duyduğu istek zihinsel ve görsel olarak bu davranışa sahip olması hazırbulunuşluğun olup olmadığını gösterir (Ertürk, 1975).

2.1.2. Gelişimle ilgili temel ilkeler

Gelişim ile ilgili temel ilkeler ana başlıkta gelişimin tanımı yapılırken kısaca değinilmiştir. Bu başlıkta ise Senemoğlu'nun da ele aldığı gelişim ilkelerinden bahsedilecektir.

Gelişim süreklidir: Gelişim doğumdan ölüme kadar devam eden bireydeki tüm aşamaları içerisinde barındıran bir süreçtir. Birey yaşam boyu zihinsel ve fiziksel olarak olgunlaşmaya devam eden, belirli aşamalara göre kazanım elde eden, her aşamanın birbiriyle uyumlu olduğu yani süreklilik arz eden bir gelişime sahiptir. Gelişimin süreklilik arz etmesi her aşamanın bir sonraki aşamaya hazırlık arz etmesi yine gelişimin yaşam boyu olduğunu göstermektedir (Senemoğlu, 2012).

Gelişim kalıtım ve çevrenin etkisiyle gerçekleşir: Doğumdan ölüme kadar devam eden gelişim bireyin sahip olduğu kalıtsal özellikler ve yaşadığı çevrenin etkisiyle gelişimi şekillenir. Kalıtsal özellikler daha öznel olup fiziki yapısına daha fazla etken iken çevre ise ahlaki ve kişilik özelliklerinin gelişimde daha çok ön plana çıkmaktadır (Oruç, 2011).

Gelişim nöbetleşe devam eder: Gelişimin nöbetleşe devam etme ilkesi bireyin gelişim dönemlerde gerçekleşen süreçlerin birbirini takip etmesi, bazı davranışların

hızlanırken bazı davranışların yavaşlaması gibi isminden de anlaşılacağı üzere nöbetleşe olmasıdır. Bu davranışların gelişim alanı farklı evrelerde değişkenlik gösterebilir.

Gelişim baştan ayağa, içten dışa doğrudur: Gelişim temel itibarıyla insan vücudunda baştan ayağa olduğu gibi aynı zamanda içten dışa doğrudur. Bir bebeğin önce üst kısmı daha sonra alt kısmı gelişirken yine aynı zamanda fiziksel gelişimden önce bedenin iç organları gelişim gösterir (Senemoğlu, 2012).

Gelişim genelden özele doğrudur: Çocukların gelişimden örnek vererek anlatacak olursak gelişimin genelden özele doğru olması çocuğun bir davranışı genel itibarıyla yapması özelde zorlanmasıdır. Çocuk bacak gelişimini tamamladıktan sonra koşma eylemini yapabilir ve bu genel bir davranıştır. Fakat futbol oynama koşma eyleminden sonra topla yapılacak hareketler özel gelişimi gerektirir. İşte gelişim de bu örnekte olduğu gibi önce koşma sonra futbol oynama gibi genelden özele doğrudur.

Gelişim bir bütündür: Gelişimin bir süreç olduğunu ve süreklilik ifade ettiği yukarıdaki ilkelerde değinmiştik. Süreklilik ifadesine benzer bir düşünceyle hareket ettiğimizde gelişimin bir bütün olduğunun yadsınamaz bir gerçek olduğu ortaya çıkmaktadır. Dönem itibarıyla ele alınırsa bir önceki dönemde olumlu veya olumsuz her bir davranışın bir sonraki dönemde gelişimi etkilemesi kaçınılmazdır (Oruç, 2011).

Gelişimde bireysel farklar vardır: Gelişim temel ilkelerinde değinilecek son ilke gelişimde bireysel farklılıklar olduğudur. Yukarıda bahsedilen gelişim kalıtsal özellikler ve çevre ile değişkenlik arz eder ilkesine benzer olarak bu ilkede de kalıtsal kavramı önemli yer tutmaktadır. Gelişim özellikleri dikkate alınırken bireyin kalıtsal özelliklerinin farklı olduğu, farklı bir gelişim sergileyebileceği yani bireysel farklılık arz edeceği dikkate alınmalıdır (Senemoğlu, 2012).

2.1.3. Gelişimi etkileyen faktörler

Gelişimin bir süreç olduğunu doğumdan ölüme kadar bir bütünlük içerisinde devam ettiğini temel ilkeler kısmında değinilmişti. Bu süreç içerisinde nasıl ki bireylerdeki gelişim farklılık gösteriyorsa, bunu da tetikleyen bir takım faktörler bulunmaktadır. Birey öncelikle ailede başladığı eğitime okul çağı gelene kadar bulunduğu çevre,

daha sonra okul, ilerleyen yıllarda yaşı getirdiği faktörlerle gelişiminde değişik etkiler meydana gelmektedir. İşte tüm bu bahsedilen faktörler bireyin gelişimini etkilemektedir.

Bu bölümde konunun daha da ayrıntılı kısmına girilmeyip gelişimi etkileyen faktörlerden en önemli iki faktöre değinilecektir.

Kalıtım: Bireyin gelişimini etkileyen en önemli iki faktörden ilki kalıttır. Çocuğun anne ve babasından aldığı kalıtsal özelliklerle genetik yapısı belirlenir. Belirlenen bu yapı çocuğun fiziksel ve zihinsel yapısını oluşturur. Oluşan bu yapılar da çocuğun gelişimini doğrudan etkileyip hangi davranışları kazanacağı göstermektedir. Kalıtsal yapının çocuk üzerinde gelişim alanı olarak etkisi yadsınamaz bir gerçek olsa da kapsamı bakımından net bir ifade olmayıp bu konudaki tartışmalar süregelmektedir.

Çevre: Çocuğun kalıtsal özellikleri gelişimin temelini oluştursa da daha ilk dönemden itibaren çocuktaki gelişimin olumlu veya olumsuz hangi yöne olacağı hususunda çevre çok etkilidir. Farklı coğrafyadaki insanların bulunduğu hava koşullarına fiziksel olarak hazır hale gelmesi gelişiminin bu yönde olması fiziksel kısma örnektir. Zihinsel kısma da örnek olarak eğitim merkezinde büyüyen bir çocuk ile eğitim hayatından uzak bir yerde büyüyen bir çocuğun zihinsel gelişimi hususunda farklılık gösterecektir. Bu iki örnek fiziksel ve zihinsel gelişimde çevre etkisini ortaya koymaktadır.

2.2. Çocukluk Kavramı

Çocukluk dönemi üst sınırı toplumdan topluma farklılık göstereceği gibi aynı toplumda dahi bu sınırın farklılık arz etmesi muhtemeldir. Çocukluk dönemi diye adlandırılan bu dönem beden ve zihin gelişimiyle ölçüleceği gibi fiziksel olarak ergenlik dönemindeki değişiklikler ile beraber dönemin biteceğini uzmanlar belirtmiştir (Senemoğlu, 2012).

İlk paragrafta anlatılan çocukluk dönemi üst sınırı ayırımından sonra çocukluk dönemin doğum öncesi döneme kadar uzandığı ve bu kavramın başlangıç olarak doğum öncesi dönem kabul edilmesi yönünde ittifak olduğunu söylemek mümkündür (Selçuk, 2009).

Kavram olarak çocukluk kavramının hangi yaş aralığını kapsadığı, sınırının ne olduğu hususunda belli tartışmalarla birlikte kişiden ve toplumdan topluma değişkenlik arz etse de dönem özelliklerini açıklamak mümkündür. Araştırmanın bu başlığı altında da çocukluk kavramının genel özellikleri verilecektir.

2.2.1. Çocukluk döneminin gelişim özellikleri

Bireyin doğumdan ölümüne kadar olan süreç göze alındığında daha önce de belirtildiği üzere belirginleşmiş üç dönemden bahsetmek mümkündür. Bu dönemler çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemleridir. Gelişimin bir bütün olduğu bilindiğinden bu üç bölümün her biri birbiriyle iç içe olup çokça etkileşimde bulunmaktadır. Örnek olarak çocukluk döneminde yaşanan olumsuz bir durumun bir sonraki gençlik dönemine hatta yetişkinlik dönemine kadar uzandığı ve bu dönemlerde yaşanan zihinsel ve fiziksel olumsuzlukların kaynağının çocukluk döneminde olduğu bilinmektedir (Köylü, 2004).

Çocukluk dönemi gelişim özelliklerinde yukarıda bahsedilen bu durum din eğitimi kapsamında da benzerlik göstermektedir. Çocukluk döneminde kazanılan dini hassasiyet ve değerler bireyin sonraki dönemlerindeki dini tutumuna temel teşkil etmektedir. Bu durumun kazanım açısından bu şekilde olduğu gibi olumsuz bir durum da yine aynı sonucu doğuracaktır (Dam, 2011). Örnek olarak da çocukken camide yaşanan olumsuz bir durum bireyin gençlik döneminde camiden uzak kalmasına daha sonra tamamen burayla iletişimin kopmasına sebep olabilir.

Çocukluk ve gelişim kavramları başlı başına birer tez konusu olup bu kavramların kapsamı çok geniştir. Bu kavramlara ayrıntılı bir şekilde girmek araştırmamızın odak noktasından sapmaya sebep olabilme endişesiyle bu dönemin gelişim özelliklerini araştırma yaptığımız grup olan 9-13 yaş aralığındaki çocukların özelinde değinmek daha isabetli olacaktır. Bu dönemdeki gelişim özelliklerinden şu şekilde bahsedilebilir.

Fiziksel gelişim: Çocuğun gelişim dönemindeki özelliklerinden ilki fiziksel gelişimdir. Fiziksel gelişim zamanlı bir şekilde gözle görünen somut gelişmeyi içeren vücudundaki kas, sinir dolaşım gibi sistemlerin gelişimini kapsayan genelden özele doğru bir hareketi içeren gelişmelerin tümüdür. İlk etapta çok hızlı bir gelişmeyi

içerse de zamanla yavaşlayıp ince kas gelişimi yönünde bir eğilim göstermektedir (Oruç, 2011).

Fiziksel gelişimde çocukların cinsiyet bakımından farklılık gözleendiği, kız ve erkek cinslerinin gelişiminin aynı hızda olmadığı belirlenmiştir. Kız çocuklarının gelişimi daha hızlı ergenliğe girme yaşlarının daha erken olduğu gözlenirken erkek çocuklarda bu durum tam tersidir. Ergenlik sonrası süreçte fiziksel gelişim yine farklılaşırken bu sefer erkek çocuklar daha hızlı bir gelişim gösterirken kız çocukları daha yavaş bir gelişim gösterir (Bilgili, 2005).

Araştırmada mülakat yaptığımız 9-13 yaş arasındaki çocukların kas becerilerinin gelişmesiyle değişik spor faaliyetleri yapabildiği gözlenmiştir. Bu yaştaki çocukların rekabetli bir ortamda kendini geliştirmeye çalıştığı ince kaslarının daha belirgin hale gelmeye başladığı söylenebilir.

Fiziksel gelişimde son olarak şu da eklenmelidir ki aşamalarını belirttiğimiz bu gelişimde çocukların sağlıklı bir şekilde beslenmeleri, sağlıklı bir ortamda büyümeleri baz alınarak bu belirlemeler yapılmıştır. Herhangi bir olumsuz koşul fiziksel gelişimi yavaşlatacağı gibi diğer gelişim kısımlarına (bilişsel ve duyuşsal gelişim vb) ve temel ilkelere de yansıyacaktır.

Bilişsel gelişim: Bireyin ayırt edici olarak tüm varlıkların önünde olmasının en önemli sebebi akıl ve zihinsel yetilerin olmasıdır. Bireyde bulunan bu zihinsel özellik sebebiyle kendi hayatına yön vermesi ve kendi hayatını belli noktadan sonra şekillendirebilmesi mümkündür. Medeniyetlerin oluşturduğu ahlaki normlar, teknolojik gelişimler ve insan hayatını kolaylaştırıcı tüm etkinlikler bu zihinsel yeti sayesinde meydana gelir.

Gelişim evrelerinden ikincisi olan bilişsel gelişim ise yukarıda bahsedilen tüm zihinsel faaliyetlerin gelişimini ifade eder. İnsanın dünya hayatına gözlerini açmasından itibaren başlayan bu süreç yaşamını yitiresiye kadar devam eder. Birey bilişsel gelişim sürecinde etrafını tanır, iletişimini geliştirir, yaşamının değişik zorluklarını öğrenip bunlarla başa çıkmayı öğrenir. Böylelikle bilişsel gelişim süreci daima canlı kalır ve yaşama olan bağlılığı artar (Senemoğlu, 2012).

Bilişsel gelişimi değerlendirirken araştırmada kullandığımız 9-13 yaş arasındaki çocukları kapsayan son çocukluk dönemi diye ifade edilen bu dönemi Piaget'in bilişsel kuramındaki somut ve soyut işlemler dönemini ifade etmek yerinde olacaktır.

Somut İşlemler Dönemi (7-11 yaş): Bu dönemde çocuk duyularıyla algıladığı olaylar hakkında zihinsel bir mukayese yapması mümkündür. Çocukların zihinsel bir takım özellikleri somut işlemler döneminde ortaya çıkar. Çocuklar hayal ile gerçeği, olaylara olan belirli hassasiyetleri sınırlama, sıralama gibi durumları farklı bakış açılarıyla değerlendirme yollarına gidebilir. Yine çocuklar bu dönemde soyut olan kavramları somutlaştırma yoluna gidebilir (Karaköse, 2009).

Araştırmanın bulgular kısmında, yapılan mülakat neticesinde çocukların peygamber imgesini somutlaştırdıkları, cennet cehennem gibi soyut kavramları somut ifadelerle belirterek bilişsel gelişimde 11 yaşa kadar olan somut işlemler döneminin doğruluğunu bize göstermektedir.

Soyut İşlemler Dönemi (11 yaş ve sonrası): Somut dönem sonrası başlayan ve yetişkinliğe kadar devam eden bu dönemde çocukların zihinsel özelliklerinde belirgin değişiklikler meydana gelir. Eleştirel ve sorgulayıcı bir bakış açısıyla bakabilme, analiz kabiliyetinin gelişmesi, felsefe politika gibi daha soyut dallara olan eğilim bu belirgin değişiklikleri ifade eder. Somut kavramların üzerinde soyut kavramları ekleyerek iki kavramı beraber düşünme yetisi ile birlikte daha olgun bir yapıya bürünme çocuğun kazandığı en önemli zihinsel gelişimdir. (Senemoğlu, 2011).

Mülakat yapılan çocuklarda özellikle 7. Sınıf öğrencilerinde soyut ifadeleri tasvirten kaçınma somutlar üzerinden yola çıkarak peygamber imgesini oluşturma çabası gözlemlenmiştir. Bu da 11 yaştan sonra zihinsel gelişimin değişip geliştiğini yansıtmaktadır.

Sosyal gelişim: İnsan içinde bulunduğu toplum sebebiyle sosyal bir varlık olarak ifade edilir. İnsan demek toplum, toplum ise sosyallik demektir. Sosyal ifadesi daha fazla, insanın yaşadığı toplum içerisinde bir parça olması gibi bir düşünceyle anlamlandırmak isabetli olacaktır. Çocuk yaşam serüveni boyunca topluma kendini kabul ettirme davranışı içerisine girer. Toplumun kurallarına uyması veya uymaması çocuğun sosyal gelişim alanındaki durumunu gösterir.

Bireyin sosyalleşme sürecindeki ilk basamağı ailedir. Daha sonra okul çağına kadar yakın çevresi ve okul hayatı ile beraber yeni sosyal ortamlara sahip olur. Bulunduğu her ortamda edindiği bilgileri test etme imkanına sahip olur. Bu test edilen davranışlar neticesinde ise sosyalleşme süreci devam eder.

Psikologların bazılarına göre sosyal hayata uyum noktasında sıkıntılar çeken bir birey yaşantısı boyunca eğitim noktasında da aynı sıkıntıları yaşadığını gözlemlemiştir. Alfred Adler'e göre ilk çocukluk döneminde gerçekleşmeyen sosyalleşme ilerleyen zaman diliminde de gerçekleşmesi çok zordur. Bu sıkıntılardan uzak yetişmiş bir birey ise toplumsal yaşamını daha anlamlı hale getirecektir (Selçuk, 2009).

Duygusal gelişim: İnsan zihninin iki boyutundan bahsedilir. Zihnin ilk boyutunda insanın temel gereksinimlerinin karşılandığı yani hayatta kalma içgüdülerinin olduğu boyuttan bahsedebiliriz. İkinci boyut olan kısım ise insanı insan yapan sorgulayıcı, duygu ve düşüncelerin olduğu, ne hissedip hissetmediğini kendine sorduğu davranışların şekillendiği boyuttur. İşte tam olarak bu ikinci boyuttun içerisine bilişsel gelişim ve duygusal gelişim girmektedir (Tarhan, 2012).

Birey yaşadığı toplum içerisinde etkileşimde bulundukça farklı duygular beslemektedir. Kimi zaman hoşlanma kimi zaman acı çekme gibi duyguları kendisinde barındırır. Ve bu duygular miktar ve zaman bakımında değişkenlik arz eder (Dam, 2011).

İslam dinine baktığımızda ise duygu kavramı iyi ve kötü kavramları etrafında şekillenmektedir. Allah'ın emrettiği şeyler iyi tarafta bulunurken nehyettiği durumlar ise kötü olarak algılanır. İslam dini ile büyüyen bir bireyde oluşacak olan duygusal gelişim başka bir dine mensubiyeti olan veya herhangi bir dine mensubiyeti bulunmayan bir birey ile farklılık arz edecektir.

Din eğitimi çocuğun bulunduğu ortamda edindiği duygusal gelişimi göz önüne alınarak verilmesi önemlidir. Peygamber gibi örnek şahsiyetten korkmaması Onun takındığı tavırları bir beşer olarak görmesi ve en sonunda araştırmanın da amacını oluşturan rol model olma noktasında bir eğilim sergilemesi doğru duygusal gelişimi ile mümkündür.

Ahlaki gelişim: Ahlaki gelişim çocuğun gelişim aşamasında duygu gelişimi ile bağlantılı olan bir gelişim ilkesidir. Ahlaki gelişimi tanımlamadan önce ahlak kavramını iyi irdelemek gerekmektedir. Uzmanlar ahlak tanımı ile alakalı farklı yorumlar yapmışlardır örnek olarak şunlar sıralanabilir.

Ahlak, bireyin belli bir amaca dönük olarak kendi isteğiyle iyi davranışlarda bulunup kötü davranışlardan uzaklaşmasıdır. Bir toplumda insanların uymak zorunda oldukları davranış kurallarıdır (Aydın, 2012).

Gazali'nin ahlak tanımı ise şöyledir; ahlak nefiste yerleşmiş bir melekedir ki, ondan fikrî bir zorlamaya lüzum kalmaksızın fiiller kolayca ortaya çıkar. (Aydın, 2012).

Bir toplumun olmazsa olmazlardan biri ahlaki kurallarıdır. Toplum nazarında davranışların iyi ve kötü diye ayırt edilebiliyor olması toplumun düzeni, devamı ve oluşacak tartışmaların önünün kapanması için zorunludur. Dinler de bu noktada yani bu kuralların konmasında en büyük paya sahiptir (Aydın, 2012). Bu kavramdan bahsederken şu üç boyuta temas edilmelidir. Birinci boyut olan bilişsel boyut ahlaki kuralların akılla idrak edilebilmesi hususuyla alakalıdır. İkinci boyut davranışsal boyut ise akılla idrak edilen ahlaki kuralların davranışa dönüşümü ile bağlantılı olup son olarak üçüncü boyut ise duygusal boyut; akılla idrak edilen ve davranışa dönüşen ahlaki kuralın neticesinde mutlu mu mutsuz mu ettiği ile alakalı kısımdır (Oruç, 2011).

Ahlaki gelişimden bahsederken son olarak da vicdan kavramına değinmek gerekir. Vicdan kavramı çocuğun yaptığı davranışlarda kendini hangi yöne ittiğini duygusal olarak nasıl bir tezahür gösterdiği belirler. Vicdan kavramı aynı zamanda çocuğun sadece ahlak ilkeleriyle değil de kendi duygularının nasıl bir eğilimi göstermesi açısından ahlak gelişimi içerisinde önemli bir yer tutar.

Dini gelişim: İnsan hayatındaki gelişimin bir süreç olduğunu, doğumdan ölüme kadar devam ettiğini daha önce ifade etmiştik. Gelişim bir süreç olduğu gibi gelişim ilkeleri de bu sürecin birer parçasıdır. İslam Dini bize insanın doğuştan fitratında dine yatkın bir şekilde yaratıldığını ifade eder. Bu yatkınlık her doğan bir dine girecek manasında değildir. Din hassas ve ince bir yapıya sahip olgudur. Dindarlık eğilimi temelde bireyde olsa da çocuğun içinde bulunduğu çevre onun dine olan yatkınlığının belirlenmesinde çok önemlidir (Tarhan, 2012).

Bireyin içinde bulunduğu aile ortamı sebebiyle doğumuyla beraber bir koruma altında yaşamaya başladığı kabul edilir. Bu koruma daha sonra insanın doğasına girer ve aile ortamındaki koruma duygusu gittiğinde veya azaldığında olumsuz durumlara karşı bir başa çıkma ihtiyacı olarak yaratıcının varlığını kabul etmesi ve onun korumasına ihtiyaç duyması muhtemeldir. İşte tam bu safhada ilk önce fitratında olan daha sonra ailesinin verdiği dini gelişimin etkilerini görmek mümkün olur. Bir başka açıdan bakılacak olursa çocuğun aile ortamında duyduğu güven yaratıcıya bağlanma ve sığınma konuları özelinde benzerlik teşkil etmektedir (Hökeleli, 2010).

Piaget'in belirttiği somut işlemler dönemi öncesi çocuğun zihinsel gelişimi ile beraber yaratılış konularına olan ilgisi artmaktadır. Etrafında gözlemlediği ölüm ve doğum gibi konuları kişiselleştirmesi ile çocuğun yaşama olan uyumu giderek artar (Hökeleli, 2010).

Çocuğun dini gelişimine olan tanımlaması ilk etapta yukarıdaki paragraflarda anlatıldığı gibi oluşur. Özetle ifade edilecek olursa çocuk dini gelişimine ilk etapta anlamlandıramadığı için akıl yürüterek değil çevresinden duyduğu şekilde başlamaktadır. Ebeveynlerinin konumlandığı ilk yapı çocuğun da ilk düşüncesidir.

Dini gelişimin etkilendiği bazı etkenler mevcuttur. Bunlar bilişsel gelişim, bireysel gelişim ve sosyal gelişimdir. Dini gelişim inanç değerleri ile alakalı olması cennet cehennem tanrı gibi soyut ifadeler temelinde oluşması sebebiyle en fazla bilişsel gelişim ile etkilidir. Bilişsel gelişim ile beraber çocuğun kalıtsal yapısı çocuğun hangi dini gelişim aşamasına eğilimini göstereceği için bireysel gelişim ile de etkileşim halindedir. Son olarak dini gelişimi etkileyen faktörlerden sosyal gelişim ise; dini gelişimi tanımlarken de ifade edilen aile, okul, çevre gibi faktörlerin oluşturduğu sosyal alanla da etkileşim yaşamaktadır (Karaca, 2011).

Dini gelişim aşamalarında bazen çocuklar kimlik çatışması yaşayabilmektedir. Yaşanan bu çatışma çocuğun yaratıcıdan veya dinden yoksun bir ideoloji takınması da mevcut olabilir. Takındığı yeni kimlik ile beraber yetişkinlik döneminde dini yaşantısının yönü oluşur.

Çocuğun dini gelişiminde bahsedilmesi gereken bir diğer kavram taklit etme yeteneğidir. Çevresindeki dini ibadetlere tanık olan çocuk bir süre sonra taklit yeteneği ile beraber bu pratikleri yapmaya başlayacaktır. Daha sonra taklit yeteneği özdeşleşme yoluna giderek kendi ibadet pratiklerini oluşturacaktır (Hökeleli, 2010).

Dini gelişimi tanımlarken çocuk özelinde bir takım kavramlar ön plana çıkmaktadır. Taklit etme kavramından sonra çocukların dini gelişimine katkıda bulunan çocukların soru sorma özelliğidir. Çocuk yaşadığı hayatı anlamlandırırken bu çabayı genelde soru sorma üzerinden gerçekleştirir. Çocukta doğuştan gelen merak gereği soru sorar ve bu merak din alanında da kendini gösterir. Sorduğu her soru ve aldığı her cevapla çocuğun dini gelişimini etkilemektedir. (Budak ve Akbaş, 2011).

Çocuktaki dini gelişimi etkileyen faktörler bu kavramlarla sınırlı değildir. Nasıl ki her doğan canlının etkileneceği faktörler farklı olabileceği gibi etkileneceği zaman da farklı olabilir. Bu yüzden zaman ve mekanın dini rollerin oluşmasında rolü olacaktır.

Çocuklarda dini gelişim özellikleri araştırılırken tanrı lafzı da önemli bir yer tutmaktadır. Tanrı düşüncesinden yoksun bir ortamda yetişse dahi yedi yaşından sonra zihinsel yetilerin gelişmesiyle beraber nasıl yaratıldım sorularını kendine sorar. Soruya cevap bulma aşmasındaki çabası aldığı cevaplar doğru veya yanlış hepsi dini gelişim etkilemesi bakımından oldukça önemlidir. Yedi yaşından on bir yaşına kadar çocuk sorduğu sorular karşısında bulduğu cevaplar artık son çocukluk döneminde ona yetecek nitelikte olur. On bir yaşından sonra da aklındaki tanrı tasavvurunun netleşmesiyle beraber onun çizilemez olduğunu kavramış olur (Dam, 2011).

Yukarıdaki paragrafta bahsedilen yedi ile on bir yaş arasındaki çocuklarda tanrı tasavvurunun dini gelişim açısından ne kadar önemli olduğudur. Bu yaş aralığındaki tanrı tasavvuru ile alakalı bir takım sorunlarda oluşabilmektedir. Gerek yaşadığı çevre gerekse aile ortamında sağlıklı bir iletişim kurması ve bu hususa dikkat edilmesi önem arz etmektedir.

2.3. İslam'da Çocuk

İslam dininin çocuğa karşı bakışını izah etmeye çalışırken, en önemli nokta dinin çocukları birer dünya süsü olarak görmesidir. Allah'tan bir emanet olarak alınan, korunmaya, bakılmaya, sevgi ve şefkate muhtaç olarak hayata başlayan çocuklar, iyi yetişmeleri halinde anne baba için kapanmayan bir hayır kapısıdır. (Kehf, 18/46).

Hz. Muhammed (s.a.v.) kız çocuklarına işkence edilen cahil bir topluma lider olarak gönderilmiş ve bu uygulamaları terk etmeleri konusunda azami gayret sarf etmiştir. Kız erkek ayırımı yapılmadan çocuklara, en az yetişkinler kadar kıymet verilmesi

emredilerek, onların saf ve temiz olan kalplerinin, güzel ahlak ve terbiyeyle süslenmesini istemiştir.

İslam'ın çocuğa bakışını bilmek, çocukları tanımak ve de istenen ahlaki özelliklere sahip toplumları yetiştirmek açısından önem arz etmektedir. Bu konu ile ilgili “Çocuk, anne-babanın yanında bir emanettir. Kalbi temiz özü saftır. Her türlü etkiden uzak olmasına rağmen her türlü etkiye açıktır. Yönlendirildiği her alana ilgi duyar. Eğer iyiliğe alıştırılır, ona iyilik öğretilir ve bu şekilde yetişirse, dünya ve ahirette anne babasını ve kendisine katkıda bulunan bütün eğitimcileri mutlu eder. Eğer kötülüğe alıştırılır ve başıboş bırakılırsa, kötü bir hayata sahip olur ve helâka uğrar. Bu konuda günah, onu bu şekilde yetiştiren ve himayesi altında bulunduran kimseye aittir” (Abdurrahman, 2012) gibi uyarılar dikkate alınmalı, çocuğun iyi ahlaka sahip olmasındaki mükâfat nasıl onu yetiştiren kimselere mâl ediliyorsa, kötü yetişmesindeki kusurun da yine onu yetiştiren kimselere yüklenebileceği unutulmamalıdır.

İslam düşünürlerinin birçoğu çocuk ve onun terbiye edilmesi konusuna dikkat çekmektedir. Temel eğitim teorisi hakkında ilk bilgi veren eserler arasında Malikî teoloğu İbn Sahnun (M.9. yüzyıl) “Âdab’ül-Muallim” isimli eseri zikredebiliriz. Daha çok öğüt içerikli bir eser olup, öğretmen-öğrenci ilişkileri ele alınmaktadır. Çocuğun gelişimi ve terbiyesi konusunda anne babalara rehber olacak ilk eserler arasında Keykâvus’un “Kabusnâme”si; Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın “Marifetnâme”si de sayılabilir. (Tavukçuoğlu, 1997).

İslam düşünürlerinden Farâbî ise eğitimin insan doğası üzerinde yapılandırmak gereğine vurgu yaparak, modern psikolojide önem verilen bireysel farklılıkları eğitim felsefesine dâhil etmiştir. Ayrıca o, kalıtım mı çevre mi tartışmasında uzlaştırmacı bir yol izlemiş, bu konuyu fitrat ve çevre kavramları içinde gerçekçi bir yaklaşımla açıklamıştır (Yavuzer, 2014).

Çocuğun bedensel ve ruhsal gelişiminde dengenin sağlanması durumunda çocuğun ileride güzel huylu ve ruh sağlığı yerinde olabileceğini söyleyen İbn Sinâ (M.10-11. yüzyıl) da çocuk psikolojisi ve pedagojisi hakkında önemli bilgiler vermiştir. Ona göre bütün dikkatin çocuğun güzel ahlakını korumaya sarf edilmesi gerekir (Çelebi, 1998).

Çocuğun gelişimi ve eğitimiyle ilgili verdiği geniş bilgileriyle tanıdığımız Gazâli de eserlerinde bu konuya dikkat çekmektedir. Onun eğitim anlayışına göre çocuk, her zaman iyiye alıştırmaya çalışılmalı, çocukta utanma duygusu köreltilmemelidir. Çocuk iyi hareket ve güzel davranışta bulunduğu anda takdir edilmeli, bazı küçük hatalarına da göz yumulmalıdır. Zaman zaman çocuğun spor etkinlikleri yapması sağlanarak, sağlam bir vücuda sahip olması sağlanmalıdır. Çocukların alçakgönüllü, gösterişsiz, temiz, dürüst ve saygılı birer insan olmaları için çaba harcanmalıdır.

Gazâli'ye göre çocukluğun ilk yılları şahsiyetin çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu yaşlardaki eğitim, taş üzerine yazılan yazıya benzemektedir. Çocuk buluğ çağına kadar iyi terbiye almışsa, muhakeme yeteneğinin gelişmesiyle birlikte davranışlarını kontrol edebilme alışkanlığını kazanabilmektedir (Çamdibi, 2008).

İslam hukuku açısından da “çocuk” kavramını incelemek konunun mahiyeti açısından önemlidir. İslam dinine göre anne karnında oluşum süreci başlayan çocukla ilgili hukuki süreçler işlemeye başlar. Doğumundan sonra çocuğa güzel bir isim konulması, emzirilmesi, beslenip büyütülmesinin yanında iyi terbiye edilmesi konusuna da önem verilmiştir. Çocuğa birçok meselede hukuki ehliyet tanınmamıştır. Bu durum şu hadiste de vurgulanmaktadır: “*Üç kimseden kalem kaldırılmıştır (yaptıklarının hukuki bir sorumluluğu yoktur); uyanıncaya kadar uyuyandan, buluğa erinceye kadar çocuktan, akli başına gelinceye kadar bunak ve mecnundan.*” Bu hadis çocuğun yaptığı hata ve yanlışlardan dolayı cezalandırılmaması gerektiğini açıklamaktadır (Canan, 2011).

İslam dininde çocukların hakları konusunda da belirleyici beyanlar bulunmaktadır. Özellikle Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hadislerinde “çocuğun hakkı” diye başlayan açık naslar mevcuttur. Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'de “hak” olarak yorumlanabilecek çocuklarla ilgili birçok ayet bulunmaktadır. Hem Kur'an-ı Kerim'de geçen çocuklarla ilgili bu ayetleri, hem de Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hayatında çocuğun değeri ve eğitimi ile ilgili hadis ve olayları incelemek, İslam'da çocuk kavramının anlaşılması konusunda yardımcı olacaktır (Canan, 1995).

2.3.1. Kur'an-ı kerimde çocuk

Kur'an-ı Kerim, çocukla ilgili meselelere genişçe yer vermiştir. Bazen konuya doğrudan temas etmiş, ancak çoğunlukla dolaylı olarak mevzuyu ele almıştır. Bu durumu “çocuk” kavramının kullanım çeşitliliğinde görmek mümkündür. Kur'an-ı Kerim’de “çocuk” kavramıyla ilgili kullanılan ifadeleri şöyle sıralamak mümkündür (Canan, 2011).

- İbn; oğul anlamına gelen bu ifade hem buluğ çağına gelmemiş hem de yaşlı evlat için kullanılır. Tekil, çoğul, yalın ve zamir olarak Kur'an-ı Kerim’de toplamda 172 yerde geçmektedir.
- Veled; Türkçe de kullandığımız evlat kelimesinin karşılığıdır. Kız veya erkek her iki cinsiyeti de ifade etmektedir. Aynı kökten türeyen çeşitli ifadelerle birlikte Kur'an-ı Kerim’de toplam 112 ayrı yerde kullanılmaktadır.
- Züriyet; farklı anlamlarının yanında çocuk kelimesinin karşılığı olarak da kullanılan bu ifade Kur'an-ı Kerim’de toplam 32 yerde geçmektedir.
- Yetim; genellikle çocukla ilgili konuların açıklanmasında kullanılan bu ifade Kur'an-ı Kerim’de 23 yerde geçmektedir.
- Gulam; henüz buluğa ermeyen çocuk anlamına gelen bu kelime “hizmetçi” manasına da gelmekte olup, Kur'an-ı Kerim’de toplam 13 yerde geçmektedir.
- Zeker; “erkek cins” anlamına gelir ve 6 yerde erkek çocuk anlamında kullanılmıştır.
- Ünşa; “dişi” manasındadır. Kur'an-ı Kerim’de 16 yerde “kız çocuk” olarak kullanılmıştır.
- Sağır; “küçük çocuk” anlamında olup, 1 yerde yer almaktadır.
- Hafede; “torun” demektir. Kur'an-ı Kerim’de çoğul olarak 1 yerde geçmektedir.
- Ecinne; “cenin” kelimesinin çoğuludur. Farklı ifadelerle birlikte ceninle ilgili olarak Kur'an-ı Kerim’de toplam 14 yerde geçmektedir.
- Ehl; bu kelimenin farklı anlamlarda kullanımı çoksa da “aile” manasında kullanımı 15 yerde mevcuttur.
- Âl; “aile” anlamında olup, Kur'an-ı Kerim’de 26 yerde geçmektedir.

- Rebâib; “Üvey kız” anlamına gelen bu ifade Kur’an-ı Kerim’de 1 yerde geçmektedir (Canan, 2011).

Yukarıda zikredilen çocukla ilgili Kur’an-ı Kerim’de geçen kavramların yanında, beşik, emzirmek, evlatlık, baba, anne, terbiye vb. birçok ifade dolaylı olarak da olsa çocuktan veya eğitiminden bahsetmektedir. Bu kadar çeşitli ve çok yönlü ele alınan çocuk meselesi, Kur’an-ı Kerim’in başından sonuna farklı şekillerde zikredilerek zihinlerde canlı tutulmaya çalışılmıştır (Canan, 2011).

İnsanoğlu yaratılışı gereği kendi yavrusuna karşı sevgi ve şefkat duygularıyla kaplıdır. Kur’an-ı Kerim’de bu duruma işaret eden birçok ayet bulunmaktadır. Örneğin, çocuk kelimesi yerine kullanılan “kurratu ayn” (Furkan, 25/74) ifadesi göz aydınlığı (insanı mutlu kılan) anlamına gelmektedir.

Kur’an-ı Kerim’de çocuk sevgisiyle ilgili olarak geçen ayetler çeşitli surelerde ve farklı konular hakkında aktarılmaktadır. Bunlar:

- Hz. Yakub’un oğlu Hz. Yusuf’un kaybolmasının ardından, gözlerinin kör olmasına sebep olacak kadar ağlamasıyla ilgili olarak; *“Onlardan yüz çevirdi ve “Vah! Yusuf’a vah” dedi ve üzüntüsünden iki gözüne ak düştü. O artık acısını içinde saklıyordu. Oğulları, “Allah’a yemin ederiz ki, sen hâlâ Yusuf’u anıp duruyorsun. Sonunda üzüntüden eriyip gideceksin veya helâk olacaksın” dediler.”* (Yûsuf, 12/111).
- Hz. Musa’nın annesiyle alakalı olan ayette ise; *“Musa’nın annesinin kalbi bomboş kaldı. Eğer biz (çocuğu ile ilgili sözümüze) inancını koruması için kalbine güç vermeseydik, neredeyse bunu açıklayacaktı. Annesi, Musa’nın kız kardeşine, “Onu takip et” dedi. O da Musa’yı, onlar farkına varmadan uzaktan gözledi.”* Aynı surenin devam eden ayetlerinde “kurratu ayn” ifadesi geçmektedir; ” (Kasas suresi, 385).
- Kur’an-ı Kerim’de cennet çocuklarından bahsedilirken, onları saçılmış incilere benzetmesi de yine çocuklara duyulan sevgi ve verilen değer bir göstergesidir. *“Çevrelerinde, gördüğünde saçılmış inciler sanacağıın, hep aynı gençlik ve güzellikte kalacak hizmetçiler dolaşır.”* (İnsan suresi, 76/ 31).
- Kur’an-ı Kerim’de çocuk talebi ve bir Müslüman’ın çocuğu için yapacağı duaya örnek teşkil eden bazı ayetler de yer almaktadır; *“Onlar, “Ey*

Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize birer göz aydınlığı kıl ve bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle” diyenlerdir.” (Furkan, 25/77). Hz. Zekeriya'nın da duası bu konuda örnek olarak zikredilebilir; *“Ya Rabbi! Bana kendi katından temiz bir soy bahşet, doğrusu sen duayı işitirsin.”* Yine Hz. İbrahim'in Kâbe'nin temellerini oğlu Hz. İsmail ile birlikte yükseltirken yaptığı dua, gelecek neslin hayırlı ve imanlı bir nesil olmasını isteme bakımından bir örnektir; *“Ey Rabbimiz! Bizi sana boyun eğenlerden kıl, neslimizden de sana itaat eden bir ümmet çıkar, bize ibadet usullerini göster, tövbemizi kabul et; zira tövbeleri çokça kabul eden, çok merhametli olan ancak sensin.”* Konuyla ilgili olarak “salih bir nesil” talep etme konusunda insanın kırk yaşına gelince şöyle bir dua etmesi gerektiği vurgulanır; *“Bana verdiğin gibi soyuma da salâh ver (iyiliği devam ettir).”* (Ahkaf, 46/15).

- Kur'an-ı Kerim'de çocukların insana sevimli olduğundan bahsedilirken bu konuda dikkatli olmaları gerektiği çocuk ve mal edinme gayretinin Müslümanları Allah'ı zikirden alıkoymaması gerektiği vurgulanmıştır (Yusuf,12/5).
- Kur'an-ı Kerim'de yer alan baba-çocuk ilişkilerinde kullanılan ifadelerde, babanın oğluna “Yavrucuğum” “Oğulcuğum” çocukların da babalarına “Babacığım” şeklinde hitap ettikleri görülmektedir. Bu hitap şekillerinde şefkat ve sevgi dilinin kullanıldığı çok açıktır. Diğer kutsal kitaplarda rastlanmayan bu hitap tarzının, Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayette yer alması, İslam'ın çocuğa ve anne-baba ilişkilerine verdiği değeri, aile içi iletişimde sevgi ve şefkat dilinin önemine çekilen dikkati göstermektedir.
- Kur'an-ı Kerim'de çocuk, bazen insanlar için övünme meselesi olduğu, maddi nimetlerle birlikte zikredilerek belirtilmiştir. Örneğin bir ayette; *“Doğrusu, uyarıcı gönderdiğimiz, her kasabanın varlıklı kimseleri onlara: ‘Biz sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz’ demişlerdir. ‘Malları ve çocukları en çok olan bizleriz, azaba uğratılacak da değiliz.”* (Sebe, 34-35). Başka bir ayette ise *“Ben malca senden zengin, nüfusça da senden daha itibarlıyım”* der.” (Kehf,18/34).

- Evladın dünya süsü ve nimeti olmasının yanında Kur'an-ı Kerim'de, çok çocuk sahibi olmanın Allah'ın memnuniyetinin ve onun rızasını kazanmanın garantisi olmadığı da açıkça belirtilmiştir: *“Kendilerine mal ve oğullar vermekle, iyiliklerde onlar için acele ettiğimizi mi zannederler? Hayır, farkında değiller.”* (Mü'minûn: 23/ 55-56.).
- Dinin asıl amacı insanlara dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamaktır. İnsanı bu hedeften uzaklaştıran her şey ona fayda değil, zarar getirmektedir. Mal ve evlat da bu hedefe hizmet ettikleri sürece hayırlı, bu hedeften alıkoydukları sürece de insana ziyan getirmektedir. Konuyla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de *“Ey iman edenler! Allah'a ve Peygambere karşı hainlik etmeyin, size emanet edilen şeylere bile bile ihanet etmiş olursunuz. Mallarınızın ve çocuklarınızın aslında bir imtihan sebebi olduğunu ve büyük ecrin Allah katında bulunduğunu bilin.”* (Enfâl: 8/ 27-28). Başka bir ayette *“Ey iman edenler! Sizi bana yaklaştıracak olanlar ne mallarınız ne de çocuklarınızdır. Yalnız iman edip salih amelde bulunanlar yaptıklarına karşılık mükâfatları kat kat arttırılır ve onlar cennet köşklerinde güvenlik içindedirler.”* (Sebe: 34/ 37).

Kur'an-ı Kerim'de çocuğun bazı durumlarda anne-baba için çok sıkıntılı bir imtihan olabileceği hakkında, Hz. Musa ile Hızır (a.s.) arasında geçen olaylar aktarılmaktadır. Bir çocuğu öldüren ve bunun sebebini açıklayan Hızır (a.s.): *“Oğlanın anne-babası inanmış kimselerdi. Çocuğun onları azgınlık ve nankörlüğe boğmasından korktuk”* (Kehf: 18/ 80) diyerek bu çocuğun ileride zalim biri olacağını, iyi birer mümin olan ebeveynine karşı azgınlık ve nankörlük göstereceğini veya çocuk sevgisi yüzünden anne babasının manevî hayatlarının tehlikeye düşebileceğini açıklamıştır.

Kur'an-ı Kerim'de çocuklar arasında eşitlik sağlanması gerektiği kız-erkek, büyük-küçük vb. hiçbir ayrıma gitmeden çocuklar arasında eşitliğin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Özellikle Cahiliye Dönemindeki ortamın kız çocuklarına tavrı düşünüldüğünde, Kur'an-ı Kerim'de kız çocuklarına yönelik “müjde” kavramının kullanılması, cahiliye geleneklerinde var olan kız çocuklarının öldürülmesi veya aşağılanması şeklindeki uygulamaya güçlü bir karşı duruş göstergesidir. Anne babanın evlatlarına yaklaşımının eşitlik esasına dayanması, aynı şekilde evladın da

gereken saygı ve sevgiyi ebeveynlerine göstermesi şeklinde devam eden aile içi ilişkilerin topluma yansımalarının da olumlu yönde olacağı kaçınılmazdır.

2.3.2. Hz. Muhammed (sav)'in hayatında çocuk

Çocukların iyi yetişmesi ve terbiye edilmesi, öncelikle çocukların içinde yetişecekleri aile çatısının iyi kurulmuş olması koşuluna bağlıdır. İçinde inanç esaslarının yaşandığı ve güzel ahlak örneklerinin verildiği ailelerin kurulması hususunda Hz. Muhammed (sav), evlilik hayatı daha başlamadan önce gençleri uyarmış; eş seçiminde ahlak ve dindarlığa dikkat etmelerini tavsiye ederek konunun önemine dikkat çekmiştir. Çünkü eğitim ailede başlamakta, terbiye konusundaki en büyük sorumluluk anne-babaya düşmektedir. Nitekim Peygamber Efendimiz “*Her doğan fitrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar*” buyurmuş, çocuğun içinde Allah’a inanma potansiyeli olmasına rağmen ailenin eğitimi ve etkisiyle inancının belirlendiğini belirtmiştir. Çocuğun dünya gelmesinden sonra Peygamber Efendimiz (sav), onun ağzına hurma sürmüş, kulağına ezan okuyarak güzel bir isim konmasını tavsiye etmiş, kötü anlamlara gelen isimleri yasaklamıştır. Bazı isimleri de yine kendi değiştirerek örnek olmuştur. Örneğin, ‘Âsiye’ ismini ‘Cemile’; ‘Esrâm’ ismini ‘Zür’a’; ‘Hazen’ ismini ‘Sehl’ ile değiştirmiştir (Aydınlı, 2005).

Hz. Muhammed (sav), çocuğun doğumu münasebetiyle akika kurbanı kesilmesini ve başının tıraş edilerek ağırlığınca gümüş verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu uygulamalar Peygamber Efendimizin çocukların doğumunu bir müjde kabul ettiğini göstermekte, onların dünyaya gelmelerinden dolayı ailenin kurban ve sadaka vasıtasıyla Allah’a şükürlerini yerine getirmelerinin önemine dikkat çekmektedir.

Peygamber Efendimizin çocuklarla olan ilişkisi ve iletişimi her zaman hoşgörü ve sevgi çerçevesinde gerçekleşmiş, bir eğitimci olarak terbiyesi altında bulunan bir yetişkine ne de bir çocuğa fiske dahi vurmamıştır. “*Küçüklerimize şefkat göstermeyen bizden değildir*” buyurarak çocuklara karşı gösterilmesi gereken tavrı kesinleştirmiştir. Onun uzun süre himayesinde bulunan Hz. Enes, Peygamber Efendimizi “*Çocuklarına ve ailesine karşı insanların en şefkatlisi*” diye nitelendirmiştir. Oğlu İbrahim’in vefat edeceği sırada onu kucağına alarak öptüğü, bu sırada gözlerinden yaşlar aktığı ve bu durumu gören Abdurrahman b. Avf’ın “Siz de mi ağlıyorsunuz, ya Rasulullah?” diye sorması üzerine “*Bu ağlayış rahmet ve*

merhamettendir. Göz ağlar, kalp mahzun olur, fakat biz ancak Rabbimizin hoşnut olacağı sözler söyleriz. İbrahim! Senden ayrıldığımız için gerçekten mahzunuz” (Buhari, 44) cevabını verdiği rivayet edilmiştir.

Peygamberimiz (sav) küçük çocukları kucağına oturtur ve onları severdi. Hatta bir gün küçük bir çocuk kucağına küçük abdestini yapmış, fakat o çocuğa kızmış olduğu düşünülmesin diye ailesine geri vermemiştir. Hz. Muhammed (sav), çocukları severken sevgisini belli eden davranışlar yapar, bunu hem çocuklara göstererek onların gönüllerini alır, hem de orada bulunan diğer Müslümanlara örnek olurdu. Çocukları öpmesini yadırgayan bir bedeviye “*Şayet senin kalbinden Allah merhameti sökülmüşse ben ne yapabilirim?*” (Buhari, 22) buyurmuştur.

Hz. Muhammed (sav), çevresinde bulunan, oyun oynayan çocuklara duyarsız kalmamış, onlara selam vermiş ve önemseydiğini göstermiştir. Torunlarını kucağına alıp severken, diğer çocukları ayırmamış onları da kucaklamış ve onlara dua etmiştir. Çocukken uzun yıllar Hz. Muhammed (sav)’in torunlarıyla vakit geçiren Üsâme b. Zeyd’i torunu Hasan ile birlikte kucağına oturtmuş ve onlara dua etmiştir. Hz. Muhammed (sav) çocuklarla şakalaşır, onlara takılırdı. Yüzlerine su püskürterek veya yüz hareketleriyle onları güldürürdü.

Peygamber Efendimiz çocukların yaptıkları yaramazlıklara hemen kızıp müdahale etmemeyi emrederek şöyle demiştir; “*Çocuğun küçüklüğündeki yaramazlığı, büyüdüğü zaman aklının çok olacağına bir alâmettir.*” Yine konumuzla ilgili olarak şu olay rivayet edilmektedir: Ensardan birinin olan hurma ağaçlarını taşıyan bir çocuğu bahçe sahibi alıp Peygamber Efendimizin yanına getirir. “*Yavrucuğum, ağaçları neden taşıyorsun?*” diye soran Peygamberimize çocuk “*Aç idim yâ Rasulullah, karnımı doyurmak için taşıladım*” der. Bunun üzerine Hz. Muhammed (sav) çocuğa “*Ağaçları taşılama yavrum, altına düşenleri ye*” buyurur ve çocuğun başını okşayarak “*Allah’ım, bu yavrunun karnını sen doyur.*” diye dua eder (İbn Mâce, Ticârât: 67).

Hz. Muhammed (sav)’in hayatı incelendiği zaman görülecektir ki, onun çocuklara karşı muamelesi ve tavrı her zaman sevgi ve şefkat ekseninde olmuştur. Anne-babaların da çocuklarına olan merhamet ve sevgi ile yaklaşımlarını emretmiş, bu konuda ebeveynleri uyarmıştır.

Peygamber Efendimiz çocukların eğitimi konusuna da dikkat çekmiş, çocuklara imanî esasların ve namazın öğretilmesi gerektiğini emretmiştir. Namazın öğretilmesi ve tatbik edilme yaşı ve zamanı ile ilgili olarak; yedi yaş, sağı solu ayırt edebilme, anlama, süt dişlerini dökme devresi veya yirmiye kadar sayma gibi bazı dönemler vardır. Ancak bu dönemlerin hangisi esas alınıralsa alınsın, namazla birlikte diğer dinî bilgilerin öğretilmesi, olgunlaşmaya başlayan çocuğun günde beş vakit ibadetini yerine getirmesi ve bunu tekrar etmesi çocukta “motor öğrenme”yi meydana getirecektir. Bu davranışlar refleks gibi kişinin ayrılmaz bir parçası olacaktır. “Motor öğrenme” ile kazanılan bu tutum, davranış, tavır ve alışkanlıkların büyük çoğunluğu bu dönemde kazanılmış olacak ve ileriki yaşlarda unutulması veya kaybolması çok zor olacaktır. Peygamber Efendimizin çocukların eğitiminde namaz konusunun üzerinde oldukça durduğu görülmektedir. Peygamber Efendimiz, sabah namazına giderken altı ay boyunca Hz. Fatma’nın evine uğrayarak onları namaza çağırarak, gece namazları için de yine kızını kaldırmıştır (Aydınlı, 2005).

Hz. Peygamber (sav), çocukları namaza alışması konusundaki tavsiyelerinin yanı sıra, onların namazı ve ibadet mekânlarını sevmesi ve buralardan dışlanmamaları için de azamî ölçüde gayret sarf ettiği görülmektedir. Örneğin, torunu Ümame sırtındayken mescide girdiği ve bu şekilde namaz kıldığı, yine torunları Hasan ve Hüseyin’in kendisi secdeleyken onun sırtına çıktıkları ve onlar düşmesin diye secdesini uzattığı, ayağa kalkınca düşmemeleri için tuttuğu, hutbedeyken torunu Hasan’ı kucaklamak için minberden indirdiği ve yanına aldığı rivayet edilmektedir. Bununla ilgili olarak bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz “*Uzun kılmak için namaza dururum, derken bir çocuk ağlaması ışıtır; annesine sıkıntı vermesin diye namazı kısa tutarım*” buyurmaktadır (Buhari, Ezan: 65).

Oyun, çocuk için vazgeçilmez bir eğlence ve aynı zamanda öğrenme alanıdır. Bu nedenle çocuklar uygun zamanlarda oyun oynayabilecekleri mekânlara götürülmelidirler. Hz. Muhammed (sav), ashâbı ile birlikte giderlerken yolda toprak ile oynayan çocuklar görürler. Ashab çocukları toprak ile oynamaktan menetmeye çalışırken, Rasulullah (sav) onları uyararak “*Çocukları bırakın, zira çocukların çimeni topraktır*” buyurmuştur.

Hz. Muhammed (sav)’in çocuklara karşı olan sevgi, hoşgörü ve merhamet eksenindeki tutumları, çocuk eğitiminde onu başarılı kılmıştır. Hz. Peygamber (sav)

insanlar arasında hiçbir ayırım gözetmeksizin, her yaştan, her kabileden ve her sınıftan insanla olumlu ilişkiler kurmaya büyük önem vermiştir. Çünkü İslami değerlerden yoksun kimselerin, bu değerleri yaşama ve başkalarına aktarma konusunda başarılı olmaları mümkün değildir (Sağlam, 2002).

Hız. Muhammed (sav) çocuklara iman eğitimi verirken hem onlara inanç esaslarını öğretmiş hem de ileriki yaşlarında Allah'a olan imanlarını güçlendirecek uygulamalar gerçekleştirmiştir. Konuyla ilgili olarak Hız. Peygamber (sav)'in yanında çocukluğunu geçirmiş olan Abdullah b. Abbas'ın aktardığı şu olay önemlidir:

“Bir gün Peygamberimiz devesine binmiş, ben de onun tergisindeydim. Bana şöyle buyurdu; “Abdullah! Öncelikle sana şunları söylemek isterim. Genişlik zamanında kendini Allah'a sevdire ki, o da seni sıkıntılı zamanında sevsin. Allah'ın emir ve yasaklarına önem ver ki, Allah da sana önem versin, seni gözet sin. Allah'ın hakkını gözet ki, onu yanı başında bulasın. Bir şey istediğin zaman Allah'tan iste. Yardım dilediğinde Allah'tan dile. Şunu bil ki bütün varlıklar elbirliği ile sana zarar vermek isteseler, Allah'ın takdir ettiğinden başkasını yapamazlar. Kaderi yazan kalemin işi bitmiş, yazılanlar ise kurumuştur. Bilmiş ol ki, Allah'ın yardımı ancak sabredenler içindir ve her zorlukla beraber mutlaka bir kolaylık vardır.” (Timizi, Kıyamet: 60).

Bu olayda Hız. Peygamber çocuğa sadece Allah'a imanı öğretmekle kalmamış, aynı zamanda Allah'la kurulacak olan ilişkinin hayatına nasıl yansıtacağı konusunda da yol göstermiştir.

İslam dini bilgiye önem vermenin yanında bu bilgilerin davranışa dönüşmesini hedeflemektedir. Hız. Peygamber (sav) yeni yetişen neslin bilgi birikimine sahip olmasını istediği kadar ibadetlerini yerine getirmeleri konusunda onlara örnek olarak yol göstermiştir. Küçük yaştaki çocukların ibadetleri sevmeleri ve isteyerek yerine getirmeleri için çocuklara rehberlik etmiştir. Konuyla ilgili Hız. Enes'e önce güvenilir olması konusunda tavsiyeler verdiği, ardından abdest ve namazın uygulamalarını tatlı bir üslupla anlattığı birçok kaynakta rivayet edilmektedir.

Hız. Peygamber (sav) torunu Hız. Hasan'a namaza yönelmesi ve bu ibadeti aksatmaması hususunda tavsiyelerde bulunduğunu gösteren hadisler de mevcuttur. Bu ve bunun gibi birçok hadiste Hız. Muhammed (sav)'in çocuklara küçük yaşlardan

itibaren namaz ve diğer ibadetlerin öğretilmesini istediği ve uygulamalarıyla da bizlere yol gösterdiği görülmektedir (Sağlam, 2002).

2.4. Çocuklarda Bilişsel ve Dini Gelişim

İnsani gelişme alanı, herhangi bir eğitimci, ebeveyn ve liderliğe dâhil olan diğer kişiler için temel olarak önemlidir. Yaşlanma da dâhil olmak üzere fiziksel bileşenler, genellikle büyüme gözleminin ana yönleridir, ancak bunlar tek büyüme faktörü değildir. Nihai olarak kişinin kişiliğini, davranışını, eylemlerini ve tepkilerini etkileyecek tüm büyüme alanları tanımlanmalıdır. Hemen hemen tüm bilim adamları, bir kişinin davranışının çevresi veya kendi içsel değerleri tarafından belirlendiği konusunda hemfikirdir. İnsani gelişme, hem öngörülebilir modeller hem de farklı alanlardaki bireysel farklılıklar ile karakterize edilen yaşam boyu süren bir süreçtir. Farklı dini gelenekler bize farklı otorite anlayışları sunar: bazıları tek tanrılı, diğerleri çok tanrılı ve hatta ateisttir. Bununla birlikte, çoğu dini gelenek, insanların sonlu bir varlık, daha yüksek güç, tanrı, tanrılar, kader veya doğal enerji olarak adlandırılan bir dış kuvvete şu veya bu şekilde bağlı olduğu görüşünü paylaşır. Geçmişten günümüze tartışmalara neden olan sorulardan biri, bir kişinin doğuştan dindar bir karaktere sahip olup olmadığı, eğer varsa, kutsallık fikrini yanında taşıyıp taşımadığı ve kutsallık inancına meyilli olup olmadığıdır. Gerçek şu ki; elbette insan hayatının bir noktasında kendini din ve inançlarla ilgili konularda bulabilir. Her insan, yaşamı boyunca olmasa da en az bir döneminde bir din ya da inanç olgusuyla karşılaşmıştır. Kişiye doğuştan inanma yeteneğinin bahsedildiği ve bu eğilimin uygun koşullarda ortaya çıktığı dini metinlerden anlaşılmaktadır. Nitekim 20. yüzyılın ikinci yarısında yapılan birçok araştırma, dini gelişimin, özellikle çevresel faktörlerin ve uygun liderliğin etkisi altında, doğal seyrinde belirli kalıplar izlediğini göstermektedir (Ratcliff & McKoon, 1988).

Teoloji, psikoloji ve eğitim gibi disiplinler, ister doğuştan ister sonradan kazanılmış olsun, dini düşüncenin varlığı, gelişimi ve hatta dini düşünce ile diğer düşünce alanları arasındaki farklılıklar ile yakından ilgilidir. Din eğitiminin birçok amacının yanı sıra, öncelikle toplumun eğitiminde doğru kavramsal sistem içinde düşünmeyi geliştirmek ve bu çerçevede dini gelenek ve inançların gelişmesini sağlamaktır (Aral, 2009).

2.4.1. Jean Piaget ve bilişsel gelişim

Jean Piaget'in (1936) bilişsel gelişim teorisi, çocuğun dünyanın zihinsel bir modelini nasıl oluşturduğunu açıklamıştır. Zekânın sabit bir özellik olduğu fikrine karşı çıkmış ve bilişsel gelişimi biyolojik olgunlaşma ve çevre ile etkileşim yoluyla meydana gelen bir süreç olarak kabul etmiştir.

Piaget 1920'lerde Binet Enstitüsü'nde çalışmış ve İngilizce zekâ testleri için soruların Fransızca versiyonlarını geliştirmiştir. Çocukların mantıklı düşünmeyi gerektiren sorulara yanlış cevap vermelerinin sebepleriyle ilgilenmiştir. Bu yanlış cevapların, yetişkinlerin ve çocukların düşünceleri arasındaki önemli farklılıkları ortaya çıkardığına inanmıştır.

Piaget (1936), bilişsel gelişim üzerine sistematik bir çalışma yürüten ilk psikologdur. Katkıları arasında çocukların bilişsel gelişimine ilişkin adım adım bir teori, çocuklarda bilişle ilgili ayrıntılı gözlemsel çalışmalar ve çeşitli bilişsel yetenekleri belirlemek için bir dizi basit ama ustaca test yer almaktadır.

Piaget, çocukların IQ'larını ölçmek için ne kadar iyi sayabildiğini, yazabildiğini veya problem çözebildiğini ölçmek istemiştir. Onu daha çok ilgilendiren sayı, zaman, nicelik, nedensellik, adalet vb. gibi temel kavramların ortaya çıkmasıdır.

Piaget'in psikolojideki çalışmasından önce, çocukların düşünmede yetişkinlerden daha az yetkin oldukları düşünülmüştür. Piaget, küçük çocukların yetişkinlerden çok farklı düşündüklerini göstermiştir. Piaget'e göre çocuklar, sonraki tüm öğrenme ve bilgilerin dayandığı çok basit bir zihinsel yapı (genetik olarak kalıtsal ve gelişmiş) ile doğarlar.

Piaget'e göre bilişsel gelişim, biyolojik olgunlaşma ve çevresel deneyimin bir sonucu olarak zihinsel süreçlerin aşamalı olarak yeniden düzenlenmesidir. Çocuklar çevrelerindeki dünyayı anlar ve daha sonra zaten bildikleri ile çevrelerinde keşfettikleri arasında çelişkiler yaşarlar (Piaget, 1960).

Piaget, insanın zihinsel süreçlerinin gelişiminden bahsederken, bir kişinin öğrendiği şemaların sayısındaki ve karmaşıklığındaki artışı aklında tutmuştur. Bir çocuğun mevcut şemalarının, çevrelerinde algıladıklarını açıklayabiliyorsa, dengede, yani bilişsel (yani zihinsel) dengede olduğu söylenmektedir. Piaget, şemaların bilişsel gelişimdeki önemini vurgulamış ve şemaların nasıl geliştirildiğini veya kazanıldığını

anlatmıştır. Bir şema, anlamak ve yanıt vermek için kullandığımız dünyanın bir dizi ilgili zihinsel temsili olarak tanımlanabilir. Bu zihinsel temsillerin saklanması ve gerektiğinde uygulanması amaçlanır (Hyde, 1990).

Örneğin, bir kişi bir restoranda yemek satın alma düzenine sahip olabilir. Şema, menülere göz atmayı, yemek sipariş etmeyi, yemek yemeyi ve faturayı ödemeyi içeren bir davranış kalıbının örtük bir şeklidir. Bu, komut dosyası adı verilen bir şema örneğidir. Restorandayken bu kalıbı hafızalarından alır ve duruma uygularlar. Açıklanan Piaget şeması genellikle daha basittir; özellikle bebekler tarafından kullanılanlardır. Piaget, yenidoğanların dünyayı deneyimlemek için birçok fırsatı olmadan önce doğuştan gelen birkaç şemaya sahip olduğuna inanmıştır. Bu yenidoğan şemaları, doğuştan gelen reflekslerin altında yatan bilişsel yapılardır. Bu refleksler bize genetik olarak programlanmıştır (Hyde, 1990).

Piaget, çocukların düşüncesinin artan karmaşıklığını yansıtan bilişsel gelişimin dört aşamasını önermiştir (Hyde, 1990):

- Sensor motor aşaması (2 yaşından itibaren doğum): Bu aşamadaki ana başarı, nesne kalıcılığıdır; gizlenmiş olsa bile, bir nesnenin hala var olduğunu bilmektir. Nesnenin zihinsel bir temsilini (yani bir şema) oluşturma yeteneğini gerektirir.
- Operasyon öncesi aşama (2 yaşından 7 yaşına kadar): Bu aşamada, küçük çocuklar sembolik şeyler hakkında düşünebilirler. Bu, bir kelimeyi veya bir nesneyi, kendi kendisinden başka bir şey için öne çıkarma yeteneğidir. Düşünmek hala ben merkezlidir ve bebek başkalarının bakış açısını zorlaştırmaktadır.
- Somut işlem aşaması (7 yaşından 11 yaşına kadar): Piaget somut aşamayı çocuğun bilişsel gelişiminde önemli bir dönüm noktası olarak gördüğü için mantıksal veya operasyonel düşüncenin başlangıcını işaret eder. Bu, çocuğun kafasında içsel şeyler yürütebileceği anlamına gelir (gerçek dünyadaki şeyleri fiziksel olarak denemek yerine). Çocuklar sayı (6), kitle (7 yaş) ve kilo (9 yaş) gibi kavramları koruyabilirler. Koruma, görünüşü değişse bile, bir şeyin aynı miktarda kaldığı anlayışıdır.

- Resmi operasyonel aşama (11+ yaş: ergenlik ve yetişkinlik): Resmi operasyon aşaması yaklaşık on yaşta başlar ve yetişkinliğe kadar sürer. Bu süre zarfında insanlar soyut kavramları düşünme ve hipotezleri mantıksal olarak test etme yeteneğini geliştirirler.

Piaget (1952) kendi teorisini eğitimle açıkça ilişkilendirmemiştir, ancak daha sonra araştırmacılar Piaget'in teorisinin özelliklerinin öğretme ve öğrenmeye nasıl uygulanabileceğini açıklamışlardır. Piaget, eğitim politikasının ve pedagojik uygulamanın geliştirilmesi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Örneğin, 1966 İngiliz hükümetinin ilköğretime ilişkin incelemesi Piaget'nin teorisine dayanmıştır. Bu incelemenin sonucu, Plowden Raporu'nun (1967) yayınlanmasına yol açmıştır. Keşfedici öğrenmede, çocukların en iyi öğrendiği ve aktif olarak keşfederek öğrendiği fikri, ilkokul müfredatını dönüştürmenin merkezi olarak görülmüştür.

Piaget'in teorisi biyolojik olgunlaşma ve aşamalara dayanmaktadır, hazır olma kavramı önemlidir. Hazırlık, belirli bilgi veya kavramların öğretilmesi gerektiğinde bir endişe kaynağıdır. Piaget'in teorisine göre, çocuklara uygun bilişsel gelişim aşamasına ulaşana kadar belirli kavramlar öğretilmemelidir. Piaget'e (1958) göre özümseme ve uyum, pasif bir öğrenci değil aktif bir öğrenci gerektirir, çünkü problem çözme becerileri öğretilemez, keşfedilmeleri gerekir. Sınıfta öğrenme, öğrenci merkezli olmalı ve aktif keşifsel öğrenme yoluyla sağlanmalıdır. Öğretmenin rolü doğrudan öğretme değil, öğrenmeyi kolaylaştırmaktır.

Piaget'nin fikirlerinin gelişim psikolojisi üzerindeki etkisi çok büyüktür. İnsanların bir çocuğun dünyasına bakışını ve çocukların yetiştirilme şeklini değiştirmiştir. Gelen ve fikirlerini alan birçok kişiye ilham kaynağı olmuştur. Piaget'nin fikirleri, bilişsel gelişim anlayışımızı genişleten çok sayıda araştırmaya yol açmıştır. Fikirleri, özellikle eğitim alanında, çocuklarla iletişim ve iletişimde pratik uygulama bulmuştur. Jean Piaget'in bilişsel gelişim teorisi, araştırmacının çocukların bilişsel yetenekleri bağlamında çocukların dini düşünce anlayışını şekillendirmesine yardımcı olmuştur. Aslında aynı teoriye dayanan Ronald Goldman'ın Çocukların Dini Düşünceleri Teorisi, bu araştırmanın, seçilmiş ilköğretim okullarındaki çocukların dini düşünceyi materyal, içerik ve öğretim yöntemleri açısından değerlendirme motivasyonlarından kaynaklandığını göstermektedir. Bilişsel gelişim

teorisi Jean Piaget tarafından önerilmiştir. Piaget çocuklar hakkında üç ana varsayımda bulunmuştur (Wiiliams, 1973):

- İlk olarak, çocuklar deneyimlerine karşılık olarak kendi bilgilerini oluşturmuşlardır.
- İkinci olarak, çocuklar daha büyük çocuklara veya yetişkinlere müdahale etmeden kendi başlarına çok şey öğrenirler.
- Üçüncüsü, çocuklar yetişkinlerden öğrenmekten ve öğrenmeyi motive etmek için yetişkinlerden ödül talep etmekten caydırılır.

Piaget, tüm çocukların entelektüel gelişiminin genel ilkelerini anlamak için kendi çocuklarını ve Cenevre'deki meslektaşlarının çocuklarını incelemiştir. Örneklemi yalnızca çok küçük değildi, aynı zamanda yalnızca sosyoekonomik düzeyi yüksek ailelerin Avrupalı çocuklarından oluşturmuştur. Bu nedenle, araştırmacılar verilerin genellenebilirliğini sorgulamışlardır.

Piaget için dil, eyleme ikincil olarak görülür, yani düşünce dilden önce gelir. Rus psikolog Lev Vygotsky (1978), dil ve düşüncenin gelişiminin el ele gittiğini ve akıl yürütmenin kökeninin, maddi dünya ile etkileşimimizden çok başkalarıyla iletişim kurma yeteneğimizle ilgili olduğunu savunmaktadır.

2.4.2. Ronald Goldman ve dini gelişim kuramı

Ronald Goldman kısa bir süre Reading Üniversitesi Eğitim Bölümü'nde din eğitimcisi ve psikolog olarak çalıştı. Doktorasını 1962'de Birmingham Üniversitesi'nde bilişsel gelişim ve dini düşünce üzerine çalışarak ve ikisi arasında bir bağlantı olduğunu savunarak tamamladı. 1964'te tezinin konusundan esinlenerek, Çocukluktan Ergenliğe Dini Düşünce'yi yayınladı, bir yıl sonra 1965'te Din İçin Hazırlık'ı yayınladı. Ayrıca doktora tezinin konusuyla ilgili birçok makale yayınlanmıştır (Goldman, 1964).

Goldman'ın İngiltere'deki araştırmasının sonuçları, 1964-1965'te yazılmış iki kitapta ve Piaget'nin teorisiyle tutarlı birkaç makalede sunulmaktadır. Bu içerik, dini düşüncenin şekil ve yöntem olarak din dışı düşünceden ayrılamayacağını ve dolayısıyla aynı gelişme aşamalarını izlediğini göstermektedir. Goldman, çocukların İncil hikâyelerini anlama yeteneklerini geliştirmeye odaklandı. Piaget'nin etkisi

altında, tezinde farklılık gösterdiğinden, dini düşüncenin yöntem ve biçim açısından din dışı düşünceden farklı olmadığı yönünde hareket etmiştir. Dini düşüncüyü, zihinsel faaliyetin dine yönelimi olarak gördü. (Goldman, 1964).

Ronald Goldman bir çalışma yürüttü ve 6 ila 16 yaşları arasındaki 200 farklı çocuk ve ergeni denek olarak kullandı. Onlarla daha önce yaptığı görüşmelerle dini görüşleri hakkında bilgi edinmeye çalışmıştır. Çocuklara üç adet 2 boyutlu resim ve üç İncil hikâyesi sordu. İlk bölümde; Bir erkek ve bir kadınla kiliseye giren bir çocuğun resimlerini gösterdi, yatak başlığına diz çöküp dua eden bir çocuk ve kırık bir İncil'e bakan, çocuklardan resimleri açıklamalarını isteyen ve her çocuğa farklı sorular soran bir çocuk. Sorular ikinci aşamada, “Yanan Çalıdaki Musa”da çocuklar, İsraililerin Kızıldeniz’i geçmeleri ve İsa’nın günahıyla ilgili üç İncil hikâyesinin basit açıklamalarını içeren bir kaseti dinlediler ve bu hikâyeler hakkında sorular sordular. Çocukların yanıtlarını kaydeden Goldman, bu yorumların analizini, hem Piaget’nin bilişsel teorisine hem de kendisinin dini gelişim hakkındaki düşüncelerine aşına olan 40’tan fazla teolog ve eğitim psikoloğunun yer aldığı iki tartışmada tartışmaya açtı ve kendi teorisini geliştirdi (Goldman, 1964).

Goldman’ın çalışmasında; Tanrı, Tanrı’nın doğası ve kutsallığı, Doğa üzerindeki hâkimiyeti, insanlarla ilişkisi, ilahi adalet, ilahi dostluk, İsa ve insani yönü, gücü, mucizesi, kilisesi, ibadeti ve İncil gibi kavramlara odaklandı. Goldman, Piaget’nin dini düşüncenin gelişimine ilişkin bulgularıyla benzer sonuçlara ulaştı. Goldman, Piaget’nin ameliyat öncesi dönem olarak sınıflandırdığı erken çocukluk dönemini sezgisel dini düşünce olarak değerlendirmiştir.

Erken çocukluk döneminde dine karşı açık bir ilgi olmasına rağmen, çocukların herhangi bir dini anlamda düşünebileceklerine dair hiçbir belirti yoktur. 7-13 yaşları arasında somut dini düşüncenin, 13 yaşından sonra ise soyut dini düşüncenin geliştiğini ve bu aşamalar arasında geçiş aşamaları olduğunu göstermiştir (Goldman, 1964).

Beş ile yedi yaş arasındaki ilk aşamadaki çocukların özellikleri kısaca şu şekildedir. Bu aşama, çocuğun İncil hikâyelerinde olduğu gibi alakasız ayrıntılardan ayırt edilemediği bir hazırlık aşaması, sezgisel bir aşamadır. Goldman’a göre, gelişimin bu aşamasında dini düşünce sistematik ve parçalı olmalıdır. Düşünme geri

döndürülemez olduğundan, çocuk elde edilen sonuçlar ışığında kanıtları kontrol etmek için zihnindeki çelişkiden kurtulamaz. (Goldman, 1964).

Goldman, yukarıdaki bulgulara dayanarak, sezgisel ve somut aşamalardaki çocukların Mukaddes Kitap hikâyelerini yüz değerinde alma eğiliminde olduklarını ve Tanrı'nın doğası ve neyi temsil ettikleri gibi analogileri tanımakta başarısız olduklarını öne sürdü. Bu nedenle, gerçeklerin bir ifadesi olarak kabul edildiler. (Goldman, 1964).

Ayrıca, ilkokul eğitiminin ilk aşamalarında çocuklar, Tanrı'yı, büyü güçleri olan, büyü yapabilen, cezalandırabilen ve herhangi bir suç için ödeme yapabilen korkutucu, öngörülemeyen bir kişi olarak görebilir, ancak aynı zamanda bir arkadaş olarak kabul edilebilir. Bu varsayımlar, ilköğretim okullarında vurgunun eğitimden çok etkileme üzerinde olması gerektiğini düşündürmektedir.

Goldman'a göre yaşam temaları, deneyimin bütünlüğünü vurgulayarak din ile yaşamayı ilişkilendirir. Yaşam temaları tüm bilginin birbirleriyle olan ilişkilerini gösterir ve bir çapraz konu öğretimi kullanılır; böylece din, zaman çizelgesinde ayrı bir rolle sınırlı değildir (Goldman, 1965). Bir yaşam teması, çocuğun ilk elden bilgiye sahip olduğu deneyimini alabilir.

Çocuğun doğal bir ilgisi olduğu ve anlamlı bir birim ve çocuğun yetenekleri ile ilişkili büyük miktarda farklı detayın keşfedilebileceği konularla ilgili olmalıdır. Mesela, evler, bize yardım eden insanlar, birazdan bahsetmek için yediğimiz yiyecekler gibi yaşam temaları, bazı dini ve İncil illüstrasyonlarına sahiptir. Dinsel bir vurgu ile başlayabilir veya din ile odak noktası olarak bitebilirler.

Ronald Goldman'ın kuramının çok fazla eleştiriye maruz kaldığını belirtmek önemlidir. Bu eleştirinin iyi örnekleri, Goldman'ın (1964) dini düşüncüyü farklı bir biçimde, din dışı düşünmeden farklı bir yöntem olarak tanımlaması ve daha sonra sadece bilişsel-gelişimsel terimlerle düşünme sürecini tanımlamaya devam etmesiydi. Bu, dini düşüncüyü bilişsel alana kısıtlama ve onun tutum ve duyusal yönlerini görmezden gelme suçlamalarına yol açmıştır (Slee, 1996).

İlkokullarda din eğitimi olarak nelerin sunulacağı konusunda yapılan tüm reformların ışığında Goldman'ın çalışmasının üzerinden 50 yıl geçti. Ancak Goldman'ın çalışması, özellikle de Hyde'ın (1990) değerli bir müze parçası olarak adlandırdığı

Reading for Religion, bir kenara itildi. Bu nedenle özellikle ilköğretim alanında İngiliz eğitim modelini takip eden yabancı ülkelerde çok sayıda çalışma yapılmıştır.

2.4.3. James Fowler ve inanç gelişim evreleri

Fowler'ın inanç geliştirme modeli, Piaget, Erickson, Kohlberg ve diğer teorisyenlerin gelişim modellerine dayanan yedi aşamayı içerir (Fowler 1991; Fowler 2000; Fowler 2001; Fowler 2004). Modelin en önemli özelliklerinden biri Fowler'ın inanç tanımıdır. Fowler (1991) inancı, insan akıl yürütmesinin evrensel bir niteliği olarak tanımlamaktadır.

İkna, neye inanırlarsa inansınlar tüm insanlar tarafından kullanılan anlam yaratma sürecini tanımlar (Coyle, 2011). İnanç, kişisel güven ve bireylerin sadakati, din, aile, para, güç vb. gibi bir veya birden fazla değer merkezine yerleştirilmesiyle oluşur (Fowler, 1991). İnanç Gelişim Modeli, bu psikolojik anlam sürecini yedi aşamada kavramsallaştırır ve bireylerin dini ya da dini olmayan bir değer merkezi ile ilişkili olup olmadığına bakılmaksızın bu yapının aynı olduğunu savunur.

Teolog savunduğu manevi gelişim için bir çerçeve önermiştir. Bunu yaparken, maneviyatın, biliş, sosyal davranış veya motor beceriler veya kendi kendine bakma yeteneği gibi öngörülebilir şekillerde gelişen insan varlığının temel bir yönü olduğunu öne sürmektedir. Fowler, inancı belirli bir din açısından tanımlamaz, onu evrensellik ve anlam yaratan belirli bir yol olarak tanımlar (Fowler, 1991).

Fowler'ın teorilerine ve onları desteklemek için yapılan araştırmalara yönelik birçok eleştirinin bulunduğunu belirtmek önemlidir. Fowler'ın inanç tanımına yönelik dini çevrelerden bazı eleştiriler gelmektedir ve açıklamalarının dini olmayan içeriği hakkında endişeler uyandırmaktadır. Diğer eleştiriler psikolojik çevrelerden gelir ve olası kültürel ve sosyal önyargılarla ilgilenir ve Fowler'ın kendini kavramsallaştırma şeklini sorgular.

Bu iman mertebesine ulaşmış ender bir insandır. James Fowler, bu aşamadaki insanları, onları daha açık, daha basit ve aynı zamanda bir şekilde diğer insanlardan daha insan yapan özel bir lütuf olarak tanımlamaktadır. Bu aşamadaki insanlar, herhangi bir aşamada ve herhangi bir inançta herkesle iletişim kurabildikleri için önemli din öğretmenleri olabilirler. Kısıtlama olmadan ilişki kurabilirler, ancak aynı zamanda diğer aşamalarda olabilecek varsayımlara meydan okuyabilirler. Hayatı

mutlu ederler ama aynı zamanda hayata çok fazla sarılmazlar. İnançlarını eyleme geçirirler, statükoya meydan okurlar ve dünyaya adaleti getirmek için çabalarlar. Sonuç olarak inanç geliştirme modeli, inançların işleyişine katkıda bulunan psikolojik faktörlere odaklanır ve belirli bir inanç içeriğine (yani inanç değerleri ve belirli bir dine ait inançlar) hitap etmez (Jardine ve Viljoen, 1992). Bu modele göre, inancın altında yatan psikolojik süreçler, bir kişinin akıl yürütme, rol üstlenme, resmi ahlaki yargılar, sosyal bilinç, otorite odağı, dünya tutarlılığı ve sembolik işleyiş tarafından desteklenir (Fowler, 1991).

Fowler'ın inanç geliştirme modeli, din eğitimi, Hristiyan pastoral bakımı ve diğer uygulamalı ortamlarda yaygın olarak kullanılmaktadır (Avery, 1990; Fox, 1995; Green ve Hoffman, 1989; Streib, 2004; Streib, 2005, Tamminen, 1994). İnanç geliştirme görüşmesi, inanç stilleri ölçekleri ve inanç geliştirme ölçeği dâhil olmak üzere inanç gelişimini ölçmek için çeşitli araçlar geliştirilmiştir (Parker, 2006). Fowler'ın modelinin faydalarından biri, yalnızca çocukluk ve ergenliğe odaklanmış olan önceki dini gelişim modellerini aşan tüm yaşam boyu kapsama alanıdır (Coyle, 2011). Ayrıca, inancın geniş tanımı, modelin geniş bir dinsel ve dini olmayan alanlara uygulanmasını mümkün kılmaktadır.

Fowler'ın inancın gelişim aşamalarını organize etmek için yapılandırılmış bir yaklaşım kullanması ve onun inanç tanımı, birkaç nedenden dolayı sorunludur. Yapısal teori, inançların gelişiminin evrensel, hiyerarşik ve geri döndürülemez aşamalardan geçerek tek biçimli bir şekilde ilerlediğini öne sürmektedir. Psikolojik araştırmalar, gelişimin çok daha fazla akışkanlık ile ilişkili olduğunu ve katı senaryo teorisinin dini gelişimin zenginliğini ve çeşitliliğini yakalama yeteneğinde sınırlı olduğunu ileri sürmektedir (Heywood, 2007).

Ayrıca Fowler'ın modelinin, erkeklerin kadınlara, modelin inanç gelişimini bilişsel ilerleme olarak gösterme konusundaki ağır vurgusu nedeniyle tercih ettiği endişesi de vardır. Özellikle yedi aşama, bilişsel işlevsel işlevlere (yani mantık, rol alma, biçimsel ahlaki yargı, sosyal farkındalık, otorite odağı, dünya tutarlılığı ve sembolik işleyiş biçimi) dayanır ve Piaget'in dört aşamalı bilişsel gelişim modelini büyük ölçüde yansıtır (Ford-Grabowsky, 1987).

Fowler'ın inanç geliştirme modelinin bu sorunlardan dolayı ciddi şekilde kusurlu olduğu söyleniyor. Fowler'ın dini içerikten ayrı evrensel bir değer veren nitelik

olarak inanç tanımı oldukça tartışmalıdır. Pek çok dini grup (örneğin Hristiyanlar, Müslümanlar, Yahudiler) insanın anlam yaratmasını inançtan ziyade bir paganizm biçimine göre tanımlar, eğer anlam yaratma sadece belirli din ilkelerine dayanıyorsa. Hristiyan eleştirmenler ayrıca, modelin kendini gerçekleştirme öneren ve ilahi lütfun işlemesi için çok az yer bırakan yapısal yönüne de karşı çıkmaktadırlar (Thomas, 1998).

2.4.4. Fritz Oser ve dini yargı gelişimi

Fritz K. Oser en iyi dini ve ahlaki gelişim, eğitim psikolojisi ve politik eğitim alanlarında yaptığı çalışmalarla tanınmaktadır. Bu giriş, manevi ve ahlaki gelişme alanlarındaki katkılarına dikkat çekmektedir (Thomas, 1998).

Fritz Oser 1937'de İsviçre'de doğmuştur. Zürih Üniversitesi'nde eğitim psikolojisi, gelişim psikolojisi ve sistematik pedagoji okudu ve burada doktorasını Basel Üniversitesi'nden Karl Jaspers altında almıştır. 1975'te Harvard Üniversitesi'nde Lawrence Kohlberg ile yaptığı doktora sonrası çalışması, bir dini gelişim teorisinin inşasının yolunu açmıştır (Thomas, 1998).

Auxerre'nin teorisi, dini gelişimin evrensel olduğunu ve aşamalar halinde gerçekleştiğini belirtmektedir (Skinner, 1953). Her aşama, aşağıdaki aşamaların bir entegrasyonudur ve dini konular hakkında niteliksel olarak farklı bir düşünme biçimini temsil eder. Dini gelişme, genellikle dini yargının mevcut aşamasında çözülemeyen bir sorunla karşı karşıya kalmanın sonucudur.

Bu gelişme, belirli bir dinin içeriğinden bağımsız olarak gerçekleşir. Bu teori James Fowler'ın İnanç Gelişimi Teorisine benzer, ancak daha çok insanların Tanrı ile ilişkilerini nasıl tanımladıklarına veya yüce olarak düşündüklerine (Tanrı) odaklanır (Miller, 1993). Özer (Paul Gmader ile birlikte) ayrıca dini yargı teorisini geliştirmiştir. Bu teori, belirli durumlarda, özellikle de bir kişinin Tanrı ile ilişkisini sorgulayan veya nihai olarak ne olduğunu tanımlayan - bir trajedi olduğunda veya önemli bir karar verilmesi gerektiğinde - kullanılan yargı biçimlerini belirlemiştir (Skinner, 1953).

Özer ve meslektaşları (örneğin Wolfgang Althof), Kohlberg'in teorisini eleştirel bir şekilde değerlendirdikleri ve ahlaki gelişimin yalnızca yapısal analizle ele alınıp

alınamayacağı ve ahlaki akıl yürütmede cinsiyet farklılıkları olup olmadığı gibi temel soruları ele aldıkları birkaç kitap ve makale yazmışlardır (Miller, 1993).

Ahlaki gelişim araştırması, ahlaki gelişimin içinden geçtiği iki süreci vurgulayarak en önemli katkısını yapmıştır. Auxerre'ye göre ahlaki gelişim, motivasyonun, ahlaki ikilemlerin, varsayımsal veya gerçek ve/veya adil ve demokratik ortamlarda yaşamanın sonucu olabilir. İkinci durumda, bireyler (çocuklar) kendileri ve diğerleri arasında doğal olarak ortaya çıkan birçok çatışmayla başa çıkmayı öğrendikçe ahlaki olarak gelişirler (Miller, 1993).

Fritz Özer'in dini ve ahlaki gelişim anlayışımıza katkısı dikkat çekicidir. Ancak, diğer birçok büyük araştırmacı gibi, onun ek katkısı, diğer araştırmacıların gelişimini desteklemek ve alanı daha iyi tanımlamak için kendini adanmış araştırmacılardan oluşan bir topluluk oluşturmaya yardımcı olmaktır. Bu nedenle, Auxerre'nin katkısı, makaleleri, kitapları ve teorileri açısından basitçe ölçülemez. Ayrıca bir topluluk oluşturucu olduğu için ölçülmesi gerekir.

Auxerre, dini gelişimi tanımlamak, açıklamak ve tahmin etmek için evrensel bir bilişsel model geliştirmeye çalışmıştır. Auxerre, yarı klinik görüşmeyi ve dini ikilemi metodolojisi olarak kullanarak, beş gelişme aşaması buldu ve altıncı bir evrensel aşamaya işaret etmiştir. Bu sürekli ve düzenli yapısal kalıbın unsurları, Piaget'in özümseme ve uyum süreçlerinde gözlemlenen kalıplar gibi, doğası gereği ilkeldir (Miller, 1993).

2.4.5. David Elkind ve çocuk psikolojisi çalışmaları

Psikolog ve eğitimci David Elkind Detroit, Michigan'da doğdu. O ve ailesi bir genç olarak California'ya taşınmıştır. Doktora derecesini 1952'de UCLA'dan ve 1955'te UCLA'dan almıştır. 1987'de Rhode Island College'dan fahri doktora almıştır (Miller, 1993).

Elkind'in babası, otomotiv endüstrisi için parça üreten bir fabrikada makineler işletmiştir. Elkind, babasının, onun parçalarını tasarlayan mühendislerin, babasının üzerinde çalıştığı makineyi anlayamadıklarından ve bazen makinelerin yaratamayacağı şeyleri nasıl tasarladıklarından şikâyet ettiğini hatırlamıştır. Bu hafıza Elkind'de kalmış, bu yüzden her zaman teori ve pratik arasındaki ilişkiyi, teorinin nasıl uygulanabileceğini düşünmeye çalışmıştır (Miller, 1993).

Elkind'e göre, bu muhtemelen ergenlik döneminde çok yaygın olan öz-farkındalıkta ve yaşamın bu dönemindeki diğer deneyimlerde rol oynuyordur. Elkind ayrıca, ergenliğin kendi hikâyesini ve deneyimlerinin benzersizliğini vurgulayan hayatının bir versiyonu olduğu kişisel bir masal fikrini de tanıtmıştır. Gerçekten de, bu benzersiz kişisel anlayışlar, gençlerin ölmediğine dair yaygın inançta da görülebilir. Elkind, bu kavramları sorunlu gençleri anlama ve tedavi etmede nasıl yararlı bulunduğunu vurgulamıştır. Elkind, erken ergenlikteki benmerkezciliğin, bilişsel gelişim ilerledikçe genellikle 15-16 yaşına kadar azaldığına inanmaktadır (Özbay, 2003).

Dikkatini son çalışmalarına çeviren Elkind, dikkatini öğretim yöntemlerine ve toplumdaki ve ailedeki son değişikliklerin çocukları, ergenleri ve aileyi nasıl etkilediğine çevirmiştir. Elkind'in çalışmalarının bir başka yönü de öğrenmeye ve sağlıklı gelişime odaklanmasıdır (Özbay, 2003).

Çocukların sağlıklı gelişim için çok sayıda ve çeşitli deneyimlere sahip olmaları gerektiğine ve çocukların gerçekten bir şeyler öğrenmesi ve anlaması gerektiğine inanmaktadır. Elkind, ebeveynlerin bebeklerini ve çocuklarını daha erken yaşta öğrenmeye zorladıklarına inansa da, bu, çocukların derin ve anlamlı öğrenme ve öğrenme için gerekli olan zengin deneyime sahip olmalarını sağlamaz (Özbay, 2003).

2.5. Çocukların Dine Dair Hislerinin Gelişmesi

Din, insanlarla birlikte var olan, yaşayan bir gerçektir ve insanların hayatlarını yönlendirmiş ve kontrol etmiştir. Dini inanç, çocuğun ruhsal olarak bir kişilik kazanmasını sağlar. Çocuğun psişesi geliştikçe, algılama ve düşünme alanı somuttan soyuta doğru genişler. Duygular ve deneyim algısı dışında etrafını kuşatamadığı evreni zihniyle kavramaya başlar. Çocuğa yönelik dini ilgi, önce aile, ardından sosyal kurumlar ve iletişim araçları tarafından oluşturulur. Dini arzu bir ihtiyacı ifade eder ve çocuğun güvenlik, korunma, barınma gibi sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılar. Çocuk Allah'a inanmakla kendini güvende hisseder ve dolayısıyla rahatlar. Yedi yaşından sonra çocuğun kavramlarının zenginleştiği açıktır. Daha önce duygusal olan çocuk, öğrenmeyi hızlandırarak düşünce dünyasını zenginleştirir. Adalet ve ahlak ile ilgili fikirler büyümenin ve çevrenin etkisi altında gelişir. Dinin hem öznel hem de nesnel olduğu söylenebilir (Harms, 1944).

Maneviyat birçok şekilde tanımlanabilir ve maneviyatın dindarlıktan ayrılması, belirli bir inanç geleneği ile ilişkilendirilebilecek dış diktatörlüklere veya uygulamalara boyun eğmekten ziyade bireyin içsel deneyimini yansıtır (Sinnott, 1998).

Din ve duygular arasındaki ilişkiyi incelemek, psikososyal işlevsellikte her iki faktörün rolünü daha iyi anlamaya yardımcı olabilir. Din, belirli bir duygu kaynağı olarak hizmet edebilir ve duygusal refahı etkileyebilir. Ayrıca dindar insanların duygusal farkındalıklarının yanı sıra daha gelişmiş öz kontrol becerilerine sahip olabilecekleri de iddia edilmektedir (Silberman 2005; Emmons 2005).

Şimdiye kadar, duygusal zekâyı (EI) din ile ilişkilendirmek için birkaç girişimde bulunulmuştur. Elde edilen ilk rapor Paek (2006) tarafından bildirilmiştir ki bu kişi kendinden bildirilen EI'nin belirli dini davranışlarla (örneğin, kiliseye katılım ve katılan dini grupların sayısı) ve aynı zamanda içsel bir dinsel yönelime sahip olmasıyla pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. (Allport ve Ross 1967).

Duygusal zekâ bağlamında kişisel dini yönelimler de çeşitli çalışmaların konusu olmuştur (Liu 2010; Butt 2014). Bu çalışmalar, algılanan duygusal beceriler (Duygusal Zekâ Envanteri ile test edilmiştir) ile içsel yönelim arasında pozitif bir ilişki üretmiştir.

Ayrıca, dışa yönelim (dinin başka amaçlara yönelik olduğu düşünülürse) duygusal zekâ ile olumsuz bir şekilde ilişkili görünmektedir (Liu 2010; Butt 2014). Bütün bu çalışmalar duygusal zekâ ile dindarlık arasındaki olası bağlantıya biraz ışık tutmuştur. Bununla birlikte, yalnızca kendi bildirdikleri duygusal yetenekleri göz önünde bulundurduklarında bazı ciddi sınırlamalardan da muzdarip olurlar. Dini inanç, bir şekilde çocuğun ruhsal olarak bir kişilik kazanmasını sağlar. Dolayısıyla konu din sosyolojisi, din psikolojisi ve pedagoji alanlarına aittir. Çocuğa verilen eğitim onun bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişimini sağladığı için eğitimin dışında bir inanç düşünemeyiz. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana geleneksel bir yapıya sahip olan ve ağırlıklı olarak İslami değerlerle yaşayan toplumumuzun insanlarına laiklik ilkesi doğrultusunda yaygın ve örgün eğitim kurumları ile hizmet vermektedir. Bu hizmet, bireyin o yönde tutum, alışkanlık ve davranış kazanmasını sağlamıştır (Akyüz, 1985).

2.5.1. Okul öncesi eğitimin önemi ve aile

Mezhepçi eğitime ve özellikle mezhepçi din eğitime yönelik mevcut eleştiriler, bu temel konunun tüm okullarda yer almasını vurgular; din, inanç, maneviyat ve ahlakın derin bir yansımasını benimsemeye çalışan toplumlar, çeşitli dini ve diğer inanç sistemlerinin varlığını büyük ölçüde kabul etmektedir. Bu, elbette çoğu dini geleneğin inançlarına saygı duymak ve tüm gençler ile yetişkinler için dini ve manevi okuryazarlığı teşvik etmeye çalışmak anlamına gelir. Günümüzde modernleşme ve küreselleşme çağında, birçok bilimsel gelişmeye imza atmış olmalarına rağmen, insanların gönül rahatlığı ve manevi rahatlık arayışı içinde oldukları açıktır. Bu rahatsız edici durumun temel nedeni, dış dünyayı sevmeleri, din ve uygulamaları konusunda kayıtsız olmalarıdır. Çocukluk, iyi ve kötü ile ilgili fikirlerin güçlü bir şekilde geliştirildiği bir dönemdir ve bu kavramın oluşmasına katkı sağlayan en önemli yardımcı ebeveynidir. Aile, diğer rollerin yanı sıra, öncelikle çocuklarının dini ve ahlaki eğitimini üstlenir, çünkü çocuklukta okul öncesi eğitimin çocukların karakteri ve kişiliği üzerinde kalıcı bir etkiye sahip olması ve standart bir oluşum yolu sağlaması evrensel bir insan olgusudur (Harms, 1944).

Çocuk yetiştirme sorumluluklarını paylaşan birden fazla evli olmayan yetişkinle yaşayan bir çocuk, boşanmış bir ebeveyni olan bir çocuktan farklı bir aile fikrine sahip olabilir. Benzer şekilde, her zaman biyolojik ebeveynleri ile yaşayan ve kardeşlerle çevrili olan çocukların ailelerine farklı bir bakış açısı vardır. Tipik Fransız ailesi, Pakistanlı şehirli aileden farklı olabilir ve Amerikan toplumunda tanınan birçok kabile, başka yerlerde alışılmadık veya duyulmamış olabilir. Diğer kültürlerde birden fazla kadına sahip olmak geleneksel iken, diğer toplumlarda bu garip görünebilir (Spandel ve Michael, 1988).

Ancak, tüm farklılıklara rağmen, dünya toplumları bir ana noktayı kabul etmişlerdir bu, çocukların dini inançlarını güçlendirmedeki etkisidir. Dini kurumları tanımlamak zor olsa da, birçoğu dini bir kurumun uygulamalarının bir sistemi olduğunu kabul etmiştir ve insan hayatını etkilediğine inanmıştır. Dinlerin farklı türleri olmasına rağmen, elbette bir tekdüzelik vardır, bu nedenle işlevleri ve varlığı tehlikededir. Yine de her toplum üyeleri arasında dindarlık bulunmaktadır. Aile, dünyadaki en eski sosyal kurumlardan biridir ve elbette toplumun temelidir. İnsan ırkının yeniden üretilmesinden sonra ailenin hayati işlevi, üyelerinin sosyalleşmesidir. Aile, elbette,

insanoğlunun sosyalleşmedeki başyardımcısıdır. Aile, kültürel ve dini değerlerini sosyal etkileşim yoluyla üyelerine aktarır. Sosyologlar genellikle gerçeğin dört yorumundan bahseder, yani dini fikirler, dış etkilere erişebilen insan yaşamının bağımlı veya nedensel kaynakları olarak yorumlanır ve insanlar aile ve dinin sosyal kurumlarına bağlı olarak onlarla olumlu ilişkiler kurar. İnsan ahlakı ve değerleri, kavramları ve idealleri gerçek hayatın derin boyutlarını ortaya çıkarmanın bir yoludur ve aile bu ahlaki değerleri ve yargıları belirler, böylece üyelerinin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Toplumlar her zaman aile kurumu aracılığıyla halkları arasında nezaket, dürüstlük, doğruluk ve adaleti geliştirir ve bu nitelikler dünyadaki herhangi bir dinin özüdür (Birsch, 2002).

Çocukların ve yetişkinlerin sadece birkaç nesil önce var olmayan sosyal problemlerle bombardımana tutulduğu doğrudur. Ebeveynlerin çocuklara daha az ilgi göstermesi, çocukların ahlakı anlamalarını zorlaştırmıştır. Din ve ahlak eğitiminin ölçülebilir sonuçlarının belirlenmesi konusunda bir ebeveyn tartışmasının olmaması toplumu bir felakete sürüklemiştir (Finn, 2009).

Aslında ebeveynler her zaman çocukların davranışlarını kontrol etmeye çalışırken, çocuklar her zaman bağımsızlık için çabalarlar ki bu kuşaklar arasındaki ideolojik çatışmanın sebeplerinden biri olabilir. Araştırmalar birçok faktörün sonucu olan bu açığın günümüzde giderek büyüdüğünü göstermiştir. Belki de ileri teknoloji üretim açığını genişletmiştir (Pinter, 2011).

Ekonomik eşitsizlik, geleneksel sosyo-kültürel değerlerdeki yoksulluk, çocukların ahlaki çöküşünün başlıca nedenleridir. Ebeveynler ve aile, kentsel, kırsal, çekirdek veya ortak aile, çocukların bakımından daha fazla sorumlu olarak kabul edilir ve bu alanda onlardan çok şey beklenir (Pinter, 2011).

Doğru zamanlama, dostluk, değiş tokuş, farkındalık, iletişim ve en önemlisi anne babaların dini konulardaki eylem ve uygulamaları, bu tür çocukların ahlaki, ahlaki değerleri yüksek bir toplum için yetiştirilmesinde ve dini gerçek bir ruhla etkilemede çok yardımcı olabilir. Dini ve ahlaki değerlerin bozulması, aile sosyalleşmesi ile ilişkilidir. En önemli faktörler ebeveynlerle ilgilidir. Ebeveynlerin günlük yaşamlarında dini geleneklere daha az riayet ettikleri ve çocuklarının din eğitimine ilgilerinin yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Dünyadaki her din, bazı farklılıklarla, insanlığın ve ebeveynlerin ilk öğretmenler olduğunu ve çocukların

rehberliğinin hayatlarında önemli bir rol oynaması gerektiğini öğretir. Erken öğrenme sonuçta çocukların karakterini şekillendirir ve kişiliğin oluşumu buna bağlıdır. Kentli aileler, çocukların eğitiminde ve ahlaki yetiştirilmesinde yerleşik ve verimsiz bir rol oynamaktadır (Harms, 1944).

Altı yaşına kadar çocuk karakterleri oluşur. Çocuklarımızın örtük olarak inandığı ve pasif kabulün hâkim olduğu bu dönemde çok dikkatli olmamız gerekiyor. Çocuklar için bu dönem iyi değerlendirildiğinde hayatlarına olağanüstü güzellikler katma fırsatı doğar, aksi takdirde kaygı bozuklukları, deneyimler, içe kapanmalar, travmatik davranış bozuklukları vb. birçok olumsuz psikolojik durum ortaya çıkar (Harms, 1944).

Bu dönemde çocukların din eğitimi dozlanırsa ve çocuğun bilişsel gelişimi, yani olayları anlama ve kavrama süreci dikkate alınırsa, ergenlik döneminde dini görevler kolaylıkla yerine getirilecektir. Aksi takdirde gayrimüslim bir kimsenin dine geçmesi gibi karmaşık bir süreç başlayacaktır (Kayıklık, 2010).

Bu dönemde çocuklar dine ilgi duyarlar, ancak yetişkinlerin dünyasında neler olup bittiğini yeterince anlamazlar. Beş duyusu ile hissedebilirler ama soyut düşünemezler. Bu dönemde çocuklar önerilere açıktır. Anne-baba dört yaşında çocuklarının kulağına ne fısıldarsa fısıldarlar, onların önerileri doğrultusunda anne-babalarının öğrettiği dini yaşamaya çalışırlar (Kayıklık, 2010).

Çocuklar üç yaşından itibaren kaygı dönemi olarak bilinen bir dönemden geçerler. Bu dönemde çocuklar kararsız, olumsuz ve isyankârdır. Büyüklerin sözlerini dinlemez, hatta tersini yapar; kısıtlandıklarında sinirlenirler, çevrelerinden yardım istemezler, işlerini yapmaya çalışırlar (Kayıklık, 2010).

Üç yaşın sonunda bir sakinlik dönemi yaşanır. Çocuk daha dengeli ve ölçülü davranmayı öğrenir. Bu yaşta bir çocuğun sinir sistemi henüz hazır olmadığı için, onu zorla uzun duaları ve sureleri, bazı bilgileri ezberlemeye zorlama gibi davranışlardan kaçınmak gerekir. Aynı zamanda taklit döneminde çocuğun anne ve babasıyla birlikte namaz kılmasına izin verilmelidir. Ama ısrarla her seferinde bunu yapmasını isteyerek namazdan nefret ettirilmemelidir (Kayıklık, 2010).

Dört yaş, çocuğun en çok kâşif olduğu dönemlerden biridir. Her şeyi öğrenmek ister ve duyduklarından etkilenirler. Dört ya da beş yaşında, çocuğa birçok dini hikâyeye

okuması, sadece onları hafızasında tutması değil, aynı zamanda sorular sorarak zihnini çalıştırması öğretilmelidir. Böylece çocuğa iletmek istenen mesaj kolaylıkla iletilir. Bir çocuğun beş altı yaşından itibaren sorduğu sorular rastgele değil, rahatlamak ve cevapları öğrenmek için sorulur, bu da çocuğun kendisine verileni almaya hazır olduğu anlamına gelir. Bu nedenle özellikle beş ve altı yaşlarında sorulan sorular ciddiye alınmalı ve gerekirse cevaplanmaya çalışılmalıdır. Küçük yaşta çocuğa, düzeyine ve anlayışına uygun olarak dini bilgiler verilmelidir (Kayıklık, 2010).

Henüz okula gitmemiş bir çocuğun dini olarak yetiştirilmesindeki temel sorumluluk, ebeveynlere aittir. Anne babalar din eğitimi sonraki yıllara bırakmamalı ve başkalarına aktarmamalıdır. Kur'an-ı Kerim'de de; çocuğun henüz zihinsel gelişim aşamasındayken davranışlarını olgunlaştıracak ve bir yaşam felsefesi oluşturacak şekilde yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

2.5.2. Okullarda verilen eğitimin önemi

Din, insan yaşamının çok önemli bir yönüdür. Bir hayvan ve bir insan arasındaki en önemli fark; insanın dine dayalı olarak manevi akıl yürütme yapabilmesidir. Modern materyalizm dünyasında, bir kişinin çok fazla maneviyata ihtiyacı yoktur. İnsan dünyevi zevklerle huzur bulamaz, çünkü aynı şeyin sonu yoktur. Dünyevi zevklerde maddi şeylere olan arzu yoğunlaşmaya devam eder. Bu durumda eğitimde dine de yer verilmelidir, çünkü insanları dünyevi şeylerin bolluğu ile tanıştıran sadece dindir. Okullarda öğretilen tarih, coğrafya, doğa bilimleri, matematik ve diğer dersler yalnızca maddi ihtiyaçların karşılanmasına yöneliktir. Zihni geliştirirler, ancak kişiliğin ruhsal yönüne tamamen dokunamazlar. Din eğitimi evrensel insani değerleri destekler. Bugün, gerçek dini duyguların eksikliğinden kaynaklanan birçok sosyal kötülük görüyoruz. Bu kötülük hem ulusal hem de uluslararası düzeyde hoşgörüsüzlük, düşmanlık ve bencillik yoluyla bize yansıyor. Bu kötülüğü ortadan kaldırmamıza sadece din yardım edebilir. Din dar anlamda anlaşılmamalıdır. Din eğitimi, belirli bir dinde eğitim anlamına gelmez. Aslında bu, tüm dinlerin özüne odaklanmak anlamına gelir. Din liberal anlamda anlaşılırsa hayatın tüm kötülükleri silinecektir. Okullarda din eğitiminde çeşitli ayinlerin yapılmasına yer verilmemelidir. Bunun yerine, belirli ortak insan idealleri vurgulanmalıdır. Ancak o zaman din eğitimi faydalı olacaktır. Bugün insanların Tanrı'dan ve dinden yüz

çevirdikleri için dini erdemlerin eksikliği görülmektedir. Din, çeşitli erdemlerin gelişimi için eğitim verilebilecek en önemli noktadır. Bu nedenle hiçbir eğitim programında din göz ardı edilmemektedir (Yıldız, 2007).

Örneğin; Hindistan dindar bir ülkedir. Hindistan her zaman dini zevkler için maddi zevklerden vazgeçmiştir. Bu nedenle dini içermeyen bir eğitim planı düşünülmemektedir. Ancak din eğitiminin insanlığın dinine dayanması gerektiği unutulmamalıdır. Günümüzde bilimsel akıl yürütme ve materyalizm her şeyin önüne geçmiş durumdadır. Maddi zenginlik için çabalayan en gelişmiş ülkelerin halkları, iki dünya savaşıyla sonuçlanan büyük bir gerilime maruz kalmıştır. Bu gerilimler hala devam etmektedir. Ancak bu, açlıktan ölmek, manevi arzularla dolmak istediğimiz anlamına gelmemektedir (Yıldız, 2007).

Manevi yüksekliklere ulaşmadan önce aksiyomları tamamlamamız gerektiği doğrudur. Bugün maneviyat ve materyalizm arasında bir denge bulmaya ihtiyaç vardır. Bu denge ancak eğitimle sağlanabilmektedir. Bu nedenle eğitim, insanlığın dininin rengine sahip olmalıdır. Ülkemizin çeşitli eğitimcileri din eğitimi davasını desteklediler. Bu bağlamda Seyid Ahmed Khan, Madan Mohan Malviya, Mahatma Gandhi, Rabindranath Tagore ve Radhakrishnan ve daha birçoklarının isimlerinden söz edilebilir. Bu kişilere göre din eğitiminin temeli esasen insanlığın dini, sessiz dua, büyük dini şahsiyetlerin yaşamları ve çeşitli dinlerin temel ilkelerinin incelenmesidir. Dine karşı olanlar dışında herkes, her çocuğun dini eğitim alma hakkına sahip olmasını ve her ebeveyne kendi inancının öğretilerinin öğretilmesini talep edebilir. Bu nedenle ilk bakışta dinin okullarda okutulan dersler arasında olması doğal görünmektedir. Şüphesiz din, tarih, coğrafya ve aritmetikten daha az önemli değildir. Okulda çocuklar sadece bireysel bilgi konularını değil, aynı zamanda doğru davranış, disiplin ve görgü kurallarını da öğrenmelidir. Yani, eğitim ahlaki olmalı, sadece entelektüel değil. Dinin büyük pratik amacı ahlaki davranış ve karakterdir. Bu nedenle din, ahlak eğitiminin en önemli parçası olmalıdır. Ayrıca maddi eğitimin din eğitiminden tamamen ayrıldığı yerlerde çocuklar dinden habersiz büyürler ve çoğu zaman onu küçümsemeyi öğrenirler. Tamamen maddi eğitim dine zarar verme eğilimindedir. Mümkün olan yerlerde bile, farklı dinlerin rekabetleri ve zorlukları nedeniyle zorluklar ortaya çıkabilir ve çocuklar bir bütün olarak değil, birbiriyle çatışan dini gruplara ayrılabilir. Sonuçta, din en iyi evde öğretilir. Öncelik

öğretmenlerin değil velilerin görevidir. Okullarda, tüm dinlerde ortak olan ahlaki ilkeler, din eğitiminin en iyi şeklidir. Din eğitimi sürecinde de bazı zorluklar vardır. Din eğitiminin herhangi bir değeri varsa, bu zorluklar ortadan kaldırılmalıdır. Dini tecrübe ve uyanış gönül işidir ve kimseye zorla kabul ettirilemez. Bu nedenle okulun tüm atmosferi çocuklarda bazı dini duyguları uyandıracak şekilde oluşturulmalıdır. Din eğitiminde vaaz ve makamlara yer verilmemelidir. Dini bilginin iletilmesi sorumluluğu yalnızca bu amaç için atanan belirli bir öğretmene ait olmamalıdır. Aslında okulda dini bir atmosfer yaratmak tüm öğretmenlerin görevi olmalıdır. Bu da ancak tüm öğretmenlerin din eğitimi yoluyla ilan edilen dini ve insani ideallere uygun hareket etmeleri ile mümkün olacaktır. Daha sonra çocuklardan otomatik olarak gerçek yaşam durumlarında bunu takip etmeleri istenecektir. Hoşgörüsüzlük, körü körüne inanç, haset ve dar görüşlülüğün yasak olduğu çocukların zihninde görülmelidir. Çocuklar din ile ilgili konularda bilimsel tartışmalara ve tartışmalara özgürce katılabilmelidir. Ancak o zaman olaylara geniş açıdan bakmak için bilimsel bir bakış açısı elde edebilirler. Din eğitimi, ilkokullar için temel ulusal müfredatın bir parçasıdır. Bazı insanlar dini bir şekilde sosyal alışkanlıklarla ilişkilendirir ve ayrıca işte veya okulda herhangi bir taviz talep etmemek için uzun bir yol kat ederler. Aynı zamanda, diğerleri, eğitimde dinin, öğrencileri katı bir dini inanç sistemi içinde teşvik etmeyi amaçladığına inanmaktadır. Yıllar boyunca din eğitimi, hakikat, adalet, dürüstlük, herkesi önemseme ve çevreyi koruma değerlerinin güçlü bir savunucusu olarak biliniyordu. Din eğitimi, kendilerine ve başkalarına değer veren çocuklara vurgu yapar, onlara toplumda, dini ilke ve eylemde farklılıkları, benzerlikleri ve farklılıkları ve dünyadaki bireysel muhafazakârlığı tanımayı öğretir. Din eğitimi ayrıca, devlet ve evrensel toplumdaki otoritelerin yanı sıra dini uygulama ve görünümün dönüştürülmesi de dâhil olmak üzere genel halkın değişen ortamını tanır. Normal şartlar altında din eğitimi, belirli bir dinde bir ders, öğretim veya talimat olarak tanımlanabilir. Modern ve laik toplumda din eğitimi, akademik dünyayla pek ilgili olmayan ve genellikle dini inancı ana ideoloji, öğrenme biçimi ve katılım için gerekli bir koşul olarak gören belirli bir öğretimi içerir. Din eğitiminin din eğitimi ile ilgili bir eğitim ifadesi olduğu da söylenebilir. Din eğitimi öğretiminin amaçları çoktur. Bu hedeflerin ilki, genel müfredatın bir bileşeni olarak dinin işlevi ile ilgilidir. İngiltere ve Galler, yasalar gereği din eğitimini okullarda öğrenciler için zorunlu ders haline getirdi. Din eğitimi, tüm zorunlu okul çağındaki öğrencilerin en

azından mezuniyete kadar okumak zorunda olduğu temel müfredatın bir parçasıdır (Hull, 1993).

Tamamen dini bir geçmişe sahip öğrencilere ve olmayanlara açıktır. Bu amaç, genel eğitimin çıktısını veya din eğitiminin çıktısını ifade eder, dolayısıyla tüm öğrencilerin katılımı olarak ifade edilebilir. Bu durumda, öğrenciler genellikle inanan veya inanmayan olarak değil, öğrenci olarak kabul edilir (Hull, 1993).

İkinci amaç ise din eğitiminin, toplumdaki dindar insanları birbirini anlamasını sağlamaktır. Bu alandaki araştırmalar, din eğitiminin (dini inancı güçlendirme) görevleri ile din eğitiminin önemli bir din algısı geliştirmedeki görevleri arasında daha net bir ayrım olduğunu ortaya çıkarmıştır. Din eğitimi sadece manevi ya da dini fayda için değildir. Bu, dindar ailelerden gelen öğrencileri teşvik edip, dindar olmayan ailelerden gelenler için de bir başlangıç noktası olabilmektedir. Peki, din eğitimi günümüz toplumunda gençlere nasıl bir teşvik sağlayabilir? Bu, açıkça kimliklerini doğrulamayı içerecektir. Ayrıca, kendileri gibi diğer küçük çocukların kültürüyle birlikte kendi kültürünüzü öğrenmede yer alma fırsatı da sağlayacaktır. Bunu akılda tutarak, öğrenciler kendi isteklerini değerlendirebileceklerdir. Din eğitimi, tamamen gelişmiş bir toplumda olgun ve zeki bir rol üstlenmeye hazır, dini bir koruyucu olarak kişisel gelişimlerine ve olgunlaşmalarına bir giriş işlevi görecektir (Hull, 1993).

Okullarımızda din eğitimi yoluyla kazanılan beceri, anlayış ve bilgiler Milli Eğitimin Dini Çerçevesi için çok önemlidir. Din eğitiminin öğrencilerin inanç ve değerlerine yönelik öğrenme ve tutumlarında olgunlaşmalarına olumlu katkı sağlaması da önemlidir. Aşağıda din eğitiminde mükemmel ve kaliteli öğretim için çok önemli olan ve din eğitiminin her kademe ve kademesinde geliştirilmesi gereken dört yaklaşım bulunmaktadır (Yıldız, 2007):

Kendini anlama:

- Kişinin kendi inançlarına ve kimliğine güven duyması ve bunu aşağılanma veya alay edilme korkusu olmadan yayması
- Kendi dini, ahlaki ve manevi fikirlerini makul ve iyimser bir şekilde geliştirme
- İnsan olarak benzersiz olduklarını kabul etmek ve güvenlerini teyit etme

- Kendi fikirlerinin ve başkalarının davranışlarının etkisine karşı artan hassasiyet

Herkes için değer:

- Ortak yarar için çeşitliliğe ve çeşitliliğe değer vermeye istekli olmak
- Bazı inançların kapsamlı olmadığını anlamak ve bunların bireyler ve toplum için yarattığı sorunları dikkate almak
- Kendi önyargılarınızı kabul etmeye ve kabul etmeye istekli olmak
- Başkalarının düşünce ve fikirlerini anlamak

Açık fikirlilik:

- Öğrenme ve yeni anlayış kazanma istekliliği
- Dini, ahlaki ve manevi konularda tartışmalara katılamama veya makul ve saygılı bir şekilde katılamamak
- Yüzey görüntülerinin ötesine geçme isteği
- İnanç ve inanç konularında fikir, görüş ve inançları bölmek

Takdir ve merak:

- Düşüncelerini ve meraklarını geliştirmek
- Bilginin sınırlarla sınırlı olduğunun farkına varma, yaşadıkları dünyada merak duygularını takdir etmek
- Anlam ve mantık sorularına cevap verme becerilerinin geliştirilmesi

2.5.3. Yaşa ve cinsiyete bağlı düşünce ve imge farklılıkları

Bilişsel psikolojide, zihnin nesneleri doğrudan değil, onları temsil ettiği düşünülen fikirler ve görüntüler aracılığıyla algılayabildiği kabul edilir. Başka bir deyişle, sosyal çevrede bireysel deneyimlere dayalı olarak oluşan ve zihindeki olayları, olguları ve nesneleri temsil eden, simgeleyen veya yerine geçen bir kavram, görüntü veya düşünce veya bunlarla ilişkili bellek izlerine imaj denir (Budak, 2000).

Erkeklerin ve kadınların beyinleri ve zihinleri arasındaki farklar hakkında çok şey yazıldı. Erkekler ve kadınlar muhtemelen bir zamanlar psikolojik işleyişin tüm yönlerinde ayrı olduklarını ve zihinsel görüntülerin bir istisna olmadığını iddia ettiler. Cinsiyetin biliş üzerindeki etkisi geçmişte kapsamlı bir şekilde incelenmiştir.

Özellikle, deneysel verilerle desteklenen görsel ve uzamsal yeteneklerdeki farklılıklar rapor edilmiştir (Halpern, 2000; Maccoby, Jacklin, 1974; Richardson, 1991).

Bu sonuçları açıklamak için hormonlar veya genetik etkiler gibi biyolojik faktörlere odaklanan çeşitli hipotezler önerilmiştir (Dawson, 1972; Kimura, 1999). Son zamanlarda, bazı yazarlar, kadınların görsel ve mekansal görevlerini yerine getirmeleri için sosyokültürel faktörlerin önemine işaret etmişlerdir. Daha fazla araştırma, görsel-uzaysal görevlerdeki cinsiyet etkilerinin heterojen olduğunu göstermiştir: görev özellikleri, erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkların büyüklüğünü açıklayabilir. Vecchi ve Girelli (1998), ya ezberlemeyi (pasif görev) ya da (aktif görev) işlemeyi ve çalışma belleği içinde görsel-uzaysal bilginin dönüştürülmesini gerektiren görsel-uzaysal görevlerde cinsiyet farklılıklarını incelemiştir. Onların sonuçları, erkeklerin tercih ettiği cinsiyet etkilerinin aktif hizmette daha belirgin olduğunu göstermiştir. Genel olarak konuşursak, çeşitli teorik yaklaşımlar, bellek ve işleme işlevlerini ayırmanın önemi konusunda hemfikirdir.

Çeşitli alt sistemlerin varlığı, geleneksel işleyen bellek hesaplamalarıyla tutarlıdır (örn. Baddeley, 1986; Logie, 1995) ve merkezi, koordine edici işlevlerin farklı görevlere katılımını açıklamak çok önemlidir (Cornoldi ve Vecchi, 2003). Çalışan bellekteki pasif ve aktif süreçler arasındaki ayrımın, bireysel farklılıkları yorumlamada da yararlı olduğu kanıtlanmıştır (Cornoldi ve Vecchi, 2003).

Çevre araştırmalarının sonuçlarının cinsiyet farklılıkları hakkında söyledikleri o kadar basit değil. Metodolojik zorluklar genellikle yeterli deneysel prosedürlerin geliştirilmesini engellemiştir: veriler her zaman tutarlı değildir. Ekolojik çalışmalar temel olarak mekânsal yönelim yeteneği ile bağlantılı olarak geliştirilmiştir ve günlük alanda görsel-uzaysal süreçleri keşfetme ve günlük aktivitelerle ilgili görevleri geliştirme fırsatı sunar. Bu nedenle, mekânsal yönelim çalışmaları, bir ekoloji içindeki görsel-uzaysal işlevlerdeki cinsiyet farklılıklarının değerlendirilmesine katkıda bulunabilecek bir çerçeve sunuyor gibi görünmektedir (Bosco, Longoni, Rossi Arnaud ve Vecchi, 2001).

Mudd (2002), kadınların farklı bir psikolojik ve zihinsel örgütlenmeye sahip olduğunu belirtmektedir. Mudd'a göre, kadınların amaçlarının, arzularının, hassasiyetlerinin ve genel olarak manevi dünyalarının benzersizliği nedeniyle,

toplumda farklı muamele görmektedir. Bu durum cinsiyet sahiplerinin kişisel özellikleri ile yakından ilgilidir. Kadınlar ilişkilerinde daha duygusal, destekleyici ve kişisel ilişkilere açık olma eğilimindedirler. Oysa erkekler ilişkilerinde daha çok iki yönlü ilişkiye odaklanmaya ve nispeten kişisel olmayan arkadaşlıklara ve topluluk ilişkilerine vurgu yapma eğilimindedir. Nezaket, şefkat, sorumluluk ve amaçlılık kadınlarda daha gelişmiştir (Beutel ve Marini, 1995). Diğer ülkelerdeki cinsiyet, değer ve yetenek çalışmalarına bakıldığında kadın ve erkeklerin değerlerinde bazı farklılıklar olduğu varsayılmaktadır. Örneğin, Allport ve Vernon, çalışmalarında erkeklerin teorik, ekonomik ve politik değerlere daha fazla değer verdiğini, kadınların ise estetik, dini ve sosyal değerlere daha fazla önem verdiğini bulmuşlardır (Ünal, 1981). Rokeach (1973), erkeklerin başarı ve entelektüel arayışlar gibi değerlere daha fazla değer verdiğini, kadınların ise aşk, yakınlık ve aileye daha fazla değer verdiğini savunuyor.

İnsanların yaşa göre imaj özelliklerine bakacak olursak; doğuştan, yavaş yavaş görünmez nesneler, görünmez varlıklar vb. daha karmaşık şekillerle. Hayal gücü deneyimi, özellikle küçük çocukların hayatında önemli bir zaman tutan çocuk oyunlarında ve rol yapma oyunlarında kendini gösterir (Gopnik, 2009). Taklit, zihin teorisi, meta-temsil, perspektif algısı, sembolik düşünme ve planlama gibi çocuklar geliştikçe gelişen çeşitli bilişsel becerilerle birlikte gelişirler.

Psikologlar, küçük çocuklarda duyusal hayal gücüne nispeten daha az ilgi göstermişlerdir; bu boşluk, bebeklerde birinci şahıs zihinsel görüntü erişim yöntemlerinin eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Birinci şahıs raporları olmadan, erken zihinsel görüntüleri keşfetmek için davranış, sinirbilim ve karşılaştırmalı çalışmalara güvenmemiz gerekir. Sonuç olarak, gelişim psikolojisinde zihinsel imgeleme üzerine yapılan araştırmaların çoğu, sözlü raporlara güvenebileceğimiz daha büyük çocuklarla yapılmıştır (Piaget ve Inhelder 1971; Shepard ve Metzger 1971; Kosslyn ve ark. 1990; Wimmer ve ark. 2015).

İnsan beyninin heyecan verici bir özelliği, dış uyaranların yokluğunda bile dış dünyayı ve davranışı modelleme yeteneğidir. Motor eylemler için, ani bir flaş olmadan bir eylemi hayal etme veya zihinsel olarak simüle etme yeteneği, genellikle motor görüntüleri (MI) olarak adlandırılır. Gençlerde hayal edilen ve gerçekleştirilen eylemler arasında, özellikle zamansal özellikler açısından, işlevsel benzerlikler

olduğuna dair artan kanıtlar vardır. Her iki koşulıa ilişkili korelasyonlar ve otonomik tepkiler, bu benzerliklerin gösterilmesi zihinsel pratikte ilgi uyandırmıştır.

Zihinsel uygulamalar, sporcular tarafından performanslarını geliştirmek için yaygın olarak kullanılmaktadır ve 2000'lerden beri fiziksel engelli kişilerde motor fonksiyonların yeniden tanımlanmasına yardımcı olmadaki etkinliklerine artan bir ilgi vardır (Murphy, 1994).

2.6. Çocuklarda Resim Gelişimi ve Aşamaları

Kural olarak, gelişim aşamaları, her çocuğun farklı bir büyüme yörüngesine sahip olduğundan, sanatın gelişimi için genel öneriler içermektedir. Bazı çocuklar ilgi eksikliği gibi nedenlerle çizim gelişimi açısından potansiyellerine hiçbir zaman ulaşamazlar. Böyle bir şey olduğu normaldir ve çocuğunuzun gelişimini etkilememektedir. Psikologlar ve eğitimciler, bir çocuğun hayatındaki çocukların çizim becerilerini ve çocukların çizim gelişiminin farklı aşamalarında büyüme aşamalarını nasıl gösterdiklerini uzun zamandır incelemektedirler (Yıldız, 2007).

Her çocuk hem zihinsel hem de fiziksel ve yaratıcı olarak kendi yolunda gelişir. Bir çocuk, başka hiçbir çocuğun yaşayamayacağı özel deneyimlere sahip olabilir. Çocukların çizimleri genellikle kişisel deneyimlerini yansıtır. Öğretmenler çocuk gelişimi hakkında ne kadar çok bilgi sahibi olurlarsa, bir eğitim programı tasarlarken o kadar çok dikkate alabilirler. Bugün birçok okulda değerlendirilen ve kullanılan bir özellik, gelişimsel uygulama kavramıdır. "Eğitimde İnsan Çeşitliliği" adlı bir ders kitabına göre; Gelişimsel olarak uygun bütünleştirici bir yaklaşım, belirli bir yaşam döneminin özel niteliklerini ve temel ihtiyaçlarını ve ilgilerini dikkate alan bir öğrenme ortamı, öğrenme içeriği ve pedagojik uygulamalar oluşturmayı içerir (Cushner, McClelland ve Safford, 2003). İlk olarak, bir öğretmen olarak, çocukların içinde yaşadığı sosyal ve kültürel bağlam hakkında bilgi edinmek gerekmektedir (Cushner, 2003). İkincisi, öğretmenler her çocuğun güçlü yönleri, ilgi alanları ve ihtiyaçları hakkında bilgi edinebilir (Cushner, 2003). Üçüncüsü, öğretmenler bir çocuğun gelişimi ve öğrenmesi hakkında bilgi edinebilir (Cushner, 2003). Öğretmenler bu becerilere ve bilgi birikimine eriştiklerinde öğrencilerin ihtiyaçlarına hazırlanabilirler.

Çocuklar çeşitli nedenlerle sanatsal etkinliklere katılırlar. Birçok çocuk kendi zevkleri için çizim ve sanat etkinliklerine katılacaktır (Schirmacher, 1993). Çizim, özellikle çocukların duyularının ve dokunuşlarının çoğunu kullanmalarına yardımcı olabilir. Çizim, duyularını güçlendirmenin yanı sıra, çocukları içinde yaşadıkları fiziksel çevre hakkında daha bilinçli hale getirir (Day ve Hurwitz, 2001). Çizim yapmak çocukların yaratıcı, sosyal ve duygusal gelişimine yardımcı olabilir. Çocuklar ayrıca çizim yaparken kas koordinasyonu ve motor becerilerini de geliştirir. Evrenin başlangıcında çocuk elleriyle tebeşiri alır ve elini dirseğinden ileri geri sallar. Bu aşamanın sonunda çocuk pastel boyayı parmaklarıyla alır ve artık bileğiyle çizebilir (Schirmacher, 1998).

2.6.1. Karalama evresi (2- 4 Yaş)

Bu aşama 2 ila 4 yaş arası çocuklar için tipiktir. Doodle'lar rastgele oluşturulur. Bu aşamada çocuklar sanat malzemelerini eğlenceli bir şekilde öğrenirler. Karalamalar yavaş yavaş kontrol edilemeyenlerden daha kontrol edilebilir hale gelir. Bu aşama çocukların kalem tutmayı öğrenmesinin yanı sıra sağ elini mi yoksa sol elini mi kullandığını belirlemesini sağlar. Göremesiniz de, bazı karalamaların isimleri vardır (Yavuzer, 1998).

2.6.2. Şema öncesi dönem (4 - 7 Yaş)

Bu aşama 4 ila 7 yaş arası çocuklar için tipiktir. Çizimler genellikle basit olsa da, daha karmaşık hale gelebilirler. Çocuklar, nesneleri doğru renkte çizmek yerine en sevdikleri renkleri kullanma eğilimindedir. İnsan çizimleri çok az özellik ile çok basittir. Çizimlerdeki nesneler uzayda yüzer (Yavuzer, 1998).

Bu aşamada çocuklar gelişmiş el-göz koordinasyonu, küçük ve büyük kas gelişimi ve özgüven geliştirmeye devam etmektedirler. Ek olarak, bu aşamada çocuklar gözlem, düşünme, problem çözme ve yeterlilik duygularını kazanabilirler.

2.6.3. Şematik devir (7 - 9 Yaş)

Bu aşama, 7 ila 9 yaş arası çocuklar için tipiktir. İnsan çizimleri daha orantılı ve daha detaylı hale gelmektedir. Renkler daha gerçekçi ve basmakalıp hale gelmektedir (çim yeşil, gökyüzü mavi). Peyzaj ve kara hatları göstermeye başlamaktadır (Çiftçi, 2007).

Çocukların nasıl çizileceğine dair diyagramları vardır. Örneğin bir ev birçok çizimde aynı şekilde çizilecektir. Çocuklar genellikle çizimlerine eşlik edecek hikâyeler bulurlar. Bu aşamada çocuklar, deneme yanılma, modeller, şekiller, sayılar ve yorumlama gibi sanat, bilim ve matematik için önemli olan becerileri geliştireceklerdir.

2.6.4. Gerçekçilik dönemi (9 - 12 Yaş)

Önceki yaş dönemlerine göre çizgilerinin daha detaylı ve gerçeğe daha yakın olduğunu söyleyebiliriz. Ergenlik öncesi dönem olan bu yaşta çocuklar artık resimlerini göstermekten ve açıklamaktan hoşlanmayabilirler. Artık gevşek çizimler geçmişe göre solmaya başlıyor ve detaylı çizimlere normlar için saygı duyuluyor. Figürler ve nesneler arasındaki ilişkiler kurallara uymaya başlayınca perspektif oluşmaya başlıyor. Artık bir tema seçerken cinsiyet farklılıkları görüntüleniyor. Daha önceki dönemlerde kız ve erkek çocuklar benzer resimler çizmeyi tercih etmişlerse, bu dönemde erkekler daha çok araba, uçak ve askeri sahneler gibi resimler çizerken, kızlar daha çok çiçek, oyuncak bebek, kadın figürleri, kıyafetlerini ve bahçeler çiziyorlar (Çiftçi, 2007).

Bu aşama, 9 ila 12 yaş arası çocuklar için tipiktir. Çizimler daha detaylı hale gelir. Çok daha büyük bir mekânsal perspektif belirginleşir. Bu aşamadaki çocuklar gerçekçi bir resim oluşturmazlarsa çok üzülebilirler. Bu, çocukların çizemediğim anlamına gelebileceği zamandır (Yavuzer, 1998).

Çizim yapmak yalnızca çocuğunuzun birçok yönden büyümesine yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda çocuğunuzun gelişimsel kilometre taşları hakkında fikir verebilir ve öğrenmesini birçok yönden destekleyebilir. Çocuğun ince motor becerilerini geliştirir (çeşitli görevleri gerçekleştirmek için el ve parmakları kullanma). Çocukların gelişimi için bu çizim becerilerini daha da geliştirmek için çocukları çeşitli çizim araçlarına yönlendirilebilir. Çizim, çocuğun yaratıcı yeteneklerini geliştirir. Çocuğunuzun yaratıcı gelişimine, araya girerek değil, önce boyama sayfaları veya talimatlar vererek yardımcı olunmalıdır. Çizim etkinlikleri

çocuğun duygusal işleyişine yardımcı olur ve bu nedenle çocuğa ders çalışmak gibi hayatının diğer alanlarında yardımcı olur.

2.6.5. Doğalcılık dönemi (12 - 14 Yaş)

Bu dönem ergenlik dönemine denk geldiği için resimlerde cinsel unsurların belirginleştiğini söyleyebiliriz. Orantılı olarak hem derinlik hem de boyut sağlıklı bir şekilde verilmeye başlanır. Artık renkleri doğru kullanmak önemli olup nesneler orantılı ve perspektiflidir (Çiftçi, 2007).

12 ila 14 yaşları arasında renkleri oldukları gibi kullanmayı bilirler. Bu yaştaki çocuklarda yaratıcılık geri yüklenir. Bu içgüdüsel bir yaratıcılık değil, eleştirel düşünmenin yönlendirdiği bilinçli bir yaratıcılık olduğu için tasarımlarında farklı renk şemaları deneyebilir. Mantıksal dönemdeki bir çocuk da anlatmak istediği duygu ve düşünce için rengi bir araç olarak kullanabilir (Yavuzer, 1998).

İyi bir resim öğretmenin rehberliğinde çocuk artık nesnelerin ve figürlerin orantılarını hem kendi içinde hem de birbirleriyle çizebilmektedir. Ayrıca resminde her öğeyi anlamlı bir şekilde mekânla ilişkilendirebilir. 14 yıl sonra gerçekçi bir formdaki eskizleri, gerçeği olduğu gibi taklit etme yeteneğini, nesnelerin ve figürlerin kendi içindeki orantılarını, birbirleriyle ve boşlukla olan orantılarını gerçekleştirir. Oranlarla bilinçli bir şekilde oynayarak farklı aranjmanlar yaratarak yaratıcılıklarını kolaylıkla ortaya çıkarabilirler. Duygu ve düşüncelerini ifade etmek için çeşitli teknik ve yöntemler kullanabilirler. Gerçek bir sanat eğitimi alabilirler (İnanç, 2012).

Çizgilerinde olabilecek her ayrıntıya nasıl ulaşacağını bilen bu dönemin çocuğu, resimlerine rahatlıkla hareket verebilir. Özellikle bu dönemden önce kıyafetleri aksesuar olarak kullanan çocuk artık kıyafetleri hareket göstergesi olarak kullanmaktadır. Bükülmüş kol, üzerindeki giysi kıvrımları şeklinde daha da belirgindir. Aynı zamanda ifade etmek istediği duyguları dizeleriyle yansıtmaya becerisini göstermektedir (İnanç, 2012).

13-14 yaş arası bir çocuk, uzayın üç boyutlu bir görünümünü, uzak ve yakın (perspektif) ilişkileri, nesnelerin uzaydaki yerini iki boyutlu bir yüzeyde (kâğıt üzerinde) gerçekçi bir şekilde tasvir edebilir. Işık, gölge ve rengi bir mekan belirleme aracı olarak kullanma bilincine ve bilgisine sahiptirler (İnanç, 2012).

Çocuklarda görme gelişimi sadece görme gibi iyi görme gelişimini değil aynı zamanda ince motor becerilerin gelişimini, kaba motor becerilerin gelişimini ve görsel algının gelişimini de içerir. Çocuklarda görsel gelişimin çoğu okul öncesi dönemde meydana gelir ve çocuklarda buna karşılık gelen görsel gelişim, çocuğun gelişiminin bilişsel aşamalarıyla yakından ilgilidir. Çocukların vizyonunun doğru bir şekilde gelişmesi sağlanarak, okul öncesi çocuklar anaokuluna ve ilkokula başladığında birçok öğrenme probleminden kaçınılabılır. Yaratıcılık, öğrenmeye giden köprüdür. Bir çocuk yaratıcı ve meraklı olduğunda ortaya çıkan sorunlara cevaplar bulabilir; örneğin, bloklu bir kulenin düşmesi nasıl önlenir. Yaratıcılık, çocuğun daha sonra okula başladığında düşünceli, meraklı ve kendine güvenen bir öğrenci olmasına yardımcı olur.

2.7. Peygamber İmgesinin Çocuklar İçin Dini Kitaplardaki Yeri

Taklit yoluyla öğrenme ya da gözlem yoluyla öğrenme de diyebileceğimiz sosyal öğrenme yönteminde kişi, başkalarının deneyimlerinden yararlanarak ve onları örnek alarak öğrenir. Sosyal öğrenme, öğrenme psikolojisi açısından büyük önem taşımaktadır (Ay, 2005). Bu teoriye göre öğrenmeyi etkileyen en önemli faktörlerden biri modelin özellikleridir. Dolayısıyla model seçimi konusu da din eğitimi açısından son derece önemlidir. Kişinin kişiliğine çok olumlu etki edebilecek, kişinin hayran kalacağı ve yaptığı işi yapmaya çalışacağı bir model seçilmelidir. Bu Hz. Muhammed olacak. Bunun için yaratılması gereken peygamber imajı son derece önemlidir (Altunkaynak, 2006).

Peygamberimizin ahlaki niteliklerinin çocuğa sunumu incelenirken, çocuğun kişiliğini olumlu yönde geliştiren eserlerin olduğu fark edilmiştir. Ancak genç öğrenciler için son derece önemli olan bazı kişilik özellikleri arka planda kalmış ve çoğu kitapta bu konulara pek değinilmediği veya çok az değinildiği fark edilmiştir. Örneğin; Peygamber dostları ile iyi geçinir, meselelerde istişare eder, aile bireylerinin görüşlerine değer verir, sevinçlerini ve sıkıntılarını ailesiyle paylaşır, israftan kaçınır, akrabaları ziyaret eder, komşularla ilişkilere çok önem verir, doğayı sever, doğaya çok önem verirdi. Hoşgörü ve affetme, arkadaşlarla iyi ilişkiler, misafirperverlik, bilginin önemi gibi konular çocuğun kişiliğinin gelişimi için son derece önemlidir ve arka planda kalan konular arasında kalır (Demirbağ, 2008).

2.7.1. Çocuk kitaplarında peygamberin kişilik özellikleri

Bir insanın kişiliğine ve karakterine hayran olmak ve onu taklit etmeye çalışmak doğuştan gelen bir eğilim olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu konuda insanlar için en mükemmel örnekleri bulmak ve onların izinden gitmek çok önemlidir. İşte bu yüzden, rahmeti ve lütfu sınırsız olan Allah, insanlara sadece kitaplar değil, peygamberler de göndermiştir, yani bu kitapların canlı bir ifadesi olan ve birçok mükemmel niteliklerle dolu örnekler. Örnekler öyledir ki, dinî, ilmî ve ahlâkî açıdan her yönden mükemmeldirler. Aslında bu Peygamberlerin her biri insanlık tarihinde bir takım ibretlik davranışlar sergileyerek insanlığa müstesna bir hizmette bulunmuşlardır (Çelik, Öztürk ve Kaya, 2016).

İnsanların Hz. Muhammed'e olan güveninden dolayı Muhammed'ül-Emin ismi vermesi ve bu özelliğinden dolayı Hz. Hatice'nin kendisine iş ortaklığı teklif etmesi ve ardından onunla evlenme isteği bu kitaplarda öne çıkan noktalardan bazılarıdır (Dursun, 2006).

Peygamberimiz şaka yaparken bile yalan söylemez, insanlar Peygambere güvenir ve derdini ona anlatırlardı. Herkes onu çok dürüst olduğu için sever, güvenir, sözünü tutardı. Hile nedir bilmezdi. Peygamber'in dürüstlüğüne ve güvenilirliğine dair, Hz. Enes'e sürekli nasihat etmesi ve başkalarından dedikodu yapılmasını onaylamaması gibi hususlar bu kaynaklarda vurgulanan hususlar arasındadır (Efe, 2004).

Taifliler, Peygamberimizi taşla tutunca Cebrail'in gelerek Peygamberimize, eğer isterse koca dağı onların üzerine indirebileceğini söylemesi, ama Peygamberimiz 'in belki aralarından inananlar olur diyerek kabul etmemesi ve onların affedilmelerini istemesi anlatılarak Peygamberimizin şefkatinin ve merhametinin ne kadar büyük olduğu anlatılmak istenmiştir (Efe, 2006)

Bir kuşun yuvasını mahveden çocuklara kızmayıp, bir kuşun güzel bir uyarıyla yuvasını kurtarması: "Anne kuşu civcivlerinden ayırmayın" diyerek çocukları sağa sola döndürmeye çalışması, kalplerini kırmaması, şefkatinin büyüklüğünü gösterir. Peygamber'in annesinin mezarı başında ağladığı açıklaması, aile fertlerine karşı duyduğu şefkat ve merhameti ifade etmektedir (Efe, 2006)

Peygamber'in cesaretini vurgulayan kitaplar, Hz. Peygamber'in İslam'ı anlatırken karşılaştığı sorunlara dikkat çekmekte ve bu sıkıntılara rağmen cesaretini kaybetmeden İslam'dan bahsetmeye devam etmektedir (Erdoğan, 2006).

Peygamber'in yetim olarak büyüdüğü ve buna rağmen durumundan hiç şikâyet etmediği vurgulanmaktadır. Annesini, babasını ve dedesini birer birer kaybettiği ve yaşadığı tüm zorluklara rağmen mutlu bir çocuk olduğu vurgulanmaktadır (Erdoğan, 2006).

Peygamber'in insanlara sabrı konusunda İslam'ı anlatmakta karşılaştığı zorluklar da vurgulanmıştır. İşkenceye, hakarete, taşlamaya, yoluna diken fırlatmaya, namazda ona sakatat fırlatmaya ve onunla alay etmeye rağmen İslam'ı kapı kapı anlatmaya çalıştığı vurgulanmıştır. Peygamberimizin dini insanlara anlatmakta yaşadığı sıkıntılar, Müslümanların maruz kaldığı işkenceler, eşini ve amcasını kaybetmesi, günlerce aç kalması, kendisine yapılan kötülükler için cezalandırmadan midesinin bulanması vb. Peygamberimizin sabrının büyüklüğünü anlatmak içindir. Zamanı doğru kullanmayı vurgulayan kaynaklar genellikle Peygamberimizin çalışmayı sevdiğini, tüm hayatını tam bir özveri ile geçirdiğini, genç yaşta çalışmaya başladığını, amcasına yardım etmek istediğini, boş durmaktan hoşlanmadığını, işi ve çalışanları sevdiğini belirtmektedir. Görevini yerine getirmiş ve bir süre durmaksızın insanlara İslam'ı anlatmak için çalışmıştır. Öncelikle Peygamberimiz' in 23 yıl gece gündüz çalışarak insanlara İslam'ı çeşitli şekillerde anlatma çabaları anlatılmış ve bu Peygamberimizin çalışmayı sevdiğini vurgulamak amaçlanmıştır. Peygamberimizin bir yanda orduya komuta ettiği, bir yanda devleti yönettiği, diğer yanda insanlara dini anlatmaya çalıştığı ve bütün bunları birlikte çok güzel yaptığı belirtilmektedir. Peygamberimizin küçük yaşta bile çalışmayı sevdiği söylenmiş, aile bütçesine katkıda bulunmak için koyun gütmek istediği ayrıca amcasına işlerinde yardım etmek, halasına ev işlerinde yardım etmek istediği söylenmiş ve vurgulanmıştır. Peygamberimiz her zaman yeni bilgiler öğrenmeye hevesli olmuştur, Allah'a ibadet etmiş ve herkes için çok çalışmıştır; "Allah çalışanları sever." Bilgili insanlara büyük saygı duyduğu ifade edilmiştir. İslam gelmeden önce herkes kötülük yapardı. Peygamberimiz tüm bu kötülüklerden uzak durmaya ve insanları uzak tutmaya, her zaman iyi örnek olmaya çalışmış, asla kötülük yapmamış, onun kötülük yapmayacağından herkes emin olmuş ve Peygamberimizi herkes dürüst ve cesur

olarak görmüş, terbiyesi, insanlara iyi davranması, çok nazik olması ve asla sert söz söylememesi nedeniyle kendisine değer verilmiştir (İslama Giriş, 2006).

Peygamberimiz olumsuz söz ve davranışları hiç sevmez, kötü söz söylemez, her zaman iyi davranır ve konuşur, hoş olmayan söz söylediğinde susmayı tercih eder ve çevresindekilere “Hayır deyin ya da susun” derdi (İslama Giriş, 2006).

Demirbağ (2008) yazısında, “Peygamberimiz genel olarak işlerini iyi yönettiği için iyi bir gelir elde ettiğini, yeme, içme ve hayatın her alanında israftan uzak durmaya çalıştığını ifade edilmiştir. Örneğin; tabağında daha az yemek olduğunu, yiyebileceği kadar ekmek aldığını, tabağında yemek bırakmadığını, yiyecek ve ekmek miktarını artırıp atmayı doğru bulmadığını belirtmiştir. Peygamber'in kıyafetlerini göstermediği, bu konuda lükse ve israfa girmediği, ona göre elbisenin sıcaktan ve soğuktan korunmak ve vücudu örtmek için bir vasıta olduğu ileri sürülmektedir. Demirbağ (2008) yazısında Peygamberimizin çiçek solduğunda bile üzüldüğünü ve her çocuğa şefkat ve merhamet gösterdiğini belirtmektedir. Ayrıca ağaç kesilmesini yasaklaması, Zahir adında bir adamın kendisine getirdiği çiçeklerden çok memnun olması, ağaçlara ve çiçeklere çok düşkün olması Peygamberimizin tabiat sevgisinin vurgulandığını göstermektedir.

Peygamberimizin hayvanlara eziyet edenleri sevmediği, hayvanlara fazla yüklenmemelerini, iyi bakılmalarını, eziyet edilmemelerini ve onlara merhametli davranmalarını emrettiği belirtilmektedir. Peygamber'in, susamış bir köpeği suladığı için günahları bağışlanan bir adamı ve bir kediye kızan, kediye hapsedip kediye terk eden bir kadını ashabına anlatarak, Müslümanları merhamet etmeye teşvik ettiği de iddia edilmektedir (Efe, 2004).

Peygamber (s.a.v.) daha çocukken annesiyle birlikte akrabalarını ziyarete Medine'ye gittiğinde, Peygamber'in ellerinin, yüzünün, elbiselerinin ve başının kusursuz olduğunu gördükleri belirtilmektedir. Peygamber'in temizliğe çok önem verdiği, annesinin bile Peygamber'in temizliğine gösterdiği özene hayran olduğu söylenmektedir (Demirbağ, 2008)

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: “Cömertler Allah'a yakındır, cimriler ise Allah'tan uzaktır. Cömertlik, kökü gökte olan bir ağacın yere kadar sarkan bir dalıdır. Kim bu dala yapışsa, o dal onu cennete götürür” ve Peygamberimizin çok cömert olduğu söylenmektedir (Efe, 2006).

Peygamberimizin de herkes gibi şaka yapmayı sevdiği, ancak incitici şakalara izin vermediği bilinmektedir.

Peygamber'in "Sürekli okur, ilim tahsil eden çocukları çok sever, ilim tahsil etmenin ibadet olduğunu" söylemiş ve "Çin'de de olsa ilim öğrenin" dediği rivayet edilmiştir. Peygamberimizden öğrendikleri gibi şehir sakinlerinin de öğrendiklerini bilmeyenlere öğrettikleri söylenmiştir (Demirbağ, 2008).

Peygamberimizin yemek yerken eğilmenin kibir alâmeti olduğunu söylediği ve bu nedenle eğilerek yemek yemekten kaçındığı söylenmektedir. Peygamberimiz kendisine şfaat etmek istememiş ve "Ben padişah değilim. Ben de senin gibi bir insanım." demiştir (Demirbağ, 2008).

2.7.2. Peygamberin ailesi ile olan ilişkisi

Peygamberimizin büyük sevgisini gösteren en basit kıssa, hastalığından sonra annesi vefat edince kabri başında ağlayarak hüzne boğulduğu şeklindeki sözlerinden anlaşılmaktadır.

Peygamber'in bütün ailesi yani; Hadislerde onun sütannesinden annesine, erkek kardeşinden sütkardeşine kadar herkesi sevdiği ve saygı duyduğu bildirilmektedir. Aynı zamanda onlara ne kadar önem verdiğini gösteren bir hikâye de vardır, Hz. Muhammed evine geldiğinde önce evdeki herkese selam verirdi. Ne kadar anlayışlı ve iyi kalpli olduğunu bize gösteren örnekler arasında Hz. Muhammed'in bir de amcası vardır. Allah'a ve Hz. Muhammed'e her zaman karşı olan amcasının her türlü hoşnutsuzluğuna sevgiyle yaklaşmıştır. Hz. Muhammed ile ilgili hadis-i şeriflerde: "Ben hep temiz babaların, temiz annelerin rahimlerinden geldim." sözleriyle aile bireylerine ne kadar önem verdiği vurgulanmıştır. Peygamber'in en çok sevdiği kişilerin, anne ve babasına en saygılı davranan kimseler olduğu bilinmektedir. Bunu Hz. Enes'e verdiği nasihatte görülmektedir. Hz. Muhammed'in ailesine "kapat" bile demediği bilinmektedir. Ailesine olan sevgisinde elbette Peygamberimizin eşi Hz. Ayşe vardır. Ona olan sevgisi tüm kaynaklarda geçmektedir. Bunun en güzel örneklerinden biri hastalandığında başını karısının kucağına koyup yatmasıdır. Hz. Peygamberimizin evlilik süreci boyunca sevgi, saygı, güven ve barışın korunduğunu, hayatları boyunca aralarında kin ve çekişme olmadığını büyüklerimizden

öğrendiğimiz Peygamberimizin aile hoşgörüsünün bir örneğidir. Hatta eşi rahatsız olmasın diye bebeğinin beşiğini salladığı rivayetlerden biridir. Peygamber'in eşleri arasında hiçbir zaman ayrım yapmadığı, kız erkek ayrımı yapmadığı, torunlarını çocukları kadar sevdiği de altı çizilen kaynaklarda belirtilmiştir. İncelenen kaynaklarda Peygamberimiz (s.a.v.) Hz. Hatice'ye her şeyi anlatmak, görüşlerini takdir etmek, Hz. Hatice'ye güvenmeye odaklanmıştır. Peygamberimiz' hakkındaki hadis-i şeriflerde akrabaları ile arası bozulanın, onlar ile küs olanın ve onları ziyaret etmeyen kimselere Allah'ın rahmetinin değmeyeceği söylenmektedir. Bundan dolayıdır ki; Peygamberimiz akrabalarına iyi davranmış ve onlarla yakın ilişki içinde olmuştur. Hz. Hatice'nin Peygamberimiz'e söylediği “ Sen yakınlarını gözetirsin, sen akrabayı ziyaret eden birisin” gibi sözlerine yer verilerek de Peygamberimiz'in akrabalarına önem verdiği vurgulanmak istenmiştir (Demirbağ, 2008).

Peygamberimiz o kadar merhametliydi ki, arkadaşlarıyla oyun oynamayan, kendince ağlayan bir kızı alıp evine götürdüğü söylenmektedir. Kendisine gelen vahiyleri bile başta eşiyle paylaşması, onu bir sığınak gördüğünü ve eşini sevdiğini göstermektedir. Hastalığı süresince eşinden hiç ayrılmadığı da bilinmektedir.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular neticesinde çocukların resim tasavvurunda ortaya çıkan temalar ele alınıp, farklı değişkenler gözetilerek ortaya konulmuştur. İlk önce genel bir tablo çizilerek ortaya çıkan temaların sayısı belirtilmiştir ve daha sonra genel sayının frekansları verilerek yüzdeler olarak ortaya çıkan durum anlatılmak istenmiştir. İkinci olarak cinsiyet ve yaş ayrımı gözetilerek ortaya çıkan temalar tablolara yansıtılarak sayılar belirtilmiştir. Bunun akabinde ortaya çıkan temalar Dkab öğretim programdaki kazanımlar ile eşleştirilmiş temaların kazanımlara uyumluluğu ortaya konulmuştur.

3.1. Resim Sonuçları

Bulgular bölümünde belirtildiği gibi çocukların resim tasavvurunda ortaya çıkan temalar sayılarıyla birlikte sıralanmıştır. Daha sonra cinsiyet ve yaş değişkenleri ayrı başlık altında ele alınmıştır.

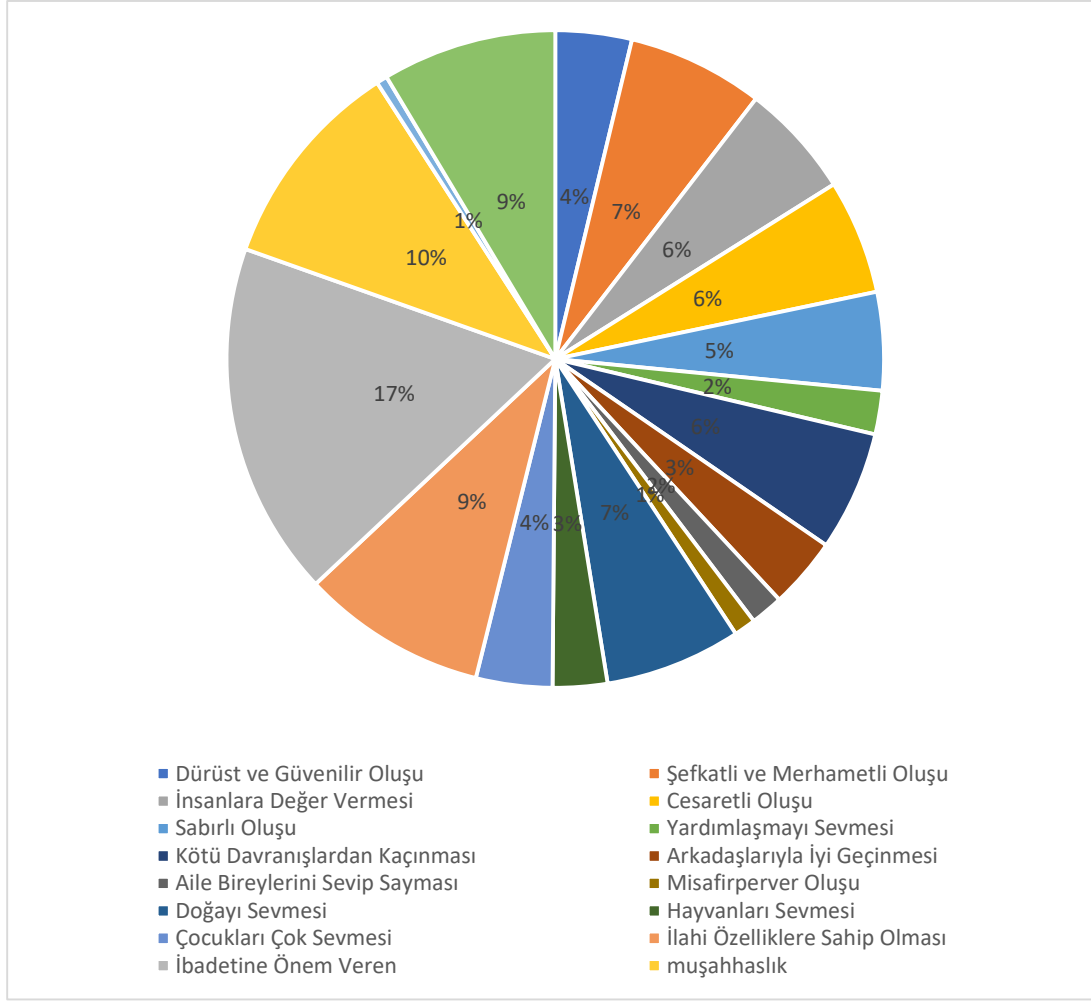
3.1.1. Çocukların resim tasavvurunda peygamber temaları

Tablo 3.1. Çocukların resim tasavvurunda peygamber temaları

Tasavvur Edilen Peygamberin Özellikleri	Öğrenci Sayısı
Dürüst ve Güvenilir Oluşu	14
Şefkatli ve Merhametli Oluşu	25
İnsanlara Değer Vermesi	21
Cesaretli Oluşu	21
Sabırlı Oluşu	18
Yardımlaşmayı Sevmesi	8
Kötü Davranışlardan Kaçınması	22
Arkadaşlarıyla İyi Geçinmesi	13
Aile Bireylerini Sayıp Sevmesi	6
Misafirperver Oluşu	4
Doğayı Sevmesi	25
Hayvanları Sevmesi	10
Çocukları Çok Sevmesi	14
İlahi Özelliklere Sahip Olması	34
İbadetine Önem Veren	65
Muşahhaslaştırılması	39
Temizliğe Önem Vermesi	2
İlme önem vermesi	32

Yapılan araştırmada çocuklara sorulan “Peygamber denilince aklınıza ne geliyor?” sorusuna binaen ortaya çıkan temalar tablo-1 de sol sütun da gösterildiği gibi olup; çocukların peygamber özelliklerine genel manada kötü bir özellik atfetmemesi, peygamberin şahsiyetinin ve ahlakının doğru öğretildiğinin bir göstergesidir. Asıl dikkat çekici olan husus çocukların peygamber denildiğinde akıllarına “ibadet” kavramının gelmesidir. Bu, merkeze ibadetin alınması, peygamberin dinden ve dindeki ibadetlerden ayrı düşünülmediğini göstermektedir. 111 çocuk arasından 65’i bu temayı ön plana çıkarmıştır ve yüzdeler olarak düşünöldüğü neredeyse her iki çocuktan biri ibadet temasını resimlerde kullanmıştır. Tezin problemi olarak belirttiğimiz “Peygamber ahlakının rol model olarak alınması” nazarından bakılacak olursa; çıkan sonuçlara göre ahlaktan ziyade peygamberin ibadete düşkünlüğü çocukların zihinlerde yer tutmaktadır.

Resim sonuçlarına göre tabloda gösterilen özelliklerin yüzdeler hali aşğıdaki şekilde gösterilmiştir. Diyagramı incelerken bir çocuğun resminde birden fazla temaya değinildiği o ve ortaya çıkan 18 tema üzerinden yüzdeler dilimin oluşup bunun hesaba katılması gerekliliği unutulmamalıdır.

Şekil 3.1. Peygamber özellikleri

Yapılan araştırmada elden edilen bulgulara ortaya çıkan peygamber özelliklerinin yukarıda verilen istatistiğe göre çocukların genel manada “Peygamber” denildiğinde dinin menasikleri akıllarına gelmektedir ve yüzde dilimi olarak en fazla payı (%17) ibadetine olan düşkünlüğü almıştır. Çocukların doğumundan bu yaşına kadar peygamberin namaz, hac gibi ibadetler üzerinden anlatılması muhakkak ki bu sonucun çıkmasında etkilidir. İkinci olarak ön plan çıkan nokta, çocukların çizimlerinde peygamberi “Muşahhaslaştırmalarıdır” (%10) ve bu da peygamberin beşeriyetini yansıtmakta olup rol model alınabilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu iki imgenin ardından ön plana çıkan (%9) “İlme önem vermesi” ve “İlahi özelliklere sahip olmasıdır”. Ön plana çıkan bu temalardan sonra “Doğayı sevmesi” (%7), “Dürüst ve güvenilir oluşu” (%7) “Cesaretli oluşu” (%6) “İnsanlara değer vermesi” (%6) ve “Kötü davranışlardan kaçınması” (%6) temaları yüzdelik olarak en fazla kullanılan temalardır.

3.1.2. Çocukların resim tasavvurundaki temaların cinsiyete göre dağılımı

Çocukların verilerinden yola çıkılarak oluşturan temalar cinsiyete göre de farklılık arz etmektedir. Öğrencilerin çizimlerinde ibadete önem her iki cinsiyette en yüksek payı almasına rağmen diğer temalar da belirgin bir farklılık göze çarpmaktadır. Kız öğrenciler “Merhamet” ve “İlme önem” temalarında yoğunlaşırken erkek öğrencilerde belirgin oranda bir eğilim bulunmamaktadır. Bu ayrım aşağıdaki tabloda sayısal olarak verilmiştir.

Tablo 3.2. Temaların cinsiyete göre dağılımı

Tasavvur Edilen Peygamberin Özellikleri	Kız Öğrenci	Erkek öğrenci
Dürüst ve Güvenilir Oluşu	3	11
Şefkatli ve Merhametli Oluşu	19	6
İnsanlara Değer Vermesi	7	14
Cesaretli Oluşu	6	15
Sabırlı Oluşu	6	12
Yardımlaşmayı Sevmesi	-	8
Kötü Davranışlardan Kaçınması	9	13
Arkadaşlarıyla İyi Geçinmesi	4	9
Aile Bireylerini Sayıp Sevmesi	3	3
Misafirperver Oluşu	-	4
Doğayı Sevmesi	16	9
Hayvanları Sevmesi	6	4
Çocukları Çok Sevmesi	9	5
İlahi Özelliklere Sahip Olması	16	18
İbadetine Önem Veren	33	32
Muşahhaslaştırılması	15	24
Temizliğe Önem Vermesi	1	1
İlme önem vermesi	24	8

Tabloda da görüldüğü erkek ve kız öğrencilerin peygamber imgesine olan bakışı farklılık arz etmektedir. Erkek öğrencilerin daha fazla din odaklı bir resim zihinlerinde canlanırken, kız öğrencilerde ibadet temasının yanı sıra toplumsal ahlak kuralları ve insan fitratına uygun güzel değerler daha fazla canlanmıştır. Cinsiyete

göre analiz edildiğinde en yüksek payı genel tabloda olduğu gibi ibadet ve ilahi özellikler ön plana çıkıp cinsiyet açısından farklılık göstermemektedir ve bu da araştırmada elde edilen en önemli sonuçtur. İbadetine önem noktası kız öğrencilerde 33, erkek öğrencilerde 32 olup benzerlik gösterirken en yüksek yüzdeye ve sayıya sahip olan ilahi özelliklere sahip olma teması kız öğrencilerde 16, erkek öğrencilerde 18'dir. Cinsiyete göre ayrımın en fazla olduğu iki tema ilme önem ve şefkatli merhametli oluşu olduğu göze çarpmaktadır. Kız öğrenciler ilme önem ve şefkatli merhametli olması noktasında daha fazla hassas olup 24-8, 19- 6 gibi ciddi farklar oluşmuştur.

3.1.3. Çocukların resim tasavvurundaki temaların yaşa göre dağılımı

Araştırmada mülakat yapılan çocukların yaşları daha önce belirtildiği gibi 9-13 yaş arasında değişmektedir. Cinsiyete göre oluşan tema farklılıkları yaş bakımından incelendiğinde aynı durum söz konusu değildir. 9 yaşından 13 yaşına kadar hangi yaş grubuna bakılsa yine ibadet teması, müşahhaslık ve ilme önem temaları ön plandadır. Yaş grubuna göre tema dağılımları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.3. Temaların yaşa göre dağılımı

Tasavvur Edilen Peygamberin Özellikleri	9 Yaş	10 Yaş	11 Yaş	12 Yaş	13 Yaş
Dürüst ve Güvenilir Oluşu	1	7	6		
Şefkatli ve Merhametli Oluşu	1	10	9	4	1
İnsanlara Değer Vermesi	2	6	9	4	
Cesaretli Oluşu		12	5	3	1
Sabırlı Oluşu		10	4	2	2
Yardımlaşmayı Sevmesi	2	2	4		
Kötü Davranışlardan Kaçınması		10	10	1	1
Arkadaşlarıyla İyi Geçinmesi	1	2	7	2	1
Aile Bireylerini Sayıp Sevmesi		2	4		
Misafirperver Oluşu		3	1		
Doğayı Sevmesi		7	12	5	1
Hayvanları Sevmesi		2	6	1	1
Çocukları Çok Sevmesi		5	6	3	
İlahi Özelliklere Sahip Olması		13	16	3	2
İbadetine Önem Veren	1	20	28	14	2
Muşahhaslaştırılması	2	14	18	5	
Temizliğe Önem Vermesi			2		
İlme önem vermesi		15	12	5	

Araştırmada elde edilen bulgulara göre 9-13 yaş grubundaki çocukların yani 5, 6 ve 7. Sınıftaki çocukların yaş ve sınıf ilerledikçe daha önceki konu başlıklarında göre en fazla ortaya çıkan temaların değişkenlik göstermesi dikkat çekicidir. Ağırlıklı olarak mülakat yapılan çocukların 10, 11, 12 yaş olduğu ve her yaşa grubunda ibadete

önem, muşahhaslık ve ilme önem temaları ön plandandır. Bu da şunu göstermektedir ki araştırmaya konu olan 9-13 yaş arasındaki ortaya çıkan tema çocukların yaş skalasına göre değişiklik arz etmemektedir.

3.2. Çocukların Temalarındaki Kazanımlar

Tezin öneminde de belirtildiği gibi Dkab ve Peygamberimizin Hayatı derslerinin öğretim programındaki kazanımlar elde edilen temalarla olan uyumu bu araştırma için önem arz etmektedir. Bu yüzden elde edilen temalar Dkab ve Peygamberimizin Hayatı derslerinin öğretim programındaki kazanımlarla eşleştirilmiştir ve eşleştirilen temalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.4. Çocukların temalarındaki kazanımlar

Tasavvur Edilen Peygamberin Özellikleri	Dkab ve Peygamberimizin Hayatı Öğretim Programı Kazanımlar¹
Dürüst ve Güvenilir Oluşu	Peygamberimizin gençlik dönemindeki ahlaki özelliklerini kavrar.
Şefkatli ve Merhametli Oluşu	Peygamberimizin müminlere karşı olan şefkat ve merhametini açıklar.
İnsanlara Değer Vermesi	Peygamberimizin insanlara verdiği değeri örneklerle açıklar.
Cesaretli Oluşu	Peygamberimizin kararlılığını ve cesaretini örnek olaylarla açıklar.
Sabırlı oluşu	Peygamberimizin Allah’a güvenini ve sabrını örneklerle açıklar.
Yardımlaşmayı Sevmesi	Peygamberimizin komşularına karşı davranışlarına örnekler verir.
Kötü Davranışlardan Kaçınması	Peygamberlerde insanlar için güzel örnekler olduğunu fark eder.
Arkadaşlarıyla İyi Geçinmesi	Peygamberimizin sahabilerine verdiği değeri örneklerle açıklar.
Aile Bireylerini Sayıp Sevmesi	Hiz. Muhammed’in (s.a.v.) aile fertlerinin güzel davranışlarını değerlendirir
Misafirperver Oluşu	Peygamberimizin komşularına karşı davranışlarına örnekler verir.
Doğayı Sevmesi	Peygamberimizin âlemlere rahmet olarak gönderildiğini kavrar.
Hayvanları Sevmesi	Peygamberimizin âlemlere rahmet olarak gönderildiğini kavrar.
Çocukları Çok Sevmesi	Peygamberimizin çocuk sevgisini ve çocuklara verdiği değeri örneklerle açıklar.
İbadetine Önem Veren	İslam’da namaz ibadetinin önemini, ayet ve hadislerden örneklerle açıklar.
Müşahhaslaştırılması	Peygamberimizin beşerî özelliklerini açıklar.
Temizliğe Önem Vermesi	Peygamberimizin temizlik ilkelerini kendi hayatında uygulamaya istekli olur.
İlme Önem Vermesi	-----

¹ 2022-2023 eğitim öğretim yılı 5. 6. ve 7. Sınıflar Dkab ve Peygamberimizin Hayatı derslerinin yıllık planından alınmıştır.

Araştırmada elde edilen temalar Dkab ve Peygamberimizin Hayatı derslerinin öğretim programı ile genel manada eşleşmektedir fakat yine öğrencilerin çizimlerinde önemli bir yer tutan “İlme önem vermesi” teması kazanım olarak yer almamaktadır. Bu durum yeniden gözden geçirilip ele alması tarafımızca lazım gelmektedir.

3.3. Çocukların Peygamber Kavramına Yüklelediği Anlamlar

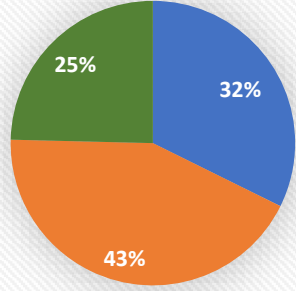
Araştırmada elde edilen bulgular sayısal olarak bir önceki başlıkta ele alınmıştır. Sayısal olarak elde edilen verilerde bazı temalar ön plana çıkmış bazıları da geri planda kalmıştır. Bu başlık altında araştırma yapılan çocukların en fazla üzerinde durduğu temalar ele alınıp daha sonra bu temalara her sınıf grubundan -5, 6 ve 7. Sınıflardan- birer örnek resim verilmiştir. Resimlere ilave olarak diyagram kullanılarak yüzdelik frekansları da belirtilmiştir. En fazla üstünde durulan tema sırasıyla: “İbadete önem vermesi”, “Muşahhaslık”, “İlahi özelliklere sahip olması”, “İlme önem vermesi”, “Çocukları çok sevmesi” ve “İnsanlara değer vermesi” şeklinde olup bu temalar açıklanmıştır. Daha fazla durulan zikredilen bu temaların ardında diğer temalar da toplu bir şekilde incelenip örnekleri verilmiştir.

3.3.1. İbadete önem vermesi

111 çocuk üzerinde yapılan araştırmaya Peygamberimizin ahlaki özellikleri açısından baktığımızda, Peygamberimizin çocukların zihinlerinde öncelikle ibadetine önem verme temasına 65 resimde değinildiği görülmektedir. Yani yaklaşık olarak 2 çocuktan birinin Peygamber Efendimizi ibadetine verdiği önemle tasvir etmektedirler. Bu 65 çocuk, Peygamberimizin namaz kılmak, hac yapmak, Kur'an okumak, abdest almak gibi niteliklerini ya resim yaparak ya da yazarak anlatmışlardır. Resimlere bakıldığında genellikle dua eden ve kitap okuyan bir insan ya da Kâbe, cami, tespih, seccade gibi dini figürler tasvir edilmiştir.

İbadet teması sınıf ve yaş farkı gözetmeksizin her grupta en fazla tasvir edilen tema olmuştur. 65 çocuğun sınıfları aşağıdaki şekilde verilmiştir.

İbadete Önem vermesi

■ 5. Sınıf ■ 6. Sınıf ■ 7. Sınıf

Şekil 3.2. Temalara göre sınıf dağılımı

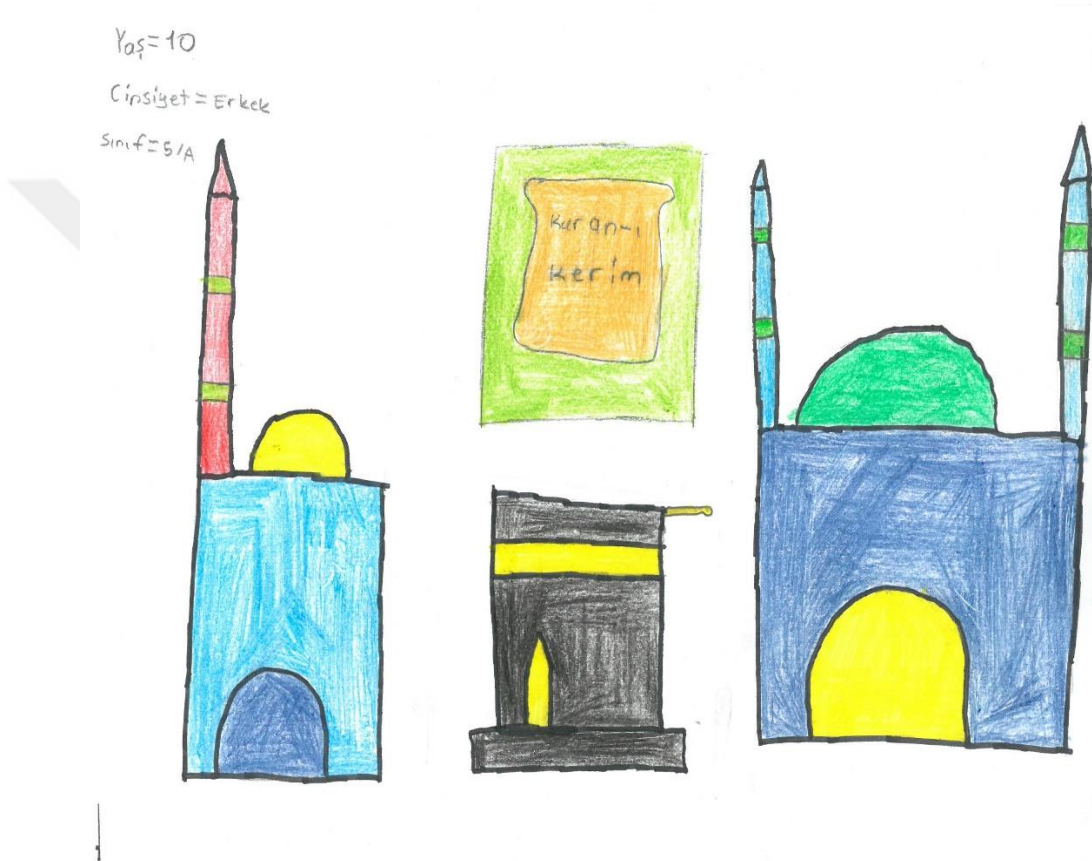
“İbadete önem verme” teması 5. Sınıflarda %32, 6. Sınıflarda %43 ve 7. Sınıflarda %25 şeklinde ortaya çıkmıştır. Tabi ki bu şekil 65 öğrencinin sınıfını göstermektedir. Sınıf bakımından mülakat yapılan öğrenci sayısı aynı olmasa da her sınıfın en fazla yüzdelik diliminin bu temada öne çıktığını görmekteyiz.

Açıklanan tema ile ilgili her sınıftan birer örnek araştırmanın bu bölümünde verilmiştir.

Arşiv:99

Arşiv-99 kodlu resim 6. sınıflardan örnek alınan ve 12 yaş örneğini yansıtan bir resimdir. Mülakat yapılan çocuğun peygamberi tasvir ederken ibadet temasına yöneldiği ve bunu İslam dinin ibadetlerinden etkilenecek olarak namaz kılmak, namaz kılmanın yanında namaz için gerekli olan seccade, tespih gibi materyalleri kullanması ve yine kutsal mekan olarak kabul edilen Kabe'yi çizmesi peygamberi dinin ibadetlerinden ayrı düşünmediğini göstermektedir.

Arşiv:23

Arşiv-23 kodlu resim 5. Sınıflardan, 10 yaşı ve erkek bir öğrenciyi yansıtan bir resimdir. Öğrencimiz peygamber tasvirini cami, Kabe, Kuran-ı Kerim gibi dini figürler kullanarak ibadet temasını merkeze alan bir yaklaşımla peygamberi anlatmıştır. Aynı zamanda çevreden etkilendiği de göze çarpmakta olup minare sayısı da zihninde yer etmiştir.

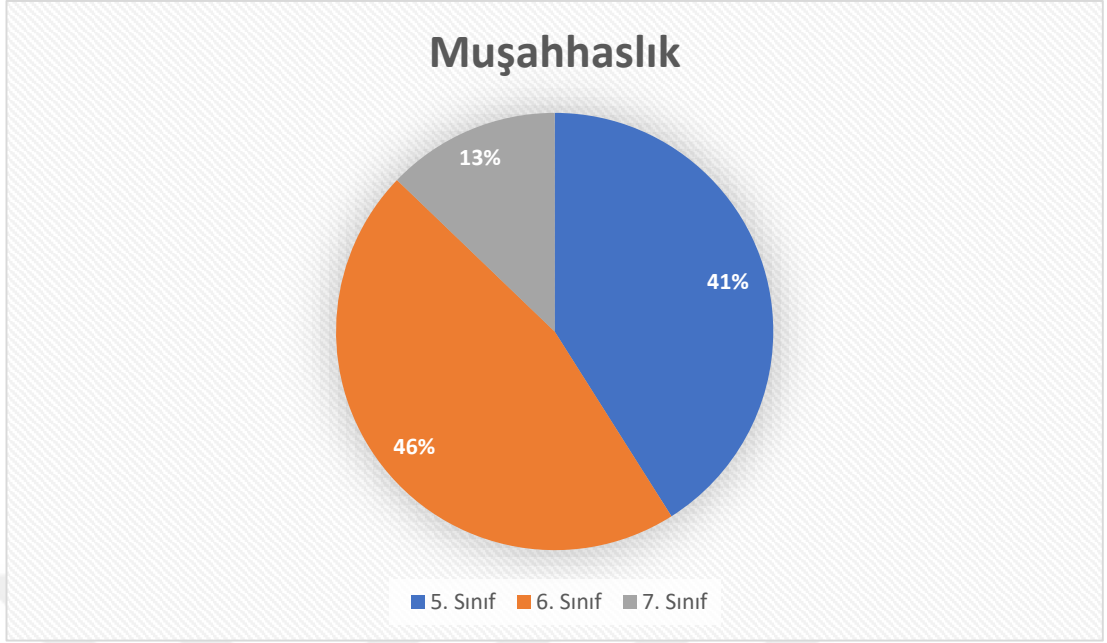

Arşiv:56

Arşiv-56 kodlu resim 6. Sınıflardan olup 11 yaşında bir öğrenciyi temsil etmektedir. Peygamber temasını ibadet figürleriyle ön plana çıkaran çocuğumuz dini figür olarak seccade, tespih, kuran-ı kerim ve dini ifadeleri yansıtan tablolar resmederek iradesini yansıtmıştır.

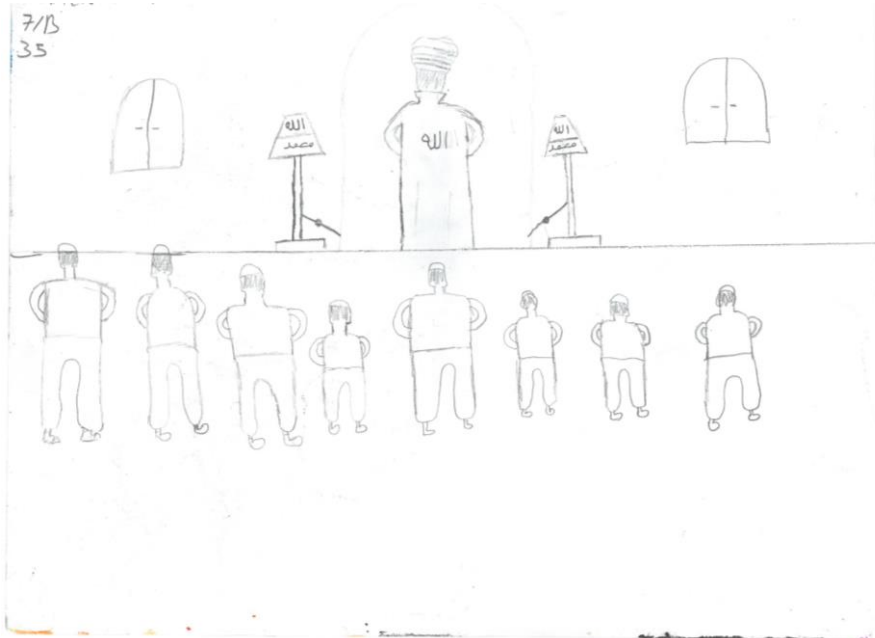
3.3.2. Muşahhaslık

Çocukların yaptıkları çizimlerde oluşan temalarda ikinci sırada “Muşahhaslık” gelmektedir. 111 çocuktan 39’u peygamberin beşeriyetini göz önünde tutarak insan olgusunu ön plana çıkarmıştır. Çocuklar temalarında bir şahıslaştırma imgesini kullansalar da her yaş grubunda dikkat çeken şey, peygamberi çizerken arka görüntüsünü kullanılması ve şemailden kesit verilmemesi ilave olarak peygambere duyulan saygıyı göstermektedir.

Şekil 3.3. Temalara göre dağılım

“Muşahhaslık” temasına sınıflar özelinde bakıldığında 5. ve 6. sınıflarda en fazla kullanılan 2 tema olmasına karşın; 7. sınıflarda aynı sıra söz konusu değildir. 39 öğrencinin sınıf dağılımı aşağıdaki şekilde olup ardından her sınıf grubundan birer örnek verilmiştir.

Arşiv:109

Arşiv-109 kodlu resim 13 yaşında 7. sınıf erkek bir öğrencinin resmidir. Peygamberi bir imamet makamı ve önderlik vazifesi olarak düşünüp cemaate lider görüntüsü

vermek istediği anlaşılmaktadır. Beşeriyetin ön plana daha fazla çıktığı bu resimde aynı zamanda bir mescid ve kılınan namazı yansıttığı için “İbadete önem” temasını da bu resim için söylenebilir.

Arşiv:42

Arşiv-42 kodlu resim 10 yaşında 6. sınıf ve bir kız öğrencinin resmidir. Peygamberi müşahhaslaştırıp ilk vahiy aldığı ve peygamberlik vasfını kazandığı anı resmeden öğrencimizin aynı zamanda “İlahi özelliklere sahip oluşu” temasını da içerdiği gözükmetedir.

Yaş:11
Cinsiyet:Kız
Sınıf:5-C

الله

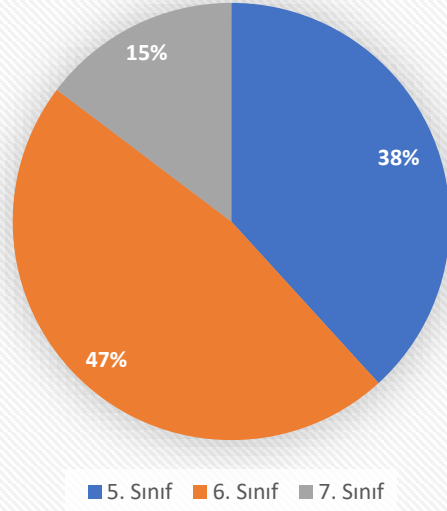
Arşiv:66

Arşiv-66 kodlu resim 11 yaşında, 6. sınıflardan bir kız öğrencinin resmini yansıtmaktadır. Peygamber denilince Sevr Mağarası'nda gerçekleşen bir olay örgüsü ile anlatmış olup peygamberi muşahhaslaştırıp yüzü ve bedeni ile alakalı bir bilgi vermemiştir. Yaşanan olaydaki örümcek ağları ve güvercinlere bir “İlahi özellik” temasına da işaret etmektedir. Aynı zamanda peygamberin yanında bir hayvan figürü olması “Hayvan sevgisi” temasını da göstermektedir.

3.3.3. İlahi özelliklere sahip olması

Çocukların resimlerinde ön plana çıkan 3. en önemli tema “İlahi özelliklere sahip olması”dır. Mülakat yapılan 111 öğrenciden 34’ü peygamberin mucizelerini resmederek ayın yarılması, ahiret tasviri ve kutsal mekanları soyut düşünerek bu temayı oluşturmuştur. Sınıflar dikkate alınarak yapılan tasnifte diğer temalara benzer şekilde benzer bir eğilim söz konusudur. Aşağıdaki şekilde 34 öğrencinin dağılımı verilmiştir ve akabinde her sınıftan birer örnek verilmiştir.

İlahi Özelliklere Sahip Olması

Şekil 3.4. Temalara göre dağılım

Yapılan tasnifte 34 öğrencinin hangi sınıfta olduğu saptandığında 5. sınıflarda %38, 6. sınıflarda %47 ve 7. sınıflarda %15 olarak bir yüzdelik dilim ortaya çıkmıştır.

Arşiv:68

İlahi özelliklere sahip olma temasında kullanılan arşiv-68 kodlu ilk resim 11 yaşında erkek ve 6. sınıfı temsil eden bir resimdir. Öğrencimiz peygamberi tasavvur ederken hem somut hem de soyut öğeler kullanmıştır. Cennet ve cehennem gibi soyut bir düşünceyi somutlaştırıp tüm resimlerde en çok kullanılan dini figür olan Kabe'ye karşı insanların tutumunu cennet ve cehennem algısına yönlendirmiştir. Bunun da ancak peygamberin ilahi bir özelliği olarak nitelediği resimden anlaşılmaktadır.

Arşiv:17

Bu tema altında kullanılan bir diğer resim arşiv-17 kodlu 10 yaşında, 5. sınıf ve bir kız öğrenciye aittir. Peygamberi resmederken ön plana çıkan peygamberin mucizesi diye bilinen “Şakkul kamer” hadisesini yansıtmış olması olmuştur. Mucizeler ile peygamberi resmetmesi ilahi özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Bunun yanında bu olayı çizerken beşeriyetin içinde bulunduğu bir ev ile toplumdan tamamen bağımsız bir ortam düşünmemektedir. Aynı zamanda bu resimden “Muşahhaslaştırma” temasının da kullanıldığı görülmektedir.

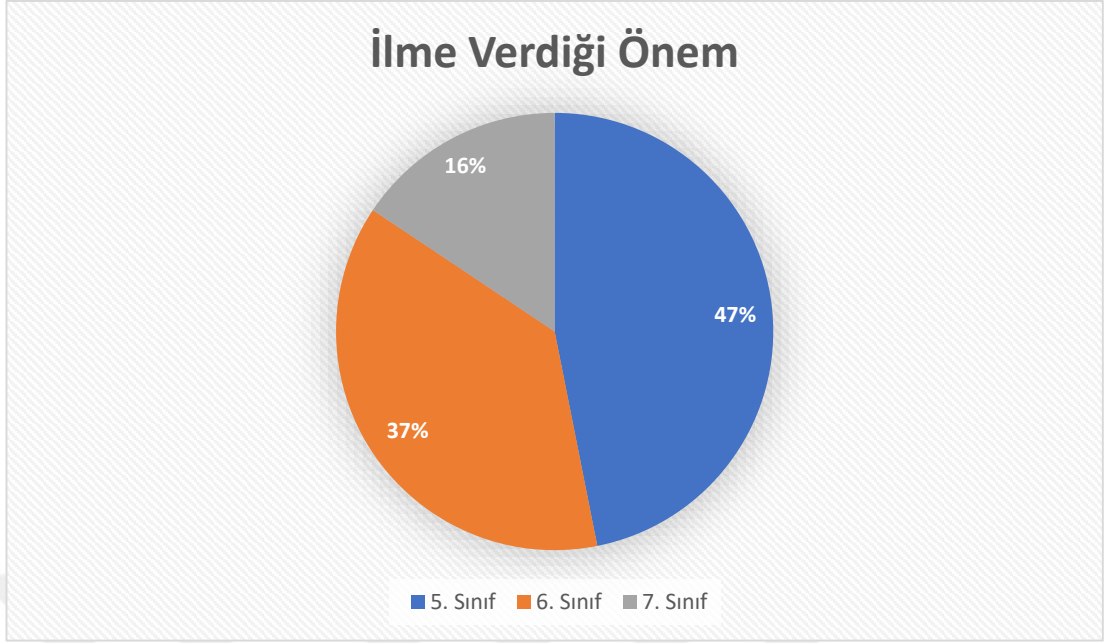

Arşiv:110

Arşiv-110 kodlu resim 13 yaşında erkek ve 7. sınıfla bir öğrenciye aittir. Peygamber denilince öğrencinin aklına gelen kutsal mekan Kabe'yi farklı bir tarzda ele almasıdır. Normal bir ibadet yeri olarak değil de sanki rüyadan bir kesinti veya soyut bir ifade üzerine yerleştirmesi olarak düşünmesi ilahi bir özellik atfettiğini göstermektedir.

3.3.4. İlme önem vermesi

Çocukların resimlerine bakıldığında 4. en değinilen özellik Peygamber efendimizin “İlme verdiği önem” gelmektedir. 111 çocuğun 32'si resimlerinde ve yazılarında bu özellikten Kuran-ı kerim, ders çalışma ve evde bulunan kitaplardan çocukların ilim ile peygamberi eşleştirdiği anlaşılmaktadır. 5 ve 6. sınıflarda ilme önem hususunda daha fazla eğilim görülürken 7. sınıflarda bu sayı oldukça düşüktür. 7. sınıflar 32 öğrencinin sadece 5'ini oluşturmaktadır ve aşağıdaki şekilde dağılımları verilmiş olup ardından resim örnekleri sıralanmıştır.

Şekil 3.5. Temaların sınıflara göre dağılımı

32 çocuğun resimlerinde peygamber denilince, peygamberin ilme önem vermesi temasını işlediği daha önce ifade edilmiştir. Bu 32 çocuğun sınıflara göre dağılımının yüzdelik dilimi ise 5.sınıflarda %47, 6. sınıflarda %37 ve 7. sınıflarda ise %16 şeklindedir.

Arşiv-101 kodlu resim 12 yaşında, erkek ve 7. sınıflardan bir öğrenciye ait bir resimdir. Öğrenci peygamber denilince Kabe'yi merkeze alsa da eğitim ile ilgili peygamber efendimiz (sav) hadis-i şerifini yazması peygamberin ilme önem temasını öne çıkarmıştır.

Arşiv:58

Peygamber denilince akla “İlme önem vermesi” teması resmeden öğrenciler arasında bir diğer örnek arşiv-58 kodlu 11 yaşında erkek ve 6. sınıfa ait resimdir. Öğrenci kuran- kerim ile peygamberi eşleştirmiş olup kitap satan bir dükkanı merkeze alması peygamberin ilme önem verdiğini düşünmesidir.

4)

yes - eniş - 5118
10 - Kız - 5/0

Arşiv:35

Arşiv-35 kodlu resim 10 yaşında, 5. sınıf ve bir kız öğrenciyi temsil etmektedir. “İlme önem” teması genelde aynı hadis-i şerif üzerinden resmedilmiş olup bu resimde de aynı şekilde öğrenme ve öğretme eylemini peygamberin öncelikli gördüğünü ve öğrencinin bunu yazı ile resme yansıttığı görülmektedir.

3.3.5. Çocukları çok sevmesi ve insanlara değer vermesi

Çocukları çok sevmesi ve insanlara değer vermesi de yine çocuklar için ortak paydada buluştukları özelliklerdendir. Bu iki tema toplamda 111 öğrencinin 35 ini oluşturmaktadır.

Çocuk, kendisini ve bütün çocukları seven bir peygamberi olduğunu öğrendiğinde, ona olan sevgisi artar ve hayatı hakkında daha da meraklanır ve tavsiye ettiklerini hayatında uygulamaya hazır hale gelir. Çocuklarda torunları ve sahabe ile olan ilişkileri yapılan kötülöklere karşı yumuşak davranması gibi imgelerle bu düşüncelerini resme dökmüştür her sınıftan örnekler aşağıda verilmiştir.

12 12/12 4/13

Arşiv:96

Arşiv-96 kodlu resim 12 yaşında 7. sınıf ve kız öğrenciye aittir. Öğrencimiz peygamber denilince namaz kılan bir çocuğa karşı peygamberin sevgi göstereceğini ifade eden emojiler kullanarak peygamberin çocukları sevmesi temasını ön plana çıkarmıştır.

Arşiv:30

Çocukları sevmesi temasında örnek olarak kullanılan bir diğer örnek arşiv-30 kodlu 10 yaşında, erkek ve 5. sınıf bir öğrencinin resmidir. Peygamberin torunları üzerinden ve onlarla olan diyalogunu anlatıp peygamber denilince peygamberin çocukları sevmesi temasına işaret etmektedir.

Arşiv:67

subhan ke...

amin

Allahu akbar

Labbena

Allahuekber

Yaş=12
Kimsiyet
Kız
sınıf
2/B

Semallahulimz hamiden

Allahu ekber

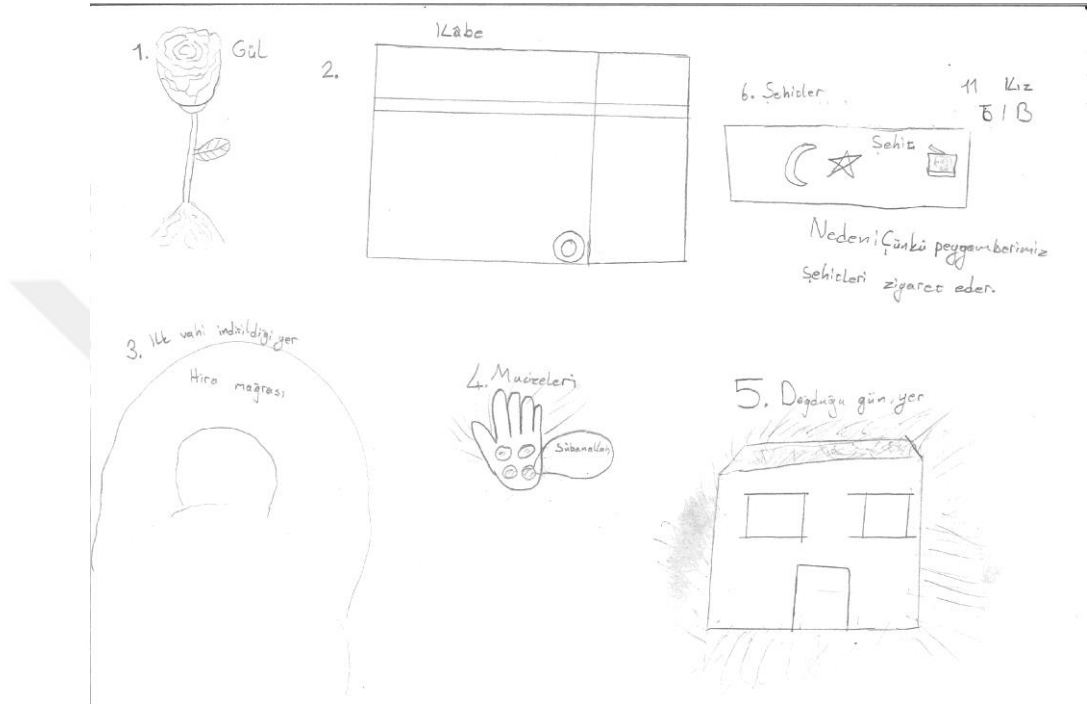
Ettahiyatu

inle agdayne

gul ya eyyhel...

84

Arşiv-98 kodlu resim 12 yaşında kız ve 7. sınıf bir öğrenciye aittir. Öğrenci dini figür olarak Kabe'nin etrafında ibadet eden insanları çizerken farklı insan tipleri kullanması, farklı kıyafetler giydirmesi, farklı yaş grupları çizmesi peygamberin ayırt etmeden tüm insanları sevdiği temasının ön plana çıkardığını göstermektedir.

Arşiv:71

Arşiv-71 kodlu resim 11 yaşında kız ve 6. sınıf bir öğrencinin resmidir. Peygamber denilince aklına gelen farklı özellikleri ele alıp sıralayarak düşüncesini göstermiştir. Daha önceki resimlerden farklı olarak bu resimde dikkat çekilen peygamberin şehitlere olan hassasiyeti, onları ziyareti etmesi ve bu makamın yüceliğine işaretler.

3.3.6. Şefkatli merhametli oluşu, doğayı ve insanları sevmesi

Çocukların çizdiği resimlerde ortaya çıkan temalarda peygamberin şefkatli ve merhametli oluşu, doğayı ve hayvanları sevmesi gelmektedir. Çocuklar, peygamberin şefkatli ve merhametli oluşunu kainata olan rahmet duygusu ile doğayı ve hayvanları sevmeyi ise ağaçlara ve hayvanlara olan muhabbeti ile resmetmiştir.

Peygamberin özelliklerinden bahsedilen temaların ön plana çıkması araştırmanın üstünde durduğu noktadır. 111 öğrenci arasından şefkatli ve merhametli oluşu 25,

doğayı sevmesi 25, hayvanları sevmesi de 10 öğrenci resmetmiştir. Sınıflar olarak dağılımı da şefkat ve merhamet temasında 5. Sınıflarda 11, 6. sınıflarda 9, 7. sınıflarda 5 şeklindedir. Doğaya sevgisi temasında ise 5. sınıflarda 7, 6. sınıflarda 12, 7. sınıflarda 6 şeklinde bir sayısal veri ortaya çıkmıştır. Bu temaları oluşturan resimler her sınıftan birer tane örnek olması kaydıyla aşağıda sunulmuştur.

Arşiv:15

Arşiv-15 kodlu resim 10 yaşında kız ve 5. sınıftaki bir öğrenciye aittir. Öğrencimizin “Peygamber” denilince aklında birden fazla imge oluşmaktadır. Öğrenci “İbadete önem teması”, mucizeler, bir takım tarihi olaylar gibi temaları kullanmış olsa da asıl önemle durduğu ise “Peygamberin şefkatli ve merhametli olması” oluşturmaktadır.

Yaş: 13-12
Cinsiyet: Kız

Hz. MUHAMMED

Arşiv:106

Arşiv-106 kodlu resim 13 yaşında kız ve 7. sınıf bir öğrenciyi yansıtmaktadır. Öğrenci farklı imgelerle birlikte peygamberin sevgi ve şefkati temsil ettiğini yansıtmaya çalışmıştır. Birçok resimde ön plana çıkan gül detayı bu resimde de mevcut olup gülün sevgiyi yansıttığı görülmektedir.

11 yaşındaki
Erkeğim
5B

Arşiv:55

Arşiv-55 kodlu resim 11 yaşında erkek ve 6. sınıftaki bir öğrencinindir. Peygamber denilince akla gelen nedir sorusuna düşüncesi çok güzel bir şekilde yansıtan öğrencimiz kainattaki tüm varlıklara karşı “Peygamberin şefkat ve merhametli oluşunu” anlatmıştır. Aynı zamanda peygamberi “Muşahhaslaştırıp” beşeriyetini de ön plana çıkarmıştır.

Arşiv:61

Arşiv-61 kodlu resim 11 yaşında kız ve 6. sınıf öğrencisinin duygu ve düşüncesidir. Öğrenci peygamber denilince güzel bir doğa görüntüsü aklına getirmiş olup peygamberin doğa sevgisine önem verdiği hususunu aktarmak istediği anlaşılmıştır.

3.3.7. Diğer temalar

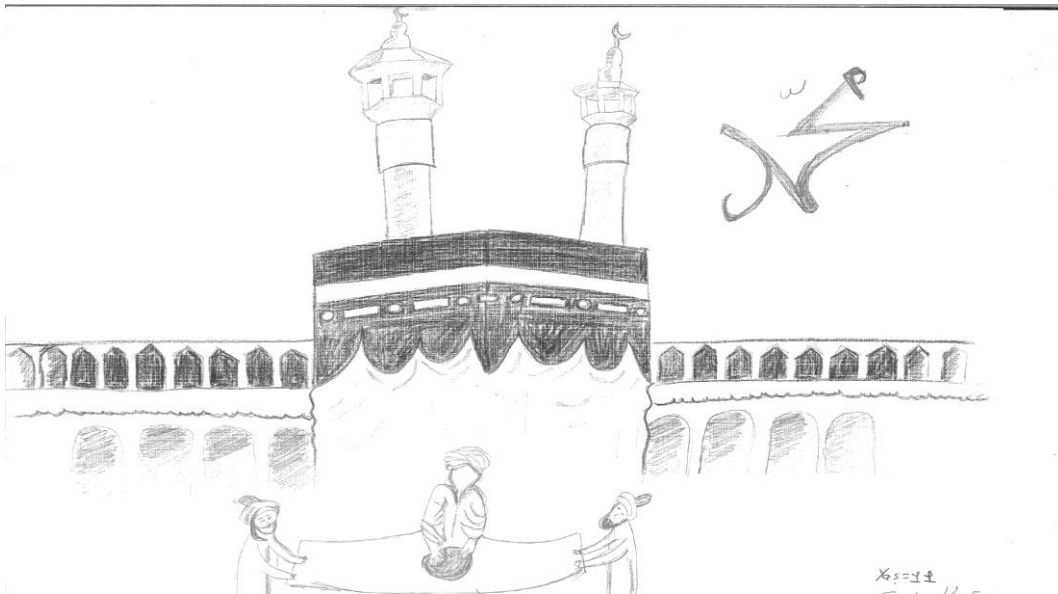
Çocukların kafalarında resim veya yazıyla ifade ettikleri Peygamber suretinde bazı çocukların peygamberin dürüst ve güvenilir oluşu, çalışmayı, eğlenmeyi, sabırlı olmayı, ev işlerine yardım etmeyi, aile ile paylaşmayı ve şakalaşmayı, misafirperver olmayı sever, temizliğe önem verir gibi özelliklerden de bahsederler. Ancak bu tür çocukların sayısı ortalamaya göre azınlıkta görünmektedir. Bu konulara pek değinilmemesinin nedeni muhtemelen çocukların düşüncelerini ifade etmeyi bilmemelerinden kaynaklanmaktadır.

Ancak bir başka neden de çocukların bu konudaki bilgisizliği olabilir. Peygamberimizin bu vasıfları, okullarda veya aile terbiyesinde çocuklara verilen din derslerinde çok sık geçmemiş olabileceği düşünülmektedir. Bahsedilen temalarla ilgili örnekler farklı yaş grupları gözetilerek sunulmuştur.

Arşiv:33

Arşiv-33 kodlu resim 10 yaşında kız ve 5. sınıf öğrencisine aittir. Peygamber denilince anlatmak istediği olay örgüsü peygamberin emanete sahip çıkma yani dürüst ve güvenilir olmaya çok önem verdiği düşüncesi üzerinde durmaktadır.

Arşiv:50

Arşiv-50 kodlu resim 11 yaşında erkek ve 6. sınıf öğrencisine ait bir resimdir. Öğrenci peygamber denilince zihninde canlanan hacrul esved taşının taşınması olayı, peygamberin bu olaya getirdiği çözüm ve onun güvenilirliği temasını anlatmak istemiştir.

Arşiv:104

Arşiv-104 kodlu resim 12 yaşında erkek ve 7. sınıftaki bir öğrenciye aittir. Öğrenci duygu ve düşünceleri yansıtırken birden fazla imge kullanmıştır. “İbadete önem”, “Müşahhaslık”, “İlahi özelliklere sahip oluşu” gibi birçok temayı resminde yansıtmıştır.

Arşiv:76

Arşiv-76 kodlu resim 11 yaşında erkek ve 6. sınıfta öğrenim gören bir öğrenciye aittir. Peygamber denilince aklına geleni hem yazı hem de resimde ifade ederken emanet temasını düşünmüş olmasına karşın aynı zamanda komşuluk ilişkilerine önem verdiği, yardımsever ve misafirperver olduğu temaları da resimden anlaşılmaktadır.

Arşiv:24

Arşiv-24 kodlu resim 10 yaşında erkek ve 5. sınıf öğrenciye aittir. Öğrenci cami figürünü kullanarak yine peygamberi ibadete önem vermesi teması üzerinde ön plana çıkarsa da konuksever cami ismini kullanması “Misafirperver” oluşunu da anlatmaktadır.

Yaş:9
Cinsiyet:Kız
Sınıf:5/C

Arşiv:1

Arşiv-1 kodlu resim 9 yaşında kız ve 5. Sınıf öğrencisine aittir. Peygamber denilince iyi ve kötü gibi iki genel temaya ayırmış olan öğrenci iyi diye nitelendirdiği temaya Allah sevgisi, ibadet, tesettür gibi kavramları alırken kötülük tarafına içki, korkulacak her türlü davranış kısımlarını almıştır. İyi ve kötü durumlarını peygamberin anlattığı bir nevi tebliğ vazifesini ifade etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Arşiv:69

Arşiv-69 kodlu resim yine dikkat çekici resimlerden olup 11 yaşında erkek ve 6. sınıf bir öğrenciye aittir. Peygamber denilince namaz ibadeti ve cami figürü öğrencinin aklına gelmektedir fakat çocukların camiye gidişini engelleyen birisi olduğu ise tartışılması ve üstünde durulması gereken bir nokta olarak düşünülmektedir.

Arşiv:94

Arşiv-94 kodlu resim 12 yaşında kız ve 7. sınıf öğrencisine aittir. Daha önce bahsedilen temaların birçoğu bu resimde ayrı ayrı anlatılmıştır. Öğrenciler peygamberi tasavvur ederken genel itibariyle birden fazla tema düşündüğü gözükmemektedir.

Araştırmada yoğun olarak ortaya çıkan temalar farklı yaş gruplarından örnekleriyle beraber araştırmanın bu bölümünde sunulmuştur. Araştırmadaki temalar sayısal olarak hesaplanırken son veride de olduğu gibi bir veriden birden fazla tema ortaya çıkabilmektedir ve değerlendirirken sayısal olarak bu hususta ele alınmıştır.

3.4. Çocukların Peygamber'den Beklentileri

Çocukların tasavvur ettikleri peygamber denilince ilk bekledikleri şey ibadetlere verdiği önemdir. Daha sonra onların çizimlerinden ve yazılarından da anlayacağımız gibi, iyi insan dediğimiz insanlar için tüm kriterleri Peygamberimizin taşımasını istedikleri gözükmemektedir. Peygamberi hem olmak istedikleri kişi hem de hayatlarında tanışmak istedikleri kişi olarak görüyorlarsa bu harika bir seçimdir ve araştırmanın asıl gayesi de budur.

Hız. Peygamber'in nübüvvet dışında insani yönünün en çarpıcı örneklerini çocuklarla olan ilişkilerinde görmek mümkündür. Çünkü sıradan bir insanın yanında adeta çocukla çocuk olabilecek, bunu başarabilen ve başkalarına öğütler veren müstesna bir insandır. Çocuklara yaklaşımındaki bu farklılık bile ayrıca değerlendirilmesi gereken bir özelliktir. Öte yandan Hız. Peygamber, günümüzde çocuk psikolojisi üzerine çalışan kişilerin keşfettiği ve keşfedeceği birçok gerçeğe dikkat çeken büyük bir eğitimciydi. Bu özellikleri ile çağındaki tüm çocukların sevgisini kazanmış, hayatında çocuklara ayrıcalıklı bir yer vermiş, güzelliklerle dolu, her yönüyle araştırılması gereken bir baba, dede ve eğitimcidir.

Çocuklar için hayatta her zaman bir kahraman yani bir rol model vardır ve Müslüman bir çocuk için bu kahramanın Hız. Muhammed(sav) olması en doğru tercihtir. Çünkü çocuklara göre Hız. Peygamber(sav) çok güçlü bir karaktere sahiptir, her şeyin en iyisini ve en iyisini bilir ve ona göre hareket eder.

Araştırma sonucunda çocukların Peygamber hakkında olumlu düşüncelere sahip oldukları ancak peygamber hakkındaki bilgilerinin bazen çok yüksek olduğu, bazen de peygamber hakkında yüzeysel bir bilgiye sahip oldukları fark edilmiştir. Çocukların beklentileri daha çok sevdikleriyle birlikte olmak, sağlıklı ve mutlu olmak gibi manevi konularla ilgilidir. Ebeveynlerin ekonomik durumu, yaşı, eğitim düzeyi gibi durumlar çocukların istek ve beklentilerini büyük farklılıklar yaratacak şekilde etkilememektedir. Bu yaştaki çocuklar ailelerinin bir arada, sağlıklı ve mutlu olmasına büyük önem verirler. Peygamber'den beklentileri, onu görmeleri ve onlara ahireti haber vermeleridir.

3.5. Resim ve Yazı ile İmgede İfade Yeteneği

Çocuklar çizim yoluyla dünyayı keşfetmek için birçok fırsata ihtiyaç duyarlar ve çocukların potansiyellerine ulaşmalarına yardımcı olmada öğretmenlerin rolü önemlidir. Elde edilen veriler, çocukların çizimlerinde iletişimsel, bilişsel, duygusal ve sosyal beceriler açısından çeşitli temaların ortaya çıktığını ortaya koymuştur.

Çocuklar, Peygamber'i rüyalarında hem yazılı hem de resimli olarak tasvir ettiler. Çalışmanın sonunda, yazıyla ifade edenlerin çizimle ifade edenlerden biraz daha fazla olduğu görülmektedir. Göremediklerini çizemeyeceğini düşünen öğrenciler bile vardır.

Resim ve yazı arasındaki ilişki, resmi bir ifade aracı olarak anlamayı mümkün kılar. Yazının icadından önce resim, natüralist hikâye anlatımı ile yakından ilişkiliydi. Yazının icadı onu bu özelliğinden yoksun bırakmış ve şematizme yol açmıştır. Yazının keşfi, kişinin soyutlama yeteneğinin gelişmesine bağlı olan bir olgudur. Soyutlama yeteneği, yazılı olarak bir işaret dili oluşturmayı mümkün kılar ve bu görsel işaretlerin her biri ya bir nesneyi ya da bir kavramı temsil eder. Resim sanatı natüralist ve gözlemsel olarak gelişirken; yazı, soyut göstergelerin sağduyulu bir dili olarak görevlerini üstlenir.

Çocuklar genellikle bir resme bir tür yazı olarak bakarlar ve sembolik bir anlamı olabileceğini hayal ederler. Bu, çocuğun şematik formlara belirli yorumlar atfetme eğilimidir. Bir metni yazmanın veya okumanın yönü ile biçimsel hareketin duyarlılığı arasında bir ilişki vardır.

4. TARTIŞMA

Haluk Yavuzer (2010) "Resimli Çocuklar" kitabında çocuk resimleri ile ilgili şu tanımlamaları yapmıştır. 9-12 yaş arası çocukların resimlerinde ayrıntılı çizgiler ve gerçekçi yaklaşımlar bulunabilir.

Çocuk çizimlerinde insan figürünün detaylarıyla nasıl çizildiğine dair farklı anlamlar vardır. Bir çocuk bir kişinin kafasını çok büyük veya küçük çizerse, bu çocuğun kendisini zihinsel engelli olarak gördüğü anlamına gelir. Aşırı büyük boyalı organların, o organdaki yetersiz işleme sonucu olduğu düşünülmektedir. Bir kişinin çizimlerinde ellerin olmaması, çevreye uyum sağlamadaki belirsizliği ve zorlukları sembolize eder. Çizimlerin bir diğer önemli unsuru evdir. Ev, çocuğun duygusal yaşamının olduğu merkez, düzen ve sığınak sembolüdür. Bugün çocuklar da yüksek binalar çizmektedirler.

Yavuzer'e göre, kendilerini dışlanmış hisseden çocuklar, yaptıkları resimlerde kendilerini grubun dışında konumlandırırlar. Bu, çocuğun iletişim fonksiyonunun bozulduğunu gösterir. Son olarak Yavuzer, resimler aracılığıyla çocukların kendilerini daha iyi ifade edebildiğini ve bizim de onları daha iyi anlayabileceğimizi vurgulamaktadır.

Diğer bir çalışma ise Ali Çankırılı (2012) "Çocuk çizimlerinin dili"dir. Çankırılı, cinsiyet değişkenine bağlı olarak 9-11 yaşlarında resim yaparken seçtiği konuları; Kız çocuklarında ev, elbise, çiçek, hayvan ve kalp çizimleri ön plana çıkarken, erkek çocuklarında araba, uçak ve silah çizimleri daha ön plandadır. Bu yaş grubunun belirli aşamasındaki kişiler renk seçiminde doğal bir görünümü tercih ederken, soyut aşamadaki kişiler renk seçerken duygusal davranış sergilerler.

Renklerin psikolojik anlamı ile ilgili olarak Çankırılı (2012); yeşilin tazeliğin, gençliğin, büyümenin, gelişmenin, doğurganlığın ve sağlığın, mavinin sakinliğin, uyumun, çocuğun kendine güveninin ve duygularını kontrol etme yeteneğinin bir göstergesi olduğunu ve sarının genellikle güneş için resimlerinde kullanıldığını söylemektedir. Resimlerdeki güneş imgesi anneyi temsil etmektedir ve bu renk aynı zamanda parlaklığı, ışığı, sıcaklığı, enerjiyi ve kutsallığı da simgelemektedir.

Aileleri tarafından sevilen ve takdir edilen çocuklar sarıyı kullanır. Çizimlerinde kahverengi kullanan çocuklar; korunmaya, sevgiye, ilgiye ve özleme ihtiyaçları

olduğunu söyleyebiliriz. Çankırılı çocukların gökkuşağı imajını kullanmalarının bir umut olduğunu ve bu çocuklar için her şeyin daha iyi olacağına dair bir beklenti olduğunu belirtmektedir.

Çankırılı (2012) balonun anlamını çizimlerde açıklamaktadır. Piknikte bir aile görüntüsü, bir kişinin ailesinden memnun olduğunu gösterir. Aile bireylerinin yüzlerini birbirine bakacak şekilde çizmek, aile iletişiminin sağlıklı olduğu anlamına gelir.

Çankırılı'ya (2012) göre çocukların boyadığı evler çoğunlukla üçgen çatılı kare şeklindedir. Jung'un analitik psikoloji teorisine göre, çatılı bir ev güvenli bir sığınağı simgeliyor. Evlerin üzerine boyanan pencereler evin dış dünyaya bakan gözleridir. Pencerelerin perdeli ya da demir kaplı olması, evin sakinlerinin dış dünyaya güvenmedikleri anlamına gelmektedir. Evin çizimlerinde giriş kapısının bulunması, ailenin dış dünya ile temas halinde olduğunu açıklamaya çalışırken, evde bir kapının olmaması ise dış dünyaya yakınlığı ve içe dönüklüğü ifade etmektedir. Evin bir diğer detayı da bacadır. Evin bacasının tıttığı resimlerde, o evde soba yanmakta ve yemek hazırlanmaktadır; başka bir deyişle, bu evde yaşayanların, resmi yapan çocuğun evinde mutlu oldukları ima edilmektedir.

Resimlerinde meyveli ağaçların çocuk çizimleri; başarılı, işbirlikçi ve işbirlikçi kişilikler olduklarını göstermektedir. Çocuk, çizdiği ağaçta ağacın köklerini göstermişse; çocuğun anneye güven duygusunu sağlıklı bir şekilde geliştirdiği söylenebilir. Bunun yanı sıra resimlerde kullanılan güneş figürü anneyi, bulutlar ise diğer aile üyelerini simgelemektedir. Son olarak Çankırılı (2012) resimlerdeki çiçek figürünün çocuğun mutlu ve neşeli olduğunu, çiçeksiz bir resimde ise çocuğun mutsuz olduğunu gösterdiğini savunmaktadır.

Sabiha Paktuna Keskin (2012) "Çöp Çocuk" adlı çalışmasında konumuzla ilgili şu sonuçlara varmaktadır. Çocuklar çizerken tek bir figürü kaçırmazlar. Güneş bu açıdan bir istisnadır. Çocukların güneşi yarıya çekmelerinin nedeni ya tam olarak ne kadar büyük olduğunu bilmemeleri ya da güneşe bakarken kör olmaları olabilir. Çocuk çizimlerinde öne çıkan bir diğer figür ise evdir. Ev: Çocuk barınağı, çevresel tehditler karşısında kendisinin veya sevdiklerinin kendini daha güçlü hissettiği yerdir. Mutlu evlerin her zaman kırmızı çatıları vardır ve bacalardan duman çıkar. Bir pipo, yaşam ve sıcaklığın bir işaretidir. Evlerin önünde yol ve çiçeklerin

resmedilmiş olması bu evlerde yaşayanların mutlu olduğunu göstermektedir. Ama evlerin önünde yollar ve çiçekler yoksa bu ev mutsuz bir evdir.

Keskin'e (2012) göre çocuk resimlerinde çiçek figürü her mutlu mekâna dağılmıştır. Buna karşılık şanssız temalarda çiçek figürüne rastlanmaz. Bu resimlerde çiçeğe ek olarak bir ağaç figürü de görülmektedir; Ağaç: bolluğun, bereketin, neşenin ve sevincin simgesidir. Çocuğun detaylı bir meyve ağacı çizimi, bu figüre verdiği önemi yansıtır. Resimlerde çocuklar da en sevdikleri hayvanları çizmektedir. Keskin'e göre kuşlar her zaman mutlu konuların içinde yer alır. Çocukların gördükleri hayvanları dikkatlice çizmeye çalıştıklarında, doğaya karşı bir merak ve ateşli bir sevgi besledikleri anlaşılmaktadır.

Balo'nun çocuk çizimlerinde oyun objesi olarak kullanılması mutluluk, eğlence ve neşe sembolüdür. Yazara göre, çocuk çizimlerindeki figürler evrenseldir. Resimlerdeki güneş, bulut, kuş, ev, ağaç ve çiçekler, mutluluk temasının arka planında sürekli olarak var olan figürlerdir. Çocuk çizimlerinde sıklıkla bulunan bir diğer unsur dere motifidir. Çocuk genellikle bir ev ile bir dere çizer, bazen derede balık oynar. Dolayısıyla derenin çocuğun özgür doğaya olan arzusunu yansıttığını söylemek yanlış olmayacaktır. Çocuk çizimlerinde kullanılan piknikte bir aile görüntüsü ve yüzlerinin birbirine dönük olması aileye olan sevgi ve ilginin ve dolayısıyla iyi iletişimin bir göstergesidir. Tabakların, çatalların ve yemeklerin piknik masasına düzgün bir şekilde yerleştirilmesi, aile terbiyesinin çocuğa geçtiğinin kanıtıdır (Keskin, 2012).

Bostancı,(2006), "Çocuk resimlerinin olay örgüsü, çizgi, şekil ve renk açısından değerlendirilmesi" başlıklı çalışmada 7-12 yaş arası 120 çocuğun çizimlerini kişisel gelişimlerine göre değerlendirmiştir. Bu doğrultuda çocuğun görsel gelişiminin özelliklerini ele almıştır. Çalışmanın sonunda çocukların çizimlerinde yaşlarına göre farklılıklar olduğu fark edilmiştir. 10-12 yaş arası öğrencilerin bir görselin konusunu seçme, hangi rengin kullanılacağını seçme gibi durumlarda daha rafine davrandıkları söylenmiştir. Cinsiyete göre kızların erkeklere göre daha iyi çizdiği ve bu konuda daha başarılı oldukları görülmüştür.

Bu konudaki bir diğer tez ise Büyükkarabacak'ın (2008) "Çocuk Resimlerinde Görüntülerin Yeri" başlıklı çalışmasıdır. Yazılı kaynaklardan elde ettiği okul öncesi ve ilkokul çağındaki çocukların çizimlerinin gelişim aşamalarını renk ve görüntü

(aile, ev, şiddet, okul, duygular) çerçevesinde incelemiştir. Çalışmanın sonunda çocukların yaşadıkları olayların ve yaşadıkları duyguların çizim yoluyla anlaşılabilceğini söylese de, bir çocuğun sadece bir resme bakarak yorumlanamayacağı ve başka verilere ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır. Yazar, çocuğun konuşma becerileri geliştikçe resme olan ilginin değiştiğini bulmuştur. Büyükkarabacak, küçük çocukların sıcak renkleri, büyük çocukların ise soğuk renkleri kullandığını söylemiştir. Ev konusuna gelince, evlerin bacalarının ve bu bacalardan çıkan dumanın çocuğun mutlu olduğu anlamına geldiğini söylemektedir.

Batı (2012) “Çocuk fotoğrafları (4-12 yaş) ve onların iç dünyalarına yansımaları” başlıklı çalışmasında mevcut kitap ve çalışmalardan çocukların fotoğraflarını çekmiş ve çocukların iç dünyasından izler taşıyıp taşımadıklarını incelemiştir. Çalışma, bir çocuğun duygusal gelişiminin çizim yoluyla izlenebileceği sonucuna varmıştır. Bu nedenle yazar, 4-12 yaş arası bir çocuğa sanat eğitimi verilmesi gerektiğini söylemektedir. Çocukların sıkıntılarının ve duygusal gelişimlerinin çizim dersleriyle kontrol altına alınabileceğini vurgulayan yazar, bu derslerin öğretmenlerinin daha iyi hazırlanması gerektiğini söylemektedir.

Malchiodi (2013) “Çocuk Çizimlerini Anlamak” adlı kitabında, çocuk çizimlerinin terapistlerin onların düşüncelerini, duygularını, hayallerini ve diğer duygusal durumlarını anlamaları için bir rehber görevi gördüğünü savunmaktadır. Kitabın "Kişilerarası ilişkiler açısından çocuk çizimleri" bölümünde, resimlerin olay örgülerinin çocukların cinsiyetine göre değiştiği anlatılmaktadır. Golomb'un "Boys" adlı resimlerinde: savaş, şiddet, yıkım, arabalar ve spor etkinlikleri gibi konular söz konusu olduğunda; kızların aşk, aile hayatı, manzaralar ve oyun oynayan çocuklar gibi daha sakin konuların resimlerini yaptığını söylemektedir. Sonuç olarak kız ve erkek çocukların sıklıkla kullandıkları konuların cinsiyet ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Akman (2014), “Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kendini İfade Etmelerinde Çizimin Önemi” başlıklı çalışmasında, 5-6 yaş grubunun aile bireyleri tarafından resim yaparken kendilerini nasıl ifade ettiklerini incelemiştir. Çocukların aile algısını anlamak için renklenmişlerdir. Araştırmanın sonunda "aile üyeleri" konulu resimlerin çocuklar için önemli bir anlatım aracı olduğu belirlenmiştir. Örneğin, bir çocuk sevdiği ve kendisine daha yakın olan insanları bir resimde çizmektedir. Resimde

kullanılan renklerin çocukların iç dünyasını yansıttığı sonucuna varılmıştır. Ackman, resimlerin kardeşler arasındaki kıskançlık gibi aile olaylarını ve annenin aileye hâkim olması nedeniyle annenin daha belirgin bir tasvirini yansıttığını belirtmiştir. Buraya kadar çocuk resimlerindeki imgeleri inceleyen çalışmalardan bahsedilmiştir. Bu kesimin bundan sonrasında ise çocuğun manevi dünyası ile doğrudan ilgili üç çalışmanın sonuçlarına değinilecektir.

Halise Kader Zengin'in (2010) "Almanya'da Yaşayan Müslüman Çocuklarda Tanrı Kavramının Gelişimi: Adem ve Havva Hikâyesi" başlıklı çalışması, bizim çalışmamızda da Almanya örneğini kullandığı için özellikle seçilmiştir. Çalışma nitel niteliktedir ve 7-12 yaş arası çocuklara ilk kez Peygamberimiz öğretilmiştir. Adem'in hikayesini anlatmışlar ve sonra çizmelerini istemişlerdir. Çalışma sırasında çocukların çizimleriyle ilgili aşağıdaki noktalar tespit edilmiştir. Resimlerde insanların ayaklarının olmaması uçabildiklerini göstermelidir. Allah'ın sarı veya beyaz ifadesi O'nun görünmezliğine ve şeffaflığına dikkat çekmek için yapılır. Çocukların çizdiği Allah resimlerinde insana benzer unsurlar vardır. Bu durum çocukların somut düşünme aşamasında olduklarını göstermektedir. Çocuklar cenneti çizerken, mekân olarak bahçeyi andıran görüntülerle resimler yapmaktadırlar.

Çocukların çizimlerinde kullandıkları sarı, saydamlığı ve görünmezliği anlatmak için kullanılan renklerden biridir. Zengin'e (2010) göre, bir çocuğun konuşma balonlarıyla Allah'ı çizmesi, onun insan gibi düşündüğünü göstermelidir. Ancak çocuğun resmine Tanrı'yı dâhil etme ve O'nu çizmeme isteği, çocukları başka çözümlere iter. Zengin'e göre, çocuk resimlerinde Tanrı yerine yapılan duman figürü görünmezliği ifade etmektedir.

Tanrı'yı yazılı bir sembol olarak tasvir eden çocuklarda; Tanrı tasvirlerinin yasak olduğu fikri olabilir veya çocuklar soyut düşünmeye geçtiklerinde bu tür sembolleri kullanabilirler. Resimlerde sembollerin kullanılması, çocuğun bilişsel gelişiminde soyut düşünme durumunda olduğunu göstermektedir.

Çocuklar temel olarak çevrelerinden aldıkları bilgilere göre bir Tanrı fikri oluştururlar. Yaşla birlikte edindikleri dini bilgilerin etkisi çocuk resimlerinde daha çok görülmektedir. Allah'ın ışık ve harflerle tasvir veya ifade edilmemesi kültürel ve sosyal bir unsurun etkisini göstermektedir.

Koç (2008), "Göstergebilimsel Çözümleme: Çocuk Çizimlerinde Cennet ve Cehennem" başlıklı çalışmasında cennet ve cehennemi Türkiye'de Samsun ve Erzurum'da (8-15 yaş) rastgele seçilen ilkokul öğrencilerinin yaptığı resimlerin göstergebilimsel analizi olarak tanımlamıştır. Çalışmanın sonunda, Koç aşağıdaki sonuçlara varmıştır. Çocukların cennet imgelerinin Kuran ayetlerinden etkilendiği sonucuna varılmıştır. Bu resimlerde ev figürlerine de rastlanmaktadır. Evlerin figürlerine bakıldığında, aynı dünyadaki ev figürlerine benzedikleri açıktır. Ev, çocuğun dünyasında önemli bir yere sahiptir. Aslında Koç'a göre bir ev var; Bu, güvenliğin, aile samimiyetinin, yaşam garantisinin bir yansıması ve aynı zamanda düzen ve sığınığın sembolüdür. Cinsiyet farklılıkları da fotoğraflarda görülmektedir. Çocuklar genellikle gökyüzüne kendi türlerinden heykelcikler yerleştirirdi. Resimlerde genellikle bir dere veya havuz figürleri vardır. Koç'a göre bunun nedeni, çocuğun onları barış içinde sevmesidir.

Çocukların araba gibi çok sevdikleri şeyleri cennette çizmeleri, onları reddedemeyecekleri anlamına geldiği söylenebilir. İslam'da insanlar yaptıkları iyilikler karşılığında cennete giderler. Bunun bilgisine sahip olan çocuklar, bu noktadan hareketle kendilerini çok uygun ve güzel mekansal özelliklerin olduğu bir yerde cennette hayal ederler.

Koç'a (2008) göre çocuklar cennette aileleri veya sevdikleriyle birlikte olmak istedikleri için onları da cennette resmetmişlerdir. Bu durum, çocukların sevdiklerine olan sevgisinin bir yansıması olarak görülebileceği gibi, güvendikleri ve kendilerini sevecekleri insanları deneyimleyemeyecekleri bir dünyada görmek istemeleri olarak da görülebilir.

Bunun yanı sıra çocukların cennet resimlerinin de onların ibadetle ilgili (namaz kılmak, Kuran okumak, abdest almak vb.) isteklerini yansıttığı görülmektedir. Bu resimlerde çocukların bu dünya hayatında olduğu gibi cennette de kendilerine ibadet edileceklerini düşündükleri açıktır. Çocuklar doğrudan deneyimleyemeyecekleri bir alanı çizmeye çalışırken nesnelerin kendilerinin değil, kendilerinin sembolik yansımalarını çizmektedirler. Sonuç olarak Koç (2008) gökyüzü fikrini şekillendirirken; Zihinsel gelişimlerinin yanı sıra aile ve sosyal çevre unsurlarının da etkili olduğunu, bağlı oldukları inancın temelini oluşturduğunu söylemektedir.

Ulçay (2011), "İlkokul Çocuklarında Cennet ve Cehennem İmgesi" başlıklı çalışmasında 7-14 yaş arası 500 çocuğun iç dünyasındaki cennet ve cehennem vizyonunun dış dünyaya nasıl yansıdığını anlamaya çalışmıştır. Yöntem olarak, önce kaynak taraması, ardından çocuklar için çizim oluşturma teknikleri kullanılmıştır. Ayrıca çocuğun cennet ve cehennem fikirleri ile bilişsel gelişimi ile çocuğun duygusal ve dini gelişimi arasında bir ilişki olup olmadığı da incelenmiştir. Bu doğrultuda çocuğun ölümden sonraki hayata bakış açısını belirlemeye çalışmışlardır. Çalışmanın sonunda çocukların yaşının artmasıyla birlikte cenneti çizme arzusunun yerini cehennemi çizmeye bıraktığı görülmektedir. Çocukların çizimlerinde en etkili unsurun medya olduğunu savunan yazar, 7-11 yaş arası çocukların televizyonda izledikleri çizgi film karakterlerinden, 12-14 yaş arası çocukların ise internetten etkilendiğini savunmaktadır. Ancak cennet resimlerinde yer alan hayvan çocuk çizimlerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında 7-8 ve 12-14 yaşlarındaki çocukların her iki cinsiyetten insanları cennet ve cehennemde, 9-11 yaşlarındaki çocukların ise cennette ve tam tersi cinsiyette temsil ettiği görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dini gelişim ve değişimi kavramsallaştırmanın en iyi yolu inanç gelişimine aşamalı bir yaklaşım mıdır? Bu, elbette yetişkin dindarlığının ortaya çıkışıyla ilişkili genel süreçleri anlamamızı kolaylaştırıyor. Bununla birlikte, aşamaların bireysel dini gelişimin benzersiz ve karmaşık doğasını anlama yeteneğimizi azaltabileceğine dair bazı endişeler olabilir. Başka bir deyişle, belirli yaş gruplarındaki çeşitli özellikler arasında gelişimin yalnızca bilişsel öğelerini dikkate alma eğilimi, çocukluk ve ergenlik dönemindeki dini yaşamın özelliklerini anlamamızı zorlaştırabilir.

Bir çocuğun çizimini yorumlamak için, onun benzersiz algısını anlamak gerekir. Resim ancak çocuğun belirli bir anda kendini ve çevresini nasıl kavradığı, yani bu anın fenomeni ile yorumlanabilir. Resimlerini değerlendirmek, varsayımlardan ve yetişkin kurgularından mümkün olduğunca kaçınmak, çocukları merkezde tutmak önemlidir.

Çalışma, çocukların fantezilerinin ve deneyimlerinin genel bağlantısının ve dinamiklerinin, çocuk resimlerinin yorumlanmasıyla keşfedilebileceğini öne sürüyor. Bu sadece çocuğun çizimlerini yorumlamak için değil, aynı zamanda çocuğun duygu ve deneyimleri için bir temas sınırı oluşturmanın yanı sıra bu duyguları tanıma, temas kurma ve ifade etme fırsatı yaratır. Çocuğa her duygu için bir renk ve bir sembol vermek, o duygunun bir temas sınırı oluşturduğu anlamına gelir. Böylece olası hayal kırıklıklarını, kaygılarını, korkularını ve öfkelerini tanıma, kavrama, kontrol altına alma ve üstesinden gelme fırsatına sahip olur.

Çocukların yaşam alanlarında özellikle popüler olan görsel hilelerden etkilendikleri söylenebilir. Ancak bu çalışmada çocuklardan etkilenen ve resimlerine yansıyan simgelerin her çocuk için farklı anlamlar taşıdığı, bu anlamların zaman içinde değişebileceği, bunun rastgele bir anlam ve değişim olmadığı düşünülmektedir. Çocuğun bilinci, deneyimlerinin bulunduğu yerin yapıları çerçevesinde kendini ifade eder.

Çocukların özellikle yaşam alanlarında popüler olan görsel hilelerden etkilendiği söylenebilir. Ancak bu çalışmada çocukların resimlerinde etkilendikleri ve yansıttıkları simgelerin her çocuk için farklı anlamlar taşıdığı, bu anlamların zaman içinde değişebileceği, bunun rastgele bir anlam ve değişim olmadığı düşünülmektedir. Çocuğun bilinci, deneyimlerinin bulunduğu yerin yapıları çerçevesinde kendini ifade eder.

Gestalt yaklaşımına göre, insanın hakikatin ne olduğu anlayışı statik değil, sürekli değişen ve gelişen dinamik bir olgudur. Çocuklar (resimleriyle, yazılarıyla) yarattıkları gerçeği, oldukları anda yetişkinlerden daha fazla ifade etme yeteneğine ve cesaretine sahiptir.

Kavramların inşası her zaman gerçeklik, teori, kelimeler ve düşüncelerle bağlantılıdır. Gerçeklik, iyi bir hayal gücü ve spontane deneyim hayalleri gerektirir.

Çocuk çizimleri, çocuğun nesnel dünya ile ilişkisinin ve bu ortamı değiştirmeye yönelik üretken eylemlerin göstergeleridir. Çocuk, bir kişinin aklını, kişiliğini, yakın çevresindeki ve iç dünyasını yansıtan, olaylarla ilgili duygu ve düşüncelerini ifade eden basit bir ifade aracıdır. Bu psikolojik ihtiyaçların bir sonucu olduğu için çocuğu psikolojik ve pedagojik açıdan daha iyi tanımamızı sağlar. Çocuklar, ifade etmekte zorlandıkları duygu, düşünce ve ihtiyaçlarını çizimlerle kolaylıkla ifade edebilirler.

Çizme, inşa etme gibi etkinlikleri içeren karmaşık bir süreçte çocuk, çevresinde gördüğü birçok bireysel öğeyi anlamlı bir bütüne dönüştürür. Yaptığı resimler neredeyse kendisinin bir parçası, onun resmi, onun düşünmesi, duyması ve görmesidir.

Araştırmada hedeflenen peygamberi rol model olarak alma eğilimi mülakat yapılan çocuklar düşünüldüğünde şöyle bir sonuç çıkmaktadır. Çocukların peygamber denilince akıllarına ibadet odaklı bir anlayış geldiği görülmekte olup bu sonucun belirlenmesi açıdan olumlu bir veri olmuştur. Tam olarak da araştırmanın başında belirtildiği gibi asıl hedef olan peygamber ahlakı ile ahlaklanma hayatın ileri safhalarında onun gibi davranma söz gelimi rol model olarak alma noktasında eksiklikler olduğu gözükmemektedir. Araştırma da problem olarak belirtilen peygamberi doğru anlamama veya 9-13 yaş arasında eksik tanımlama elde edilen bulgularda net bir şekilde görülmüştür. Araştırma içerisinde de söylenildiği gibi öğrencilerin peygambere ve dine genel manada ibadet, dini figürler, mucizevi olaylar nazarından baktığı açıkça ifade edilmiştir. Aslında olması düşünülen sadece peygambere ibadet odaklı veya dinin getirdiği bir takım hadiseler değil de ahlak ve yaşantı açısından rol model olarak örnek bir şahsiyet olduğunun bilinmesidir. Söz gelimi denilen bu hususlarda araştırma oluşan eksikliği göstermeye çalışmıştır. Ailelerin, öğretmenlerin veya yetkililerin İslam dininin teşekkülü kuran-ı kerimin ahlakını bezenmiş peygamber ahlakını çocuklara daha farklı yansıtmaları gerekli olduğu ortaya çıkmıştır.

Diğer bir nokta ise Dkab ve Peygamberimizin Hayatı derslerinde hedeflenen kazanımların sonuca oluştuğu, peygamberi öğretme noktasında herhangi bir eksiklik olduğu düşünülmemektedir. Fakat peygamberi bilgiler yığını olarak değil de beşeri özelliklerine dikkat çekerek ona benzeme noktalarında yeni kazanımlar eklenerek öğretim programında değişiklik tarafımızca isabetli olacağı düşünülmektedir. Araştırmada elde edilen bulgularda oluşan temalara karşılık gelen bir tema olduğu çocukların temalarındaki kazanımlar başlığı altında ele alınmıştır. Bu da araştırmanın sıhhati açısından değerli bir veridir. Kazanımlar tablosunda oluşan tek eksiklik peygamberin ilme önem temasının çocuklarca sıklıkla ifade edilmesine karşın bunun bir yansıması kazanımlar arasında yer almamaktadır. Bu noktaya bakılmalı ve gerekli tedbirlerin alınması hususunda çalışmalar yapılmalıdır.

Sonuç olarak şu ifade edilmelidir ki hayatımıza rol model olacak Peygamber efendimiz (sav) gibi bir örnek varken öğrencilere Peygamber efendimizin getirdiği dini vecibeler üzerinden değil de “En güzel ahlak” diye tabir edilen ahlakı üzerinden anlatılması ve aktarılması ile bu kazanım elde edilmelidir. Nitekim bunun sonucunda daha ahlaklı, daha temiz ve daha idealli bir gelecek inşa edilmesi kaçınılmazdır.

Araştırma 2022-2023 eğitim yılı içerisinde 9-13 yaş arasındaki mülakat yapılan öğrenciler ile sınırlıdır.

KAYNAKLAR

- Abdurrahman, C. (2012). Peygamberimizin Çocuk Eğitimi, (çev. İshak Doğan), Hüner Yayınevi, Konya.
- Akman, G. N. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri dersi. Nicel ve nitel araştırma yöntemleri. T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Çay Meslek Yüksekokulu, İşletme Yönetimi Programı, Yönetim ve Organizasyon Bölümü.
- Akyüz, N.,(1985), Türk Eğitim Tarihi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No.149, 1985, Ankara.
- Allport, G.W. & Ross, J.M. (1967), “Personal religious orientation and prejudice”, Journal of Personality and Social Psychology, no.5, s.432-443.
- Altunkaynak, F., (2006), Neden Hz. Muhammed İnsanların En Hayırlısıdır?, Kitap Kent Yayıncılık, İst.
- Aral, N. & Duman, T., (2009), Eğitim Psikolojisi, Kriter Yayınları, İstanbul.
- Ay, M. E, (2005), “Mutluluk Çağının Çocukları”, Çocuk ve Peygamber, Timaş Çocuk, İst.
- Avery, P. (1990). *Pembroke Papers 1. Persian and Islamic Studies in honour of P. W. Avery*, ed. Charles Melville, Cambridge.
- Aydın, M.Z.(2012).“Ahlâk Eğitimi ve Öğretimi”, Recai Doğan ve Remziye Ege (Ed.), Din Eğitimi El Kitabı, (ss. 139-180), Grafiker Yayınları, Ankara.
- Aydınlı, A. (2005). “Hz. Peygamber (s.a.s) Terbiyesinde Yetişen Çocuklar”, İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu, (ss. 303-31), DİB Yayınları.
- Baddeley, A. (1986). *Working memory*. Clarendon Press/Oxford University Press
- Balcı, Ali, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Ankara: PEGEM Akademi Yayınları, 2015.
- Batı, D. (2012). 4-12 yaş çocuk resimleri ve onların iç dünyalarının resimlerine yansımaları (Yüksek lisans tezi)
- Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. NursingPlus Open, 2, 8-14.
- Beutel, A. M., & Marini, M. M. (1995). Gender and values. *American Sociological Review*, 60(3), 436–448.

- Bilgili, F. M. (2005). Çocuğun Din Eğitimi ve Karşılaşılan Güçlükler, Beyan Yayınları, İstanbul.
- Birsch, D. (2002). Ethical Insights: A Brief Introduction, Mayfield Pub Co.
- Bosco, A., Longoni, A. M., Rossi Arnaud ve Vecchi, T. (2001). Gender effects in spatial orientation: cognitive profiles and mental strategies, Appl Cogn Psychol., 18(5): 519-532.
- Bostancı, F. (2006). Çocuk resmini konu, çizgi, şekil ve renk açısından değerlendirme (Yüksek lisans tezi).
- Budak, E. ve Akbaş, A.(2011). Okuldaki Çocuk Eğitim ve Gelişimiyle 7-12 Yaş Çocuğu, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Budak, S. (2000). Psikoloji sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Buhari, Muhammed b. İsmail b. İbrahim (256/869), el-Câmiu's-Sahîh, DaruTavki'n-Necât,, Basım yeri yok 1422.
- Butt, F.M.,(2014),”Emotional intelligence, religious orientation, and mental health among university students”, Pakistan Journal of Psychological Research, s. 1-29.
- Büyükkarabacak, O. (2008). Çocuk resimlerinde imgelerin yeri (Yüksek lisans tezi).
- Canan, İ. (1995).“İslam’da Çocuk Hakları”, Harran ÜİFD, sayı: 1, ss. 7-22.
- Canan, İ. (2011). Kur’an’da Çocuk, (10. Baskı), Nesil Yayınları, İstanbul.
- Cornoldi, C., & Vecchi, T. (2003). Visuo-Spatial Working Memory and Individual Differences. Hove: Psychology Press.
- Coyle, A. (2011). Critical responses to faith development theory: A useful agenda for change? *Archiv für Religionspsychologie / Archive for the Psychology of Religion*, 33(3), 281–298.
- Cushner, K., McClelland, A., Safford, P., (2003), “Human Diversity in Education”, An Integrated Model, 6. ed.
- Cushner, W. K. (2003). Introduction, American Behavioral Scientist, 46(6).
- Çamdibi, M. (2008). Şahsiyet Terbiyesi ve Din Eğitimi, (3. Baskı), Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- Çankırılı, A. (2012). Çocuklarımız Mutsuz ve Başarısız Olmasın, Zafer Yayınları.
- Çelebi, A. (1998). İslam’da Eğitim-Öğretim Tarihi, (Çev. Ali Yardım), Damla Yayınları, İstanbul.
- Çelik, Ö., Öztürk, M. ve Kaya, M. (2016). Üsve-i Hasene. Erkam Yayınları.

- Çiftçi, H. D., (2007), “Zihinsel Engelli Çocuklara Renk Kavramını Kazandırmada Eş Zamanlı İpucuyla Öğretimin Bireysel ve Grup Eğitimindeki Etkisinin Karşılaştırılması” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dam, H. (2011). Çocukluk dönemi din eğitimi, In M. Köylü, (Ed.) Gelişimsel basamaklara göre din eğitimi, (pp. 11-64), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Dawson, P. S. S. (1972). Continuously synchronised growth, *Journal of Applied Chemistry and Biotechnology*, 22(1): 79-103.
- Day, M. & Hurwitz, A. (2001). *Children and Their Art: Methods for the Elementary School*, Harcourt College Publishers.
- Demirbağ, H. (2008). Çocuklara Yönelik Dini Kitaplarda Oluşturulması Amaçlanan Peygamber Tasavvuru. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dursun, F. (2006). Birleştirilmiş Sınıflarda Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1 (2) , 33-57.
- Efe, A. (2004). *Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi 1*, Akçağ.
- Efe, A. (2006). *Peygamberimizin Hayatı*, Akçağ.
- Emmons, R.A., (2005), “Personal goals, life meaning, and religion”, *Striving for the sacred, Journal of Social Issues*, no.61, s.731-745.
- Erdoğan, K. (2006). Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Mahtumkulu Mlu İbrahim Hakkı ve Mahtumkulu Divanlarında Divanlarındahz. *Peygamber, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 45, Erzurum 2011, 17-38.
- Ertürk, S.(1975). *Eğitimde Program Geliştirme*, Cihan Matbaası.
- Finn, A. (2009). A Meta-Analytical Review of Teacher Credibility and its Associations with Teacher Behaviors and Student Outcomes, *Communication Education* , 58(4): 516-537.
- Ford-Grabowsky, M: (1987). *Religious education*.
- Fowler, J. W., (1981), *Stages of Faith: The Psychology of Human Development and the Quest for Meaning*, San Francisco: Harper and Row.
- Fowler, J. W., (1991), *Weaving the New Creation*. San Francisco: Harper Collins.
- Fowler, J. W., (2000), “İman Bilincinin Evreleri”, çev. Ali Ulvi Mehmedoğlu, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 19, 85–104. (Makalenin orijinali, Fowler, J. W. (1991) “Stages in Faith Consciousness”, in *Religious Development in Childhood and Adolescence*, (pp. 27–45), (eds.) Fritz K. Oser and W. George Scarlett, San Francisco).

- Fowler, J. W., (2001), “Faith Development Theory and the Postmodern Challenges”, *The International Journal for the Psychology of Religion*, 11(3), 159–172.
- Fowler, J. W., (2004), “Faith Development at 30: Naming the Challenges of Faith in a New Millennium”, *Religious Education*, 99(4), 405–421.
- Fox, R. (1995). *Newstrack. Communications of the ACM*, 38(8): 11-12.
- Green, C. W. & Hoffman, C. L. (1989). *Stages of Faith and Perceptions of Similar and Dissimilar Others*, Springer, 30(3): 246-254.
- Goldman, R. (1964). *Religious Thinking from Childhood to Adolescence*.
- Goldman, Ronald (1965). *Readiness for Religion- A Basis for Developmental Religious Education*, London: Routledge and Kegan Paul.
- Gopnik, A. (2009). Rational constructivism: A new way to bridge rationalism and empiricism, *Behavioral and Brain Sciences* 32(2):208-209.
- Halpern, D. F. (2000). (3rd ed.). *Lawrence Erlbaum Associates Publishers*.
- Harms, E.,(1944), The development of religious experience in children, *American Journal of Sociology*, no.50, s.112-122.
- Heywood, A. (2007). *Siyaset*, (çev. Bekir Berat Özipek vd.), İstanbul: Adres Yayınları.
- Hull, J. C. (1993). *Options, Futures, and Other Derivatives Securities*, Prentice Hall,.
- Hyde, K. E. (1990). *Religion in childhood and adolescence*. Birmingham, Alabama: Religious Education Press, 1990.
- İbn Mâce, “Ticârât”, 67.
- İnanç, B. Y, Bilgin M., Atıcı, M. K., (2012), “Çocuk ve ergen gelişimi”, *Gelişim psikolojisi*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İslama Giriş, (2006). *Gençliğin İslam Bilgisi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- Jardine, M. M. & Viljoen, H. G. (1992). *Fowler's Theory Of Faith Development: An Evaluative Discussion*, Religious Education.
- Karaca, F,(2011). *Din Psikolojisi*, Eser Ofset Matbaacılık, Trabzon.
- Karaköse, Ş.(2009). “Çocukluk Dönemi Din Öğretimi, Şaban Karaköse (Ed.), *Etkili Din Öğretimi*, (ss. 15-34), TİDEF Yayınları, Ankara
- Kayıklık, Hasan, (2010), “Çocuğun İnanma Duygusunun Diğer Duygularla İlişkisi”, *Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu*, Ensar Yay., İstanbul.
- Kimura, D. (1999). *Sex and cognition*. The MIT Press.

- Koç, B. (2008). "Göstergebilimsel Bir Çözümleme Çocuk Resimlerinde Cennet ve Cehennem". Dini Araştırmalar :259-282 .
- Kosslyn SM, Segar C, Pani J ve ark. (1990) When is imagery used. A diary study. J Mental Imagery, 14:131-152.
- Köylü, M. (2004). (Ed.), "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", AÜİFD, 45(2), ss.137-154.
- Liu, C.C., (2010), "The relationship between personal religious orientation and emotional intelligence", Social Behavior and Personality, no.38, s.461-468.
- Logie, R. H. (1995). *Visuo-spatial working memory*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Maccoby, E. E., & Jacklin, C. N. (1974). *The psychology of sex differences*. Stanford University Press.
- Malchiodi, C. A. (2013). Çocukların Resimlerini Anlamak, Epsilon Yayınevi.
- Miller, P. H. (1993). (3rd ed.). *W H Freeman/Times Books/ Henry Holt & Co.*
- Mudd, E. H.(2002). Women's conflicting values. Journal of Marriage and Family Living, 8(3), 50-65.
- Murphy, P. A. (1994). Risk, Risk Assessment, and Risk Labels, Journal of Nurse-Midwifery, 39(2): 67-69.
- Oruç, C. (2011). Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi, İstanbul: Dem Yayınları.
- Özbay, D. D. M. (2003). "Türkçe Öğretiminde Hedef-Araç İlişkisinin Ders Kitabı Örneğinde Değerlendirilmesi" . Türklük Bilimi Araştırmaları.
- Paktuna Keskin, S. (2012). Çocuklarla Doğru İletişim, Boyut Yayın Grubu.
- Parker, S. (2006). Measuring Faith Development, BIOLA University, 34(4).
- Piaget, J. (1936). Origins of intelligence in the child. London: Routledge & Kegan Paul.
- Piaget, J. (1952). The Origins of Intelligence in Children. New York, NY: W.W. Norton & Co.
- Piaget, J. (1958). Growth of Logical Thinking: From Childhood to Adolescence, Routledge & Kegan Paul PLC.
- Piaget, J. (1960). The general problems of the psychobiological development of the child. In J. Tanner & B. Inhelder (Eds.), Discussions on child development, 4: 3-27.London: Tavistock.

- Piaget, J. & Inhelder, B. (1971). *Mental Imagery in the Child*, Published online by Cambridge University Press.
- Pinter, A. (2011). *Children Learning Second Languages*. Berlin: Springer.
- Ratcliff, R., McKoon, G., (1988), “A retrieval theory of priming in memory”, *Psychological Review*, no.95, s.385-408.
- Richardson, E. G. (1991). *Disorders of the Foot and Ankle: Medical and Surgical Management*, 2nd edition, Melvia H. Jahss M.D., Philadelphia, W. B. Saunders Co., 1991, 2957 pages.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press
- Sağlam, İ. (2002).“Hz. Peygamber’in Çocuk Eğitiminde Öne Çıkardığı Hususlar”, *Uludağ ÜİFD*, 11 (2), ss. 167-190.
- Saygılı, S.(2011). *Çocuk Psikolojisi (0-7 Yaş)*, (25. Baskı), Nesil Yayınları, İstanbul.
- Schirmacher, R. (1993). *Art and Creative Development for Young Children*, Delmar Pub.
- Schirmacher, R. (1998). *Art and Creative Development for Young Children*, Delmar Publishers.
- Selçuk, M.(2009). *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, (4. Baskı), TDV Yayınları, Ankara 2009.
- Senemoğlu, N.(2012). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, Pegem Akademi, Ankara.
- Shepard, R. N. & Metzger, J. (1971). Mental rotation of three-dimensional objects, *Science*, 171: 3972.
- Silberman, I., (2005), “Religion as a meaning system”, Implications for the new millennium, *Journal of Social Issues*, no.61, s.641-663.
- Sinnott, J., (1998),“*The development of logic in adulthood*”, Postformal thought and its applications.
- Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. Macmillan.
- Slee, N. M. (1996). Further on from Fowler: Post Fowler Faith Development Research, in *Research in Religious Education*, Ed. Leslie Francis, J. et. al. Smyth & Helwys Publishing Co. Georgia, U.S.A, ss. 73-95.
- Spandel, V, Michael D. (1994). *Portrait of a family: Telecourse guide*. Wadsworth Publishing Company.
- Streib, H. (2004). Extending our vision of developmental growth and engaging in empirical scrutiny: Proposals for the future of faith development theory, *Religious Education*, 4: 427-434.

- Streib, H. (2005). Faith Development Research Revisited: Accounting for Diversity in Structure, Content, and Narrativity of Faith", *The International Journal for the Psychology of Religion*, 15(2): 99-121.
- Tamminen, K. (1994). Religious experiences in childhood and adolescence: A viewpoint of religious development between the ages of 7 and 20. *International Journal for the Psychology of Religion*, 4(2), 61–85.
- Tarhan, S. (2012). Umudun özyeterlik, algılanan sosyal destek ve kişilik özelliklerinden yordanması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tavukçuoğlu, Y. D. D. M. (1997). İbni Sahnun'un (Ölm. H240/854)Abadu'l-Muallimin'i Üzerine Bir Çalışma. Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7 (7).
- The Plowden Report (1967). Children and their Primary Schools, A Report of the Central Advisory Council for Education (England).
- Thomas, C. W. (1998), Maintaining and Restoring Public Trust in Government Agencies and Their Employees, *Administration & Society*, 30(2): 166-193.
- Tirmizî, M. b. İ. (2005). Sünen, (trc. Abdullah Parlıyan), Konya Kitapçılık, Konya.
- Ulcay, H. S. (2011). İlköğretim Çağı Çocuk Resimlerinde Cennet ve Cehennem Tasavvuru. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünal, C. (1981). Genel tutumların veya değerlerin psikolojisi üzerine bir araştırma. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Vecchi, T. &Girelli, L. (1998). Gender differences in visuo-spatial processing: the importance of distinguishing between passive storage and active manipulation, *Acta Psychol (Amst)*, 99(1): 1-16.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind In Society*, The development of higher psychological processes.
- Williams, T. R. (1973). "On the Origin of the Socialization", *Socialization and Communication in Primary Groups*, Ed. Thomas R. Williams, Mouton Publishers, Paris, 1975, (233-249).
- Wimmer, M.A., et. Al. (2015). Sensory integration dynamics in a hierarchical network explains choice probabilities in cortical area MT, *Nature Communications* , 6(6177).
- Yavuzer, H., (1998), *Resimleriyle çocuk*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2010). *Çocuk ve ergen eğitiminde: anne baba tutumları*, Timaş.
- Yavuzer, H. (2014). *Evlilik Okulu*, Remzi Kitabevi.

Yazır, E. M. H. (2017). Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali, AES Grup.

Yıldız, M., (2007), *Çocuklarda Tanrı imgesinin Gelişimi*, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir.

Zengin, H. K. "Almanya'daki Müslüman Çocuklarda Allah Kavramının Gelişimi: Âdem ve Havva Kıssası - Yaratılışı, Cennetten Çıkarılışları - Bağlamında 1-4. 6. Sınıf Çocukları Üzerine Bir Araştırma". Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 51 (2010): 213-248

EKLER

EK 1- Öğrenci Arşiv Kodları

Arşiv	Yaş	Cinsiyet	Sınıf
1	9	K	5
2	9	K	5
3	9	E	5
4	10	E	5
5	10	E	5
6	10	E	5
7	10	E	5
8	10	E	5
9	10	E	5
10	10	E	5
11	10	E	5
12	10	K	5
13	10	K	5
14	10	E	5
15	10	K	5
16	10	E	5
17	10	K	5
18	10	K	5
19	10	E	5
20	10	K	5
21	10	E	5
22	10	E	5
23	10	E	5
24	10	E	5
25	10	E	5
26	10	K	5
27	10	K	5
28	10	K	5
29	10	K	5
30	10	E	5
31	10	K	5
32	10	E	5
33	10	K	5
34	10	K	5
35	10	K	5
36	10	K	5
37	10	K	5

38	10	K	5
39	10	K	5
40	10	K	5
41	10	K	5
42	10	K	5
43	10	E	5
44	11	E	6
45	11	E	6
46	11	E	6
47	11	E	6
48	11	E	6
49	11	E	6
50	11	E	6
51	11	E	6
52	11	E	6
53	11	E	6
54	11	E	6
55	11	E	6
56	11	E	6
57	11	K	6
58	11	E	6
59	11	E	6
60	11	E	6
61	11	K	6
62	11	K	6
63	11	E	6
64	11	K	6
65	11	K	6
66	11	K	6
67	11	K	6
68	11	E	6
69	11	E	6
70	11	K	6
71	11	K	6
72	11	K	6
73	11	E	6
74	11	K	6
75	11	E	6
76	11	E	6
77	11	K	6
78	11	K	6
79	11	E	6
80	11	E	6
81	11	K	6
82	11	K	6
83	11	K	6
84	11	K	6
85	11	K	6

86	11	K	6
87	12	E	7
88	12	K	7
89	12	K	7
90	12	K	7
91	12	E	7
92	12	K	7
93	12	K	7
94	12	K	7
95	12	K	7
96	12	K	7
97	12	E	7
98	12	K	7
99	12	K	7
100	12	K	7
101	12	E	7
102	12	E	7
103	12	E	7
104	12	E	7
105	13	K	7
106	13	K	7
107	13	E	7
108	13	E	7
109	13	E	7
110	13	E	7
111	13	E	7

EK 2- Etik Kurul Kararı

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARARI

PROTOKOL NO: 2022/79

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	9 ve 13 Yaş Arasındaki Çocuklarda Peygamber İmgesi
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1- Nitel Araştırma- Gözlem 2- Yüksek Lisans Tez Çalışması
ARAŞTIRMACILAR	1- Sorumlu Araştırmacı : Hidayet Akın AÇIKGÖZ 2- Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet BAHÇEKAPILI
KARAR	Etik Yönden Onay Verilmiştir.

Prof. Dr. Bülent YİĞİT
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU BAŞKANI

TARİH
26.05.2022

EK 3- MEB Körfez İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Oluru

T.C.
KÖRFEZ KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-85871049-150.99-68427919
Konu : Hidayet Akın AÇIKGÖZ

16/01/2023

KAYMAKAMLIK MAKAMINA

Yalova Üniversitesi Yükseksek Lisans Öğrencisi Hidayet Akın AÇIKGÖZ'ün, İlçemiz Barbaros İmam Hatip Ortaokulunda mülakat yöntemiyle tez çalışması (09 ve 13 yaş arasındaki çocuklarla Peygamber İmgesi) yapmak isteğine dair dilekçesi ekte sunulmuş olup, ilgilinin Barbaros İmam Hatip Ortaokulunda öğrencilerle mülakat yöntemiyle tez çalışması yapması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim

Sergülen KURT
İlçe Milli Eğitim Müdürü

OLUR
16/01/2023
Uğur KALKAR
Körfez Kaymakamı

Ek:
1 - Dilekçe
2 - Üniversite Etik Kurulu Kararı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Hacı Osman Mahallesi Hızır Reis Cad. Bişkek Sok.N 132/A Körfez
Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Telefon No : 0 (26) 8 93 9
E-Posta
Adresi : meb@hs01.kep.tr

Bilgi için: İshak KİF
unvan : Memur
Faks:262 77 42 K

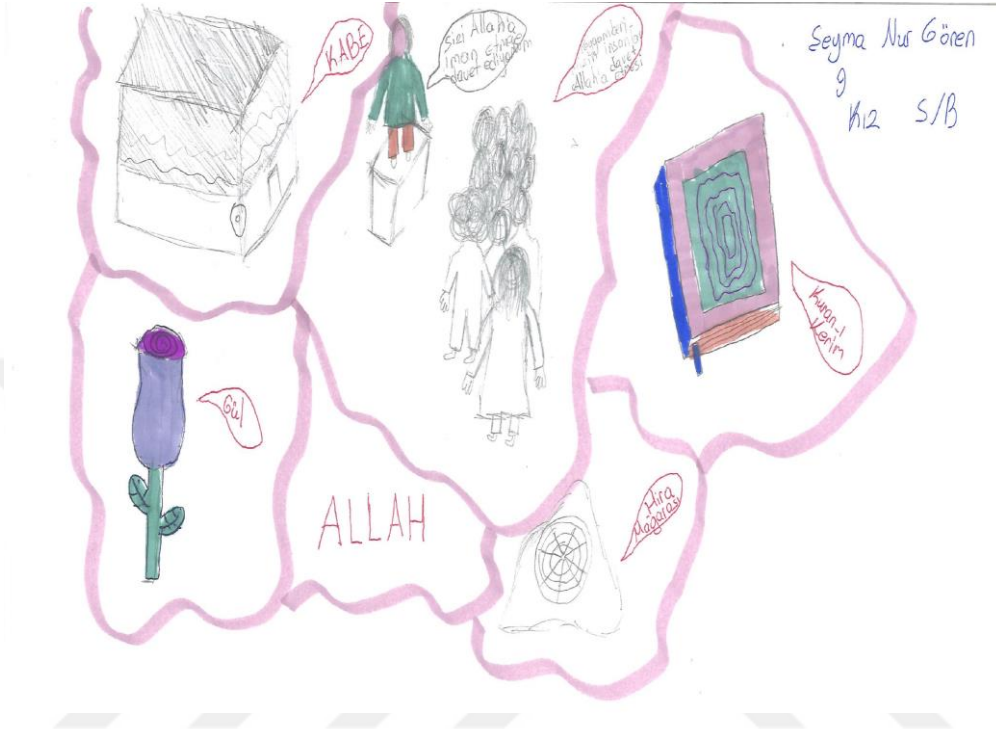
Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 45d4-06a1-3347-8bca-6643 kodu ile teyit edilebilir.

EK 4- Mülakat Formu

9 ve 13 YAŞ ARASINDAKİ ÇOÇUKLARDA PEYGAMBER İMGESİ ADLI ARAŞTIRMA MÜLAKAT FORMU

- 1.Kendini kısaca tanıtır mısın? (yaş, cinsiyet, sınıf)
- 2.Büyüdüğünde ne olmak istersin?
- 3.Örnek kişilik denilince aklına nasıl bir tanımlama geliyor?
- 4.Senin için örnek kişi kimdir?
- 5.Peygamber denilince aklında oluşan düşünceler nelerdir? Peygamber sence örnek kişi midir?
- 6.Peygamber denilince aklına gelen bu düşünceleri resmedebilir misin?

EK 5- Öğrenci Resimleri

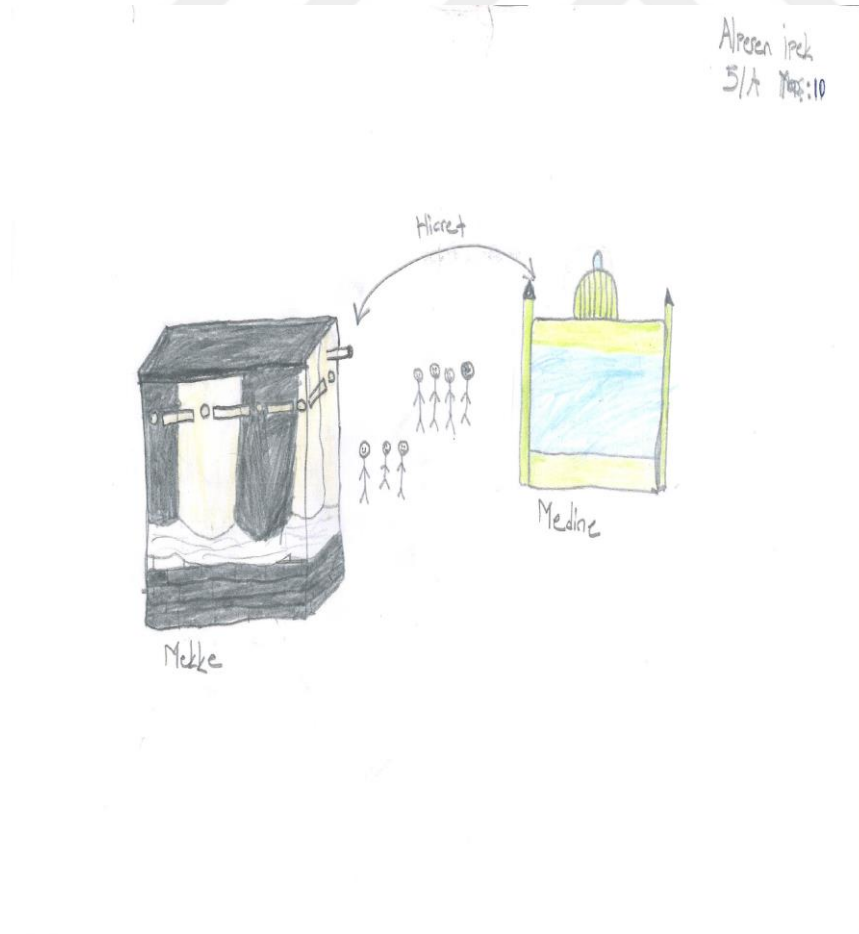
Arşiv:2

Arşiv:3

Arşiv:4

Arşiv:5

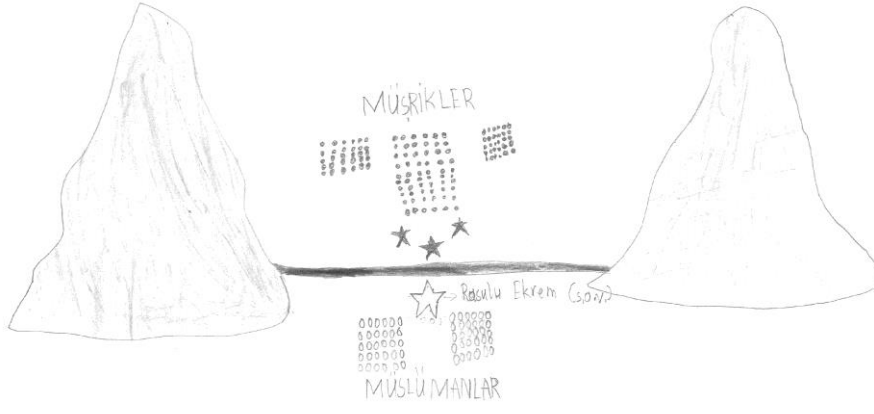

Arşiv:6

Arşiv:7

HENDEK SAVAŞI

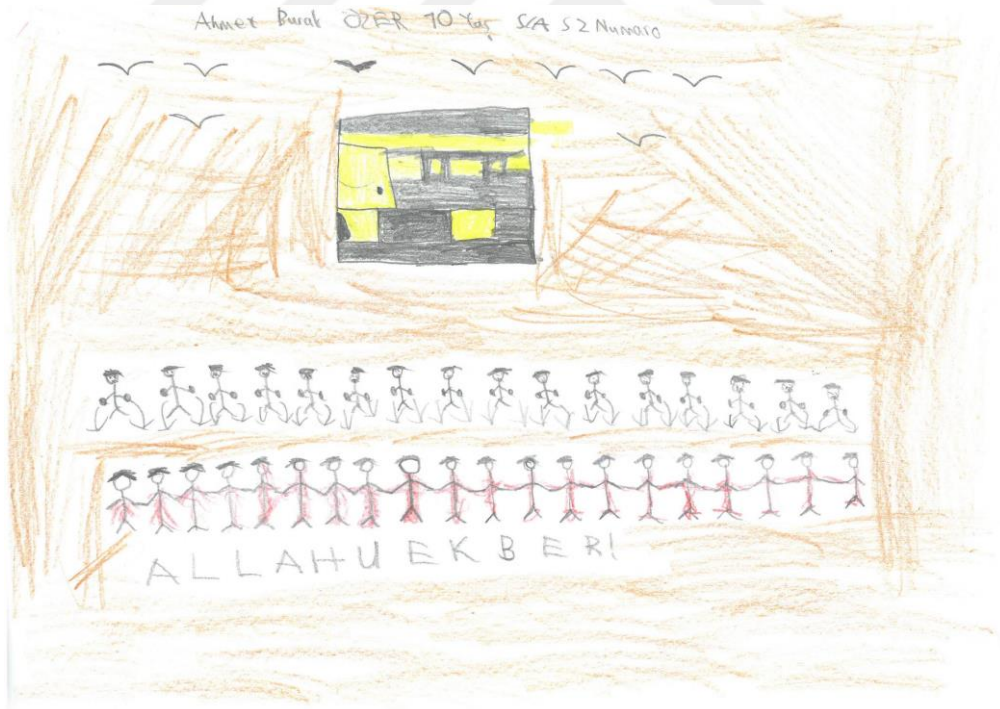
Arşiv:8

Arşiv:9

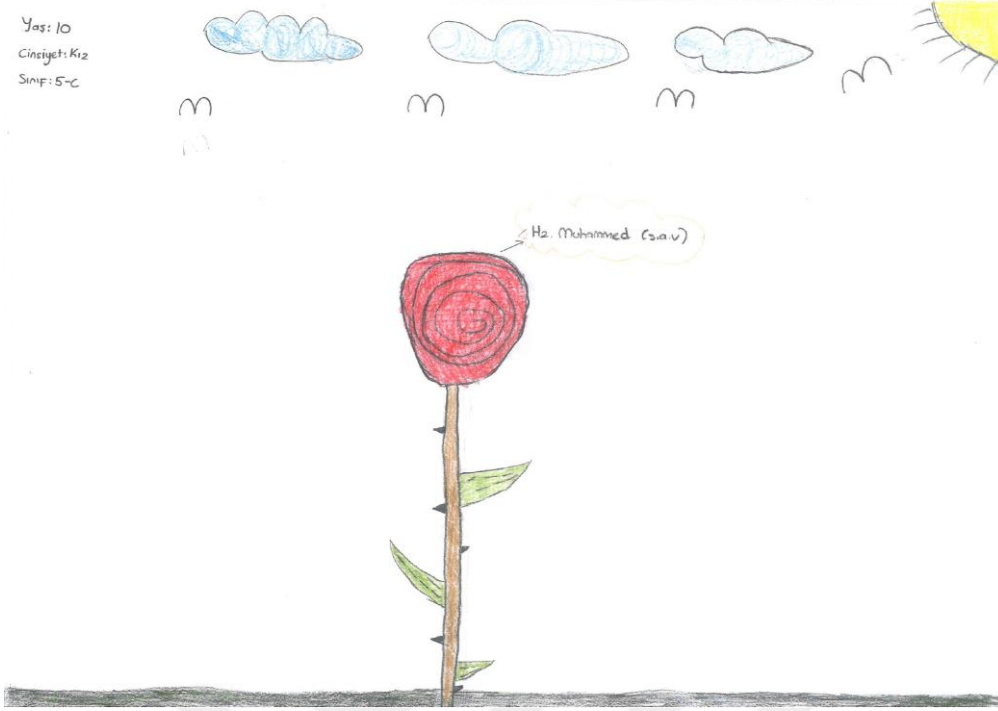

Arşiv:10

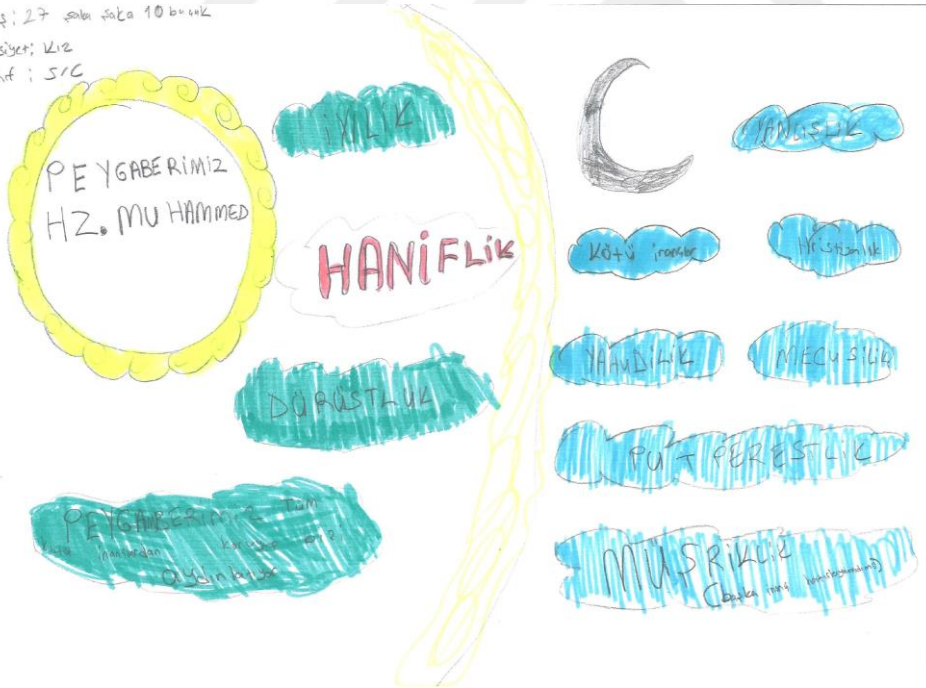
Arşiv:11

Yaş: 10
Cinsiyet: Kız
Sınıf: 5-C

Arşiv:12

Yaş: 27 yaşları 10 b. 10 k.
Cinsiyet: Kız
Sınıf: 5-C

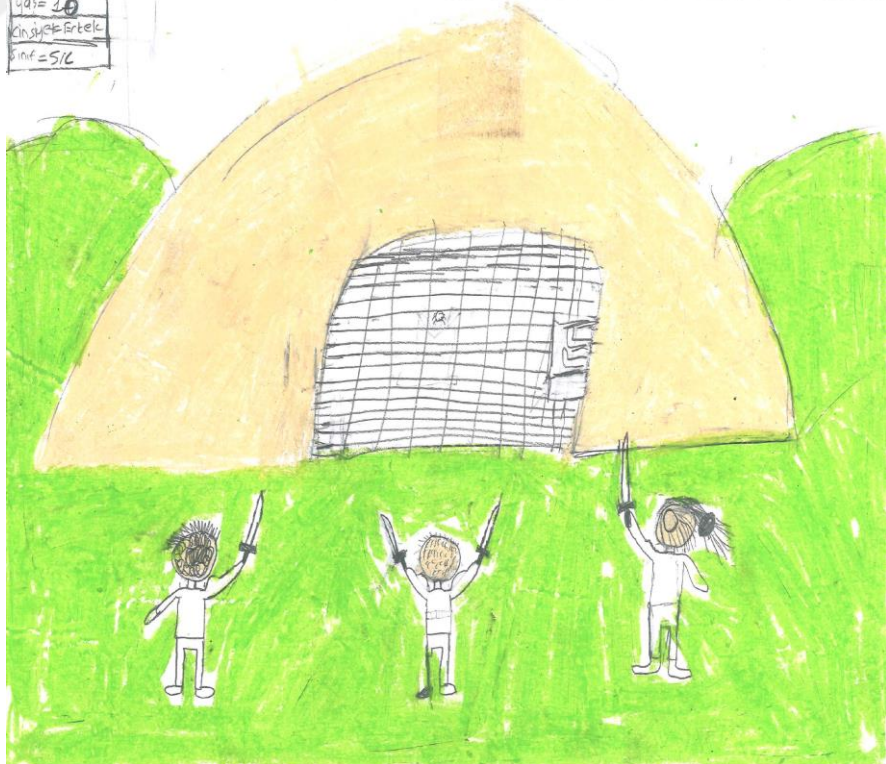
Arşiv:13

yaş=10
cinsiyet=erkek
sınıf=5-C

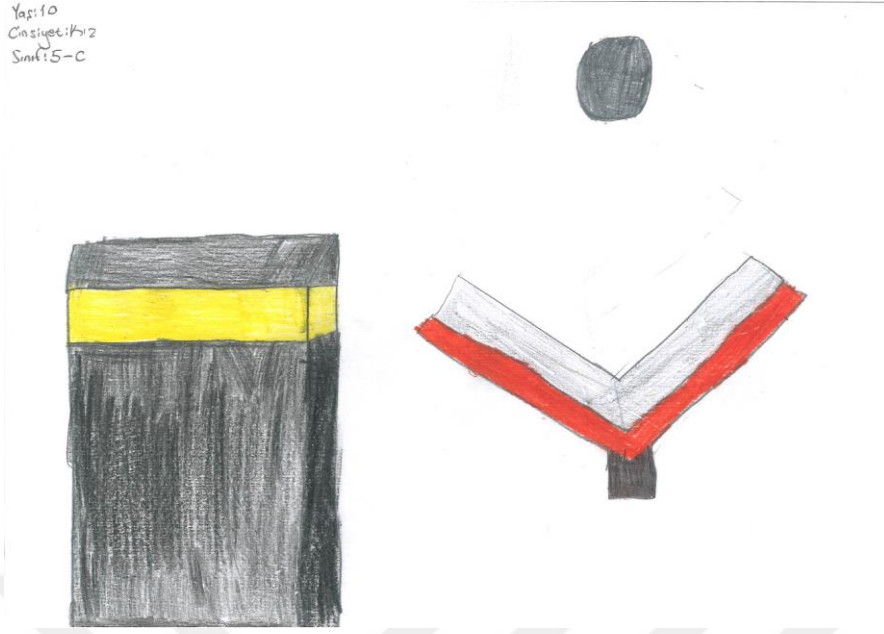
Arşiv:14

yaş=10
cinsiyet=erkek
sınıf=5/C

Arşiv:16

Yaş:10
Cinsiyet:Kız
Sınıf:5-C

Arşiv:18

Yaş:10
Cinsiyet:Erkek
Sınıf:5/C

Arşiv:19

Yaş: 10
Cinsiyet: K12
Sınıf: 5/C

Arşiv:20

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
كُنْتُ يَدِ أَبِي لَهَبٍ وَتَبِ مَا أَغْنَى
عَنْهُ مَالُهُ زَوْجًا كَيْسِيٍّ سَيْفُكَ تَارًا ذَا
تَلَهَّبَ وَأَمْرًا لَمْ يَحْجَلْ أَغْطِبُ
فِي جَيْدِهَا خَيْلٌ مِنْ صَدِّ

Bismillâhîr-rahmânîrrahîm Tebbet yedâ ebûlehebi ve tebbet mâ âğnâ
anhu mâlû-hu ve mâ beşşâ se yavşâ nâran zâte Leheb Venraetâhu kavv
nââ letel kotalâ fî cîyâkâ hâlvim mîm mesâd

Ebû Leheb'in iki eli karardı Kendisi de karardı (helâk oldu ya). Ona
ne malı, ne kazancı fayda verdi, Alevî bir ateşe girecek. Karısı
(ham) edim hammolî olarak, (Karısının) belyunda bûlûmûs bir ip
oldu ya halde!

Yaş: 10
Cinsiyet: Erkek
Sınıf: 5/C

Arşiv:21

Arşiv:22

Arşiv:25

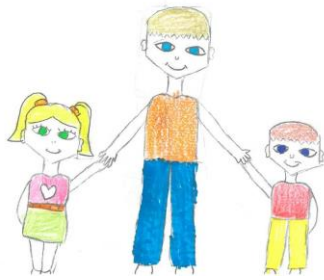
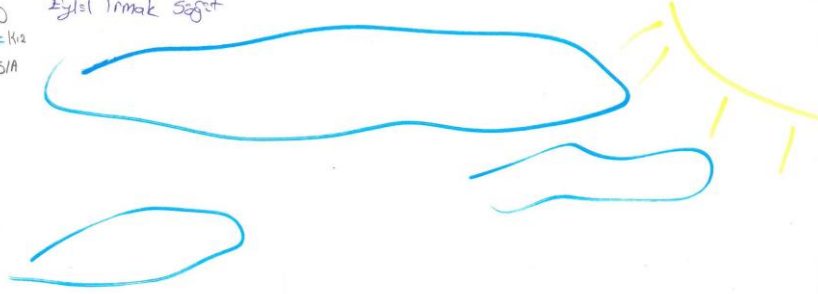

yaşı:10
cinsiyet:kız
sınıf:5/A
Ceylin
Ölçek

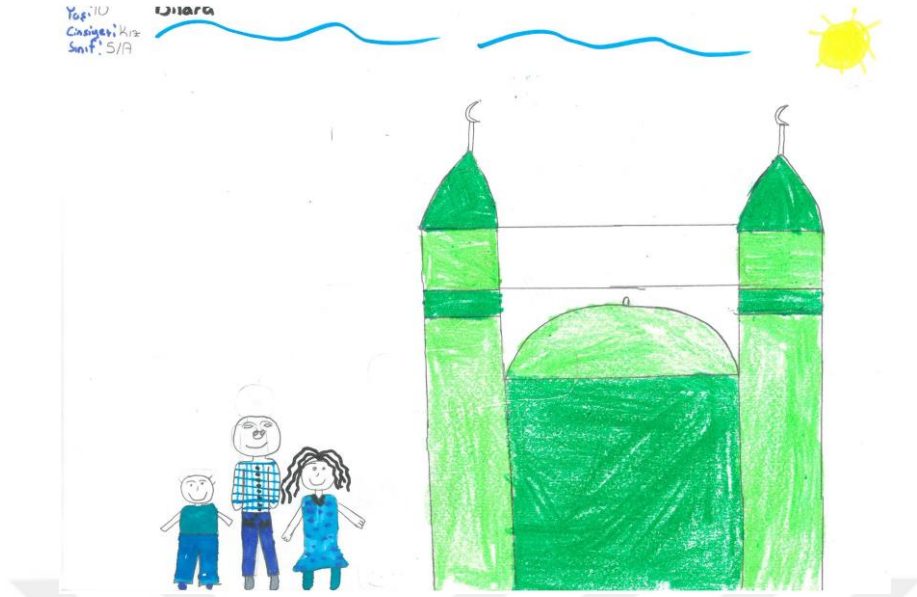
Arşiv:26

Yaşı:10
Cinsiyet:Kız
Sınıf:5/A

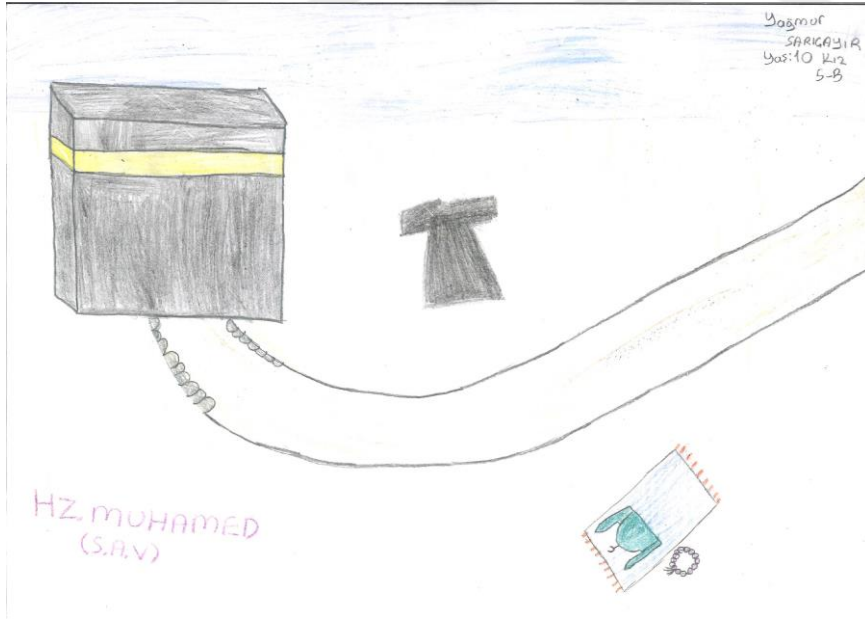
Eylül İrmak Seğit

Arşiv:27

Arşiv:28

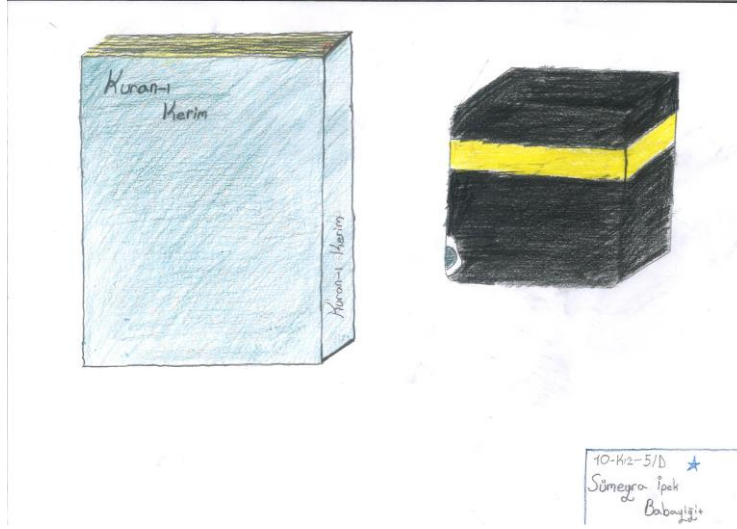
Arşiv:29

Arşiv:31

Arşiv:32

Arşiv:34

Arşiv:36

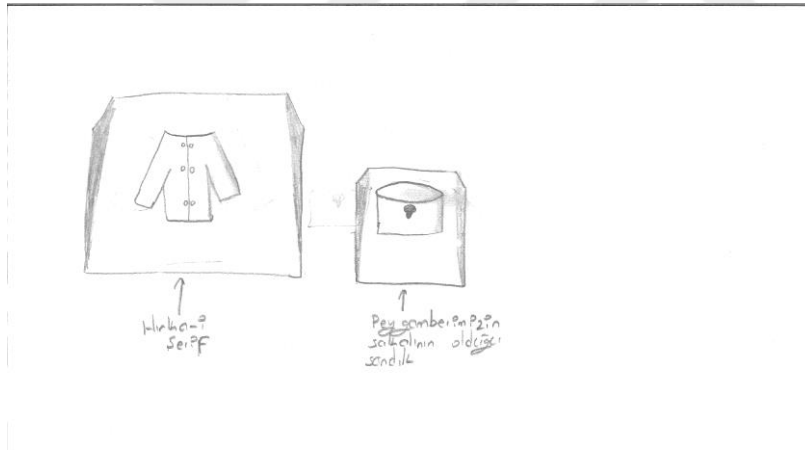
Arşiv:37

Arşiv:38

Arşiv:39

Arşiv:40

Hıra Mağarası

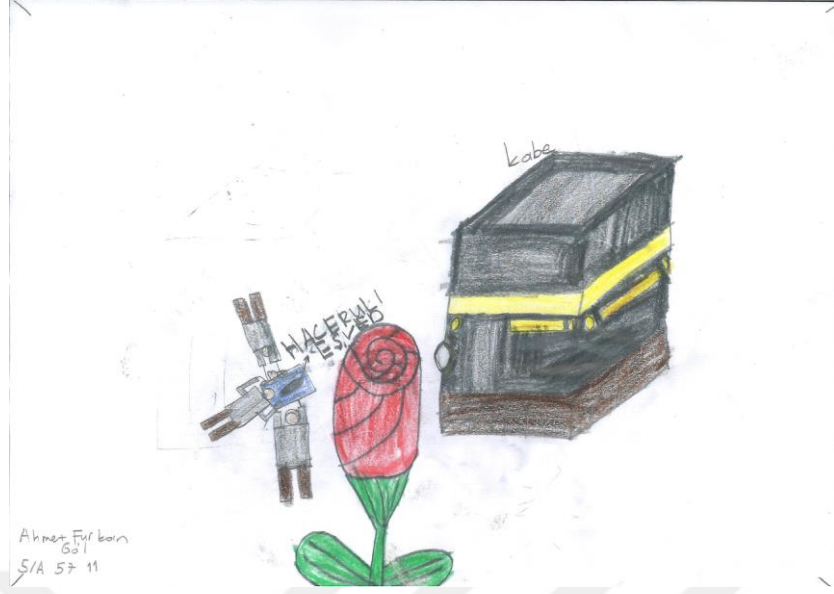
Esmâ
SİD Kaya
Yaş: 10

Arşiv:41

Yaş -70
Cin Sığat - Erkek
Sınıt - 3
numara 372

Arşiv:43

Arşiv:46

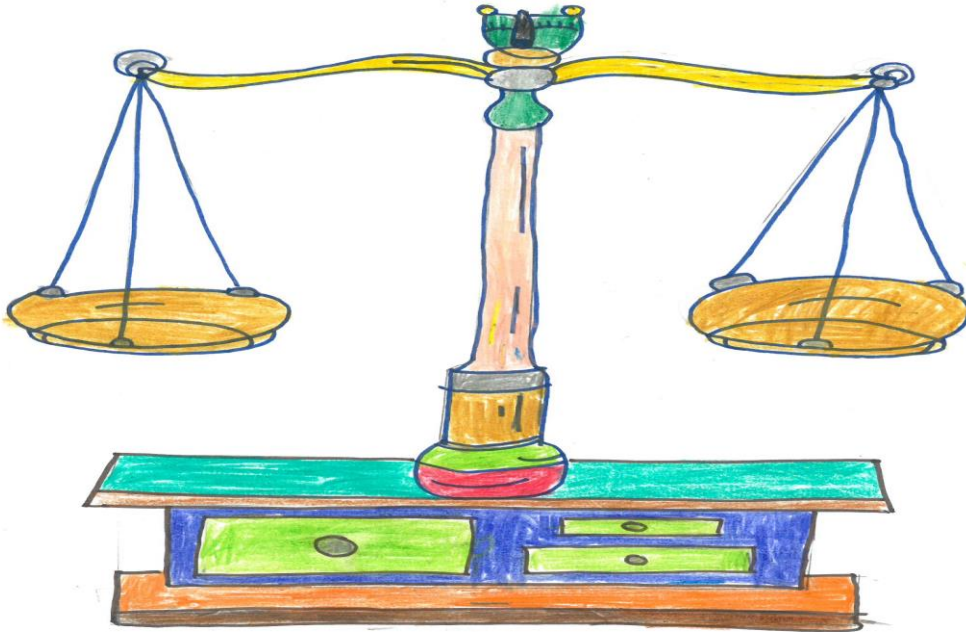
Arşiv:47

Erdem Akbulak 6/C Sevr mağarası
Yaş 11
No=27

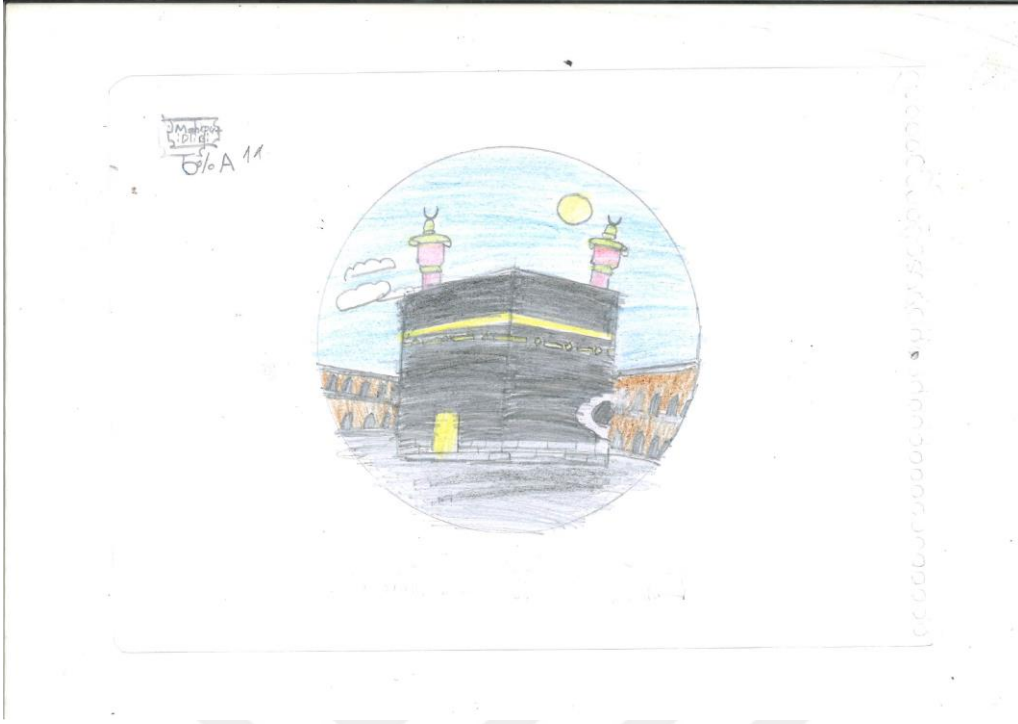

Arşiv:48

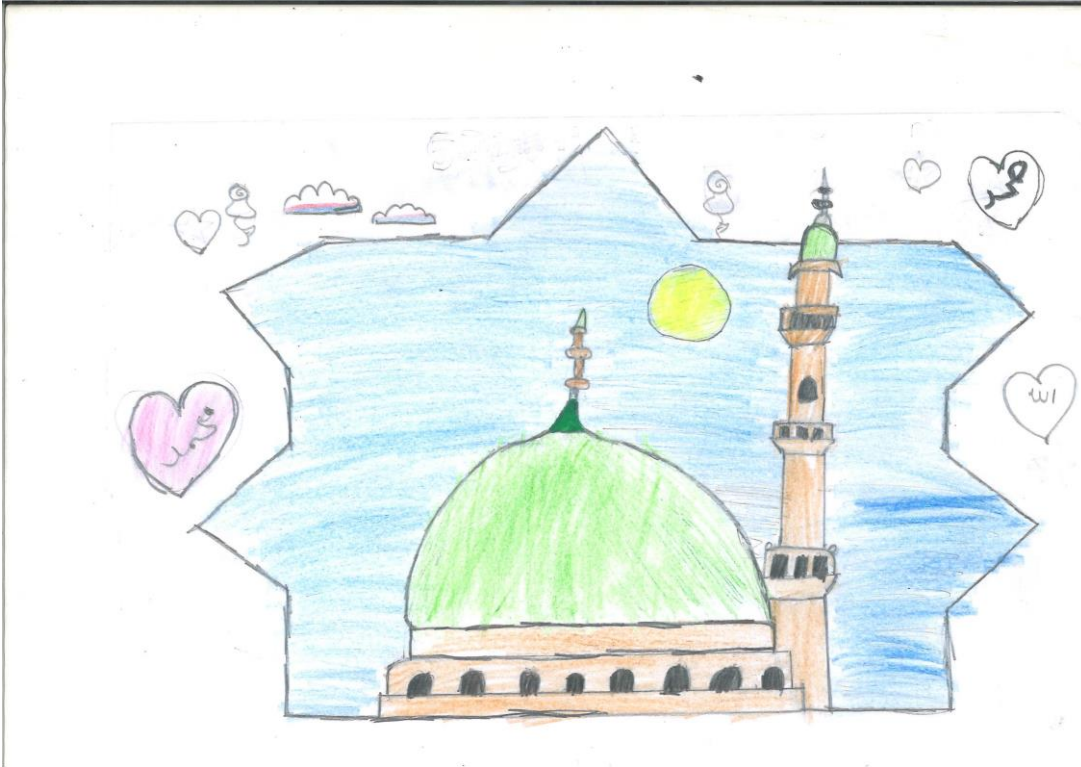
Yiğit Güler 6/C 700 Yaş: 11
H2. MUHAMMED ADALETİN TİMSALİDİR

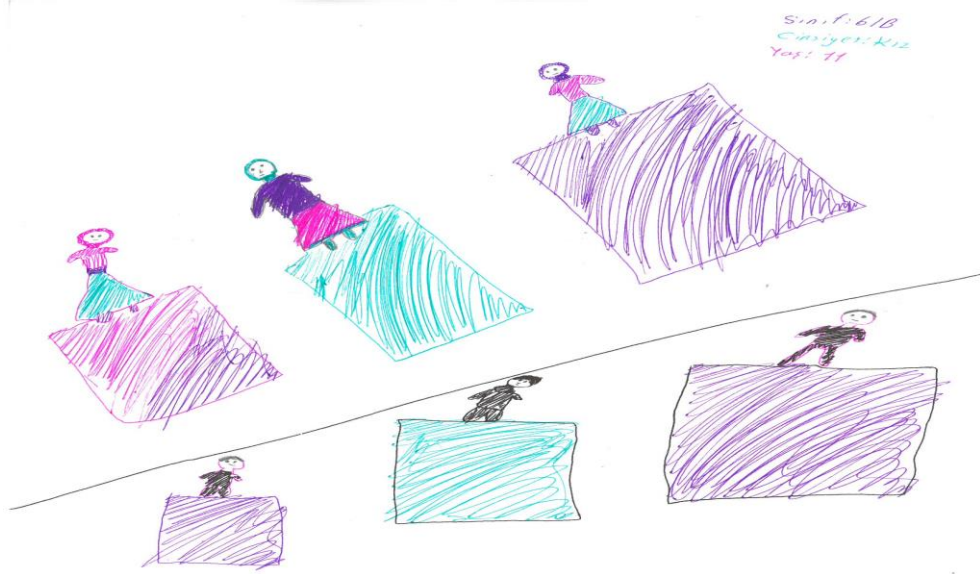
Arşiv:49

Arşiv:53

Arşiv:54

Arşiv:57

Arşiv:59

Yaş 11
Çinsiyet Erkek
Sınıf B/C

Arşiv:60

Arşiv:62

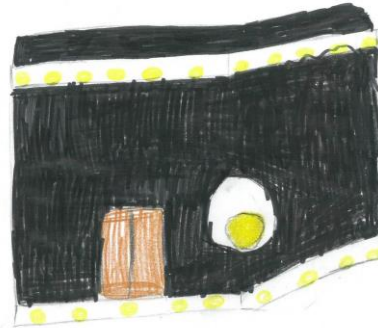
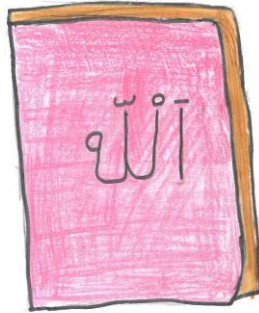
Yas 11
cias. yerlek
5\c

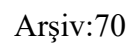
Arşiv:63

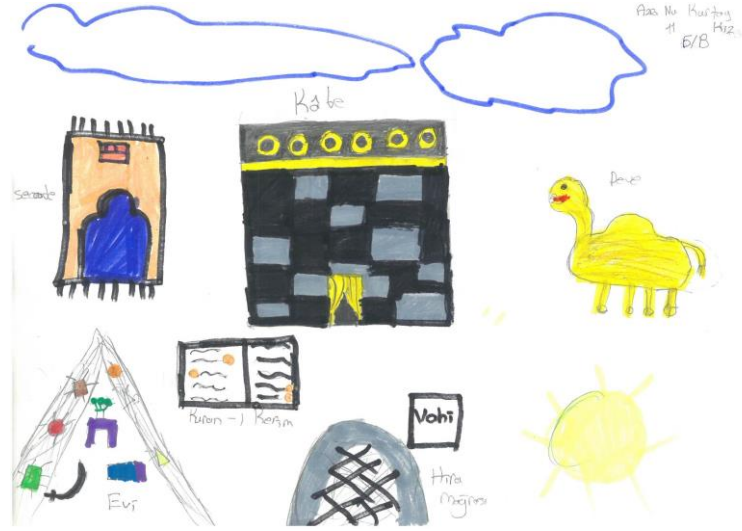
Yas 11
cias. yerlek
5\c

~H2.MUHAMMED (S.A.V)~

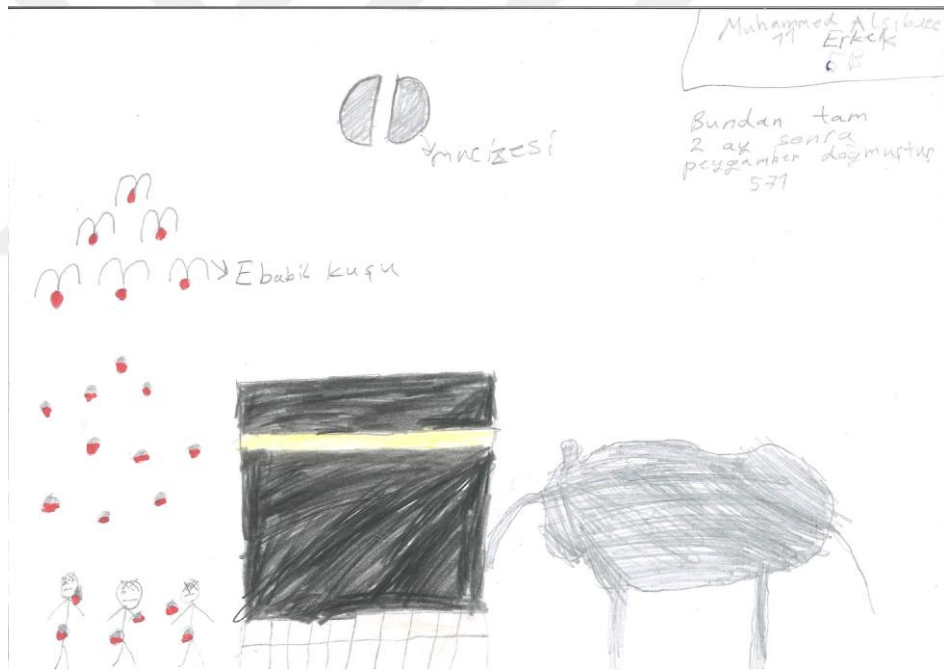

Arşiv:64

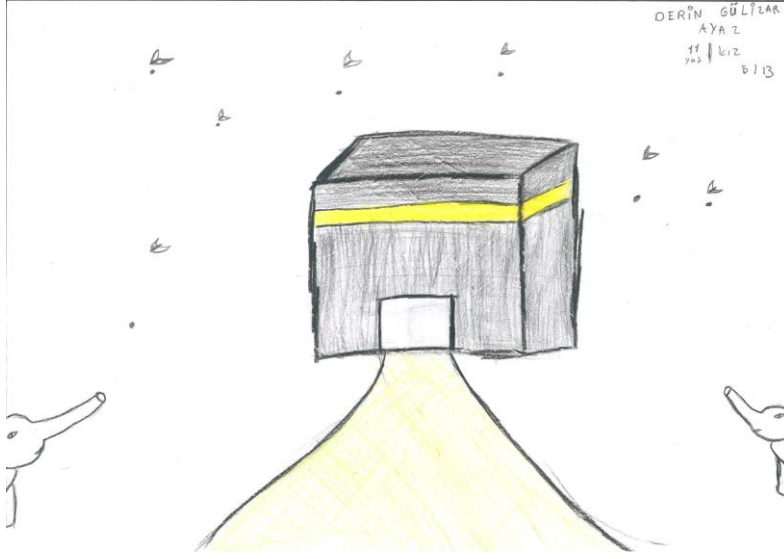

Arşiv:72

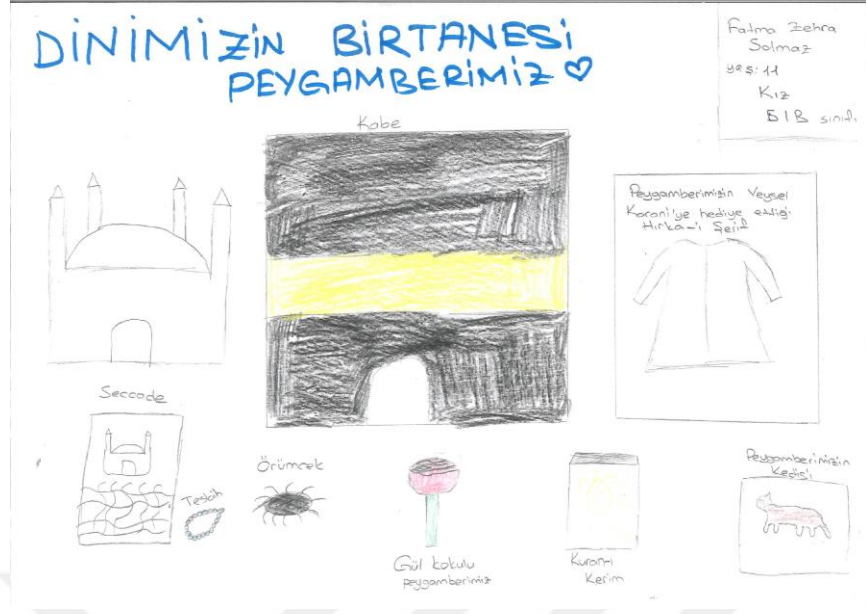
Arşiv:73

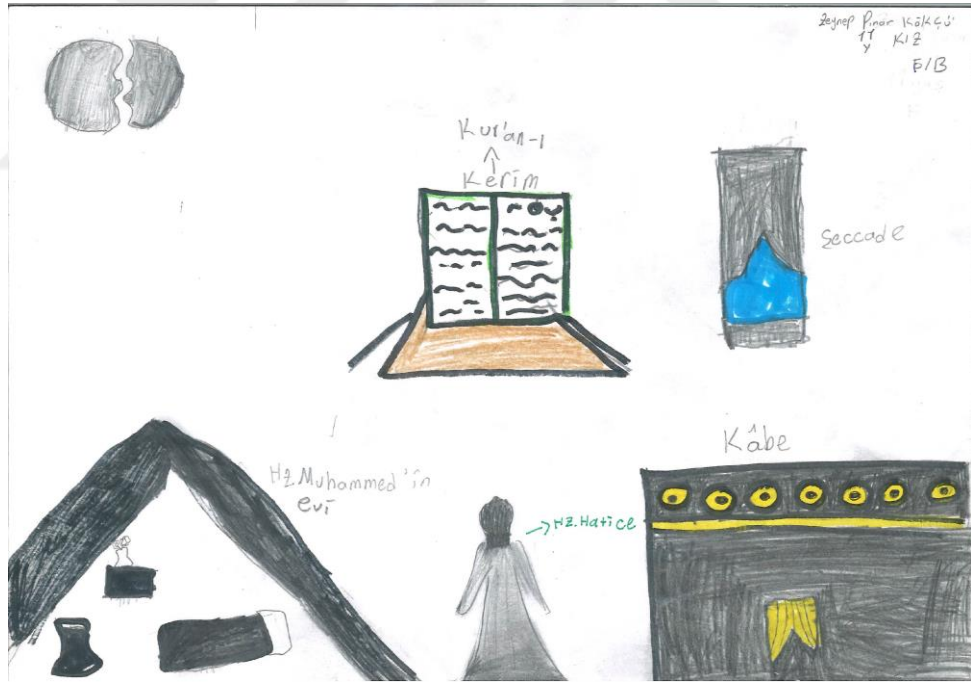
Arşiv:74

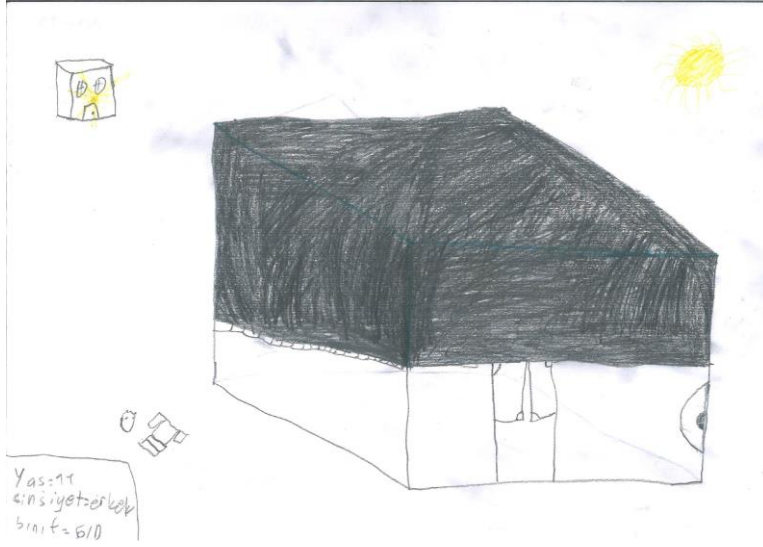
Arşiv:75

Arşiv:77

Arşiv:78

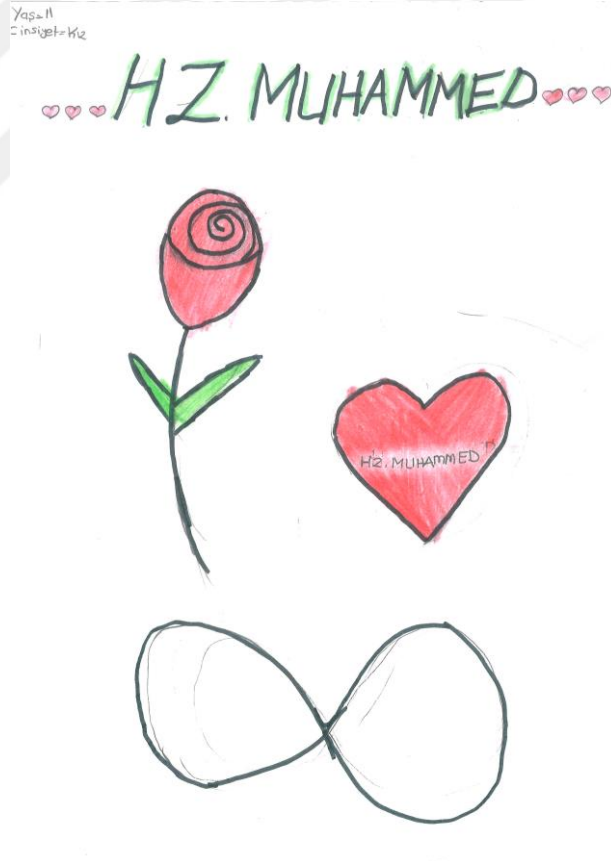
Arşiv:79

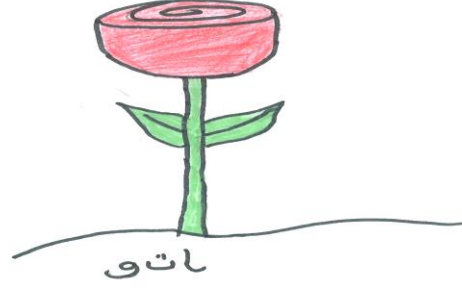
Arşiv:80

Arşiv:81

Arşiv:82

yaş = 11
cinsiyet = kız

Arşiv:83

11.5
kız

Arşiv:84

Arşiv:85

Arşiv:86

Arşiv:87

Arşiv:88

Kur'an-ı kerim'de Adı Geçen Peygamberler				
Hz. Adem	Hz. İdris	Hz. Nuh	Hz. İbrahim	Hz. İsmail
Hz. Hud	Hz. İshak	Hz. Yakub	Hz. Yusuf	Hz. Şuayb
Hz. Salih	Hz. Harun	Hz. Davud	Hz. Süleyman	Hz. Eyyub
Hz. Hz. Lut	Hz. Hz. Zülkifli	Hz. Hz. Yunus	Hz. Hz. Muhammed Mustafa	Hz. Hz. Zekeriya
Hz. Musa	Hz. Nas	Hz. Elgasa	Hz. Yahya	Hz. İsa

İslam dininin sonuncu peygamberi olan Hz.
Muhammed Mustafa (s.a.v) geldiğinde
İslam dini tamamlanmıştır.

Hacer 10/11
12. Kıs
7-D

Arşiv:89

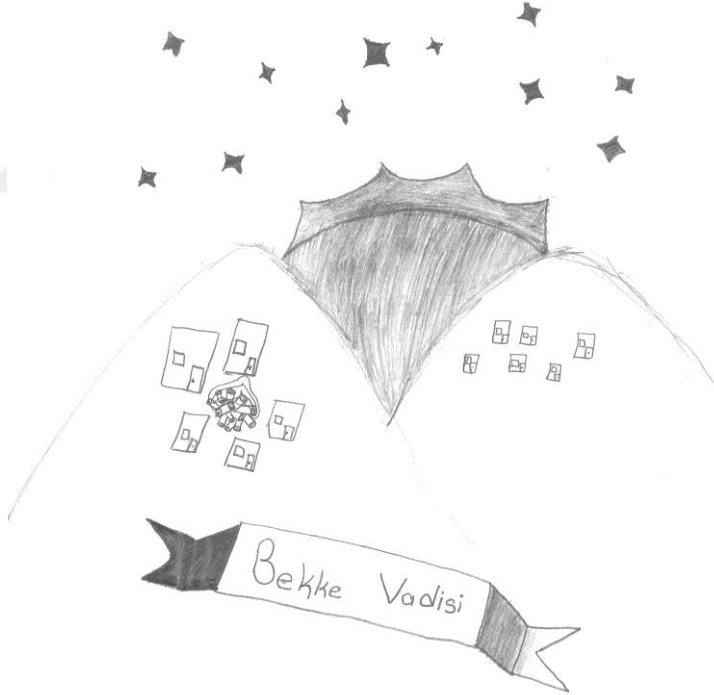
Arşiv:90

Cinsiyet: Erkek
Yaş: 12

Arşiv:91

Yaş: 12
Cinsiyet: Kız

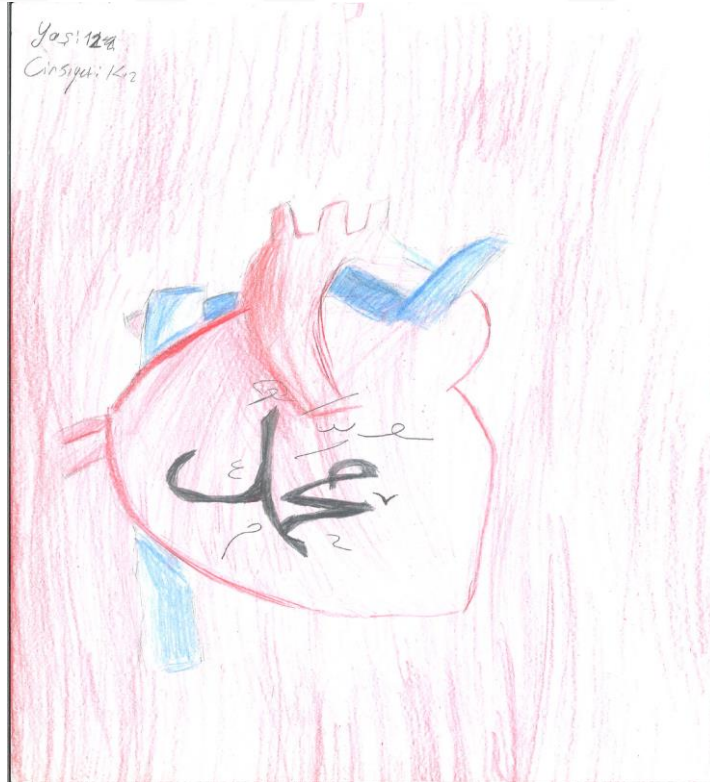
Arşiv:92

Yaşı: 12
Cinsiyeti: Kız

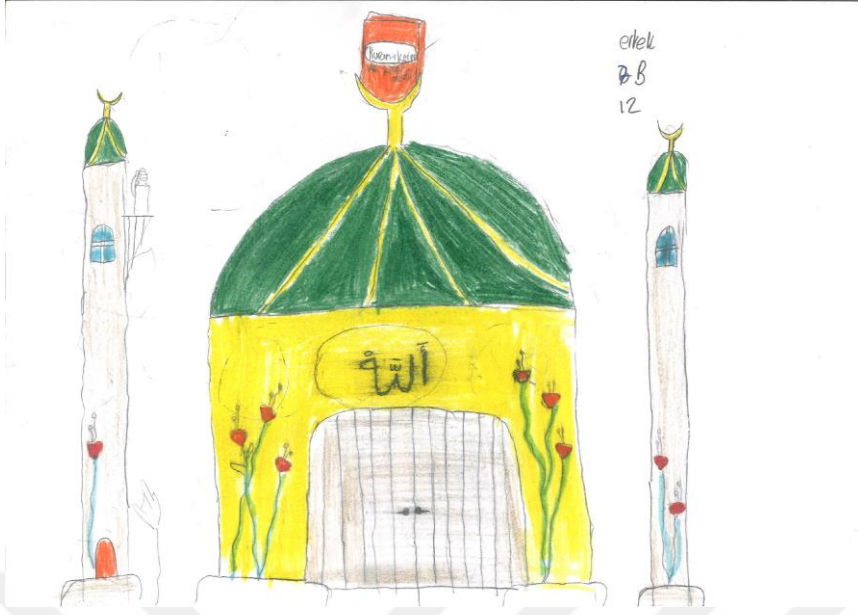

Arşiv:93

Yaşı: 12
Cinsiyeti: Kız

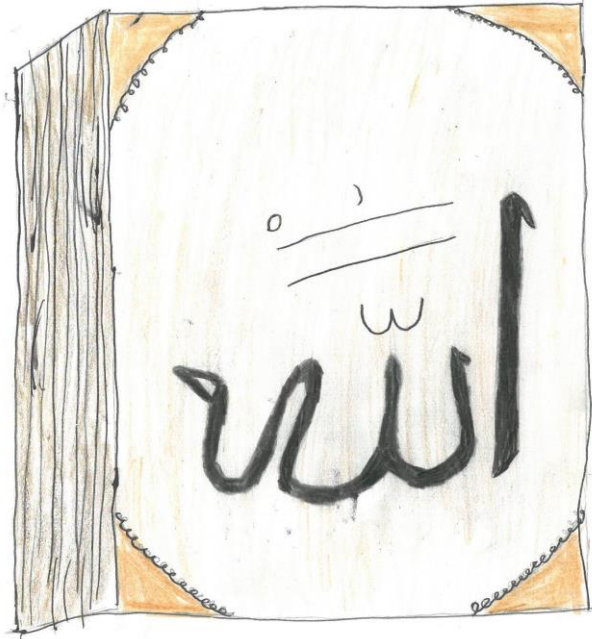

Arşiv:95

Arşiv:97

12 K12 8/13

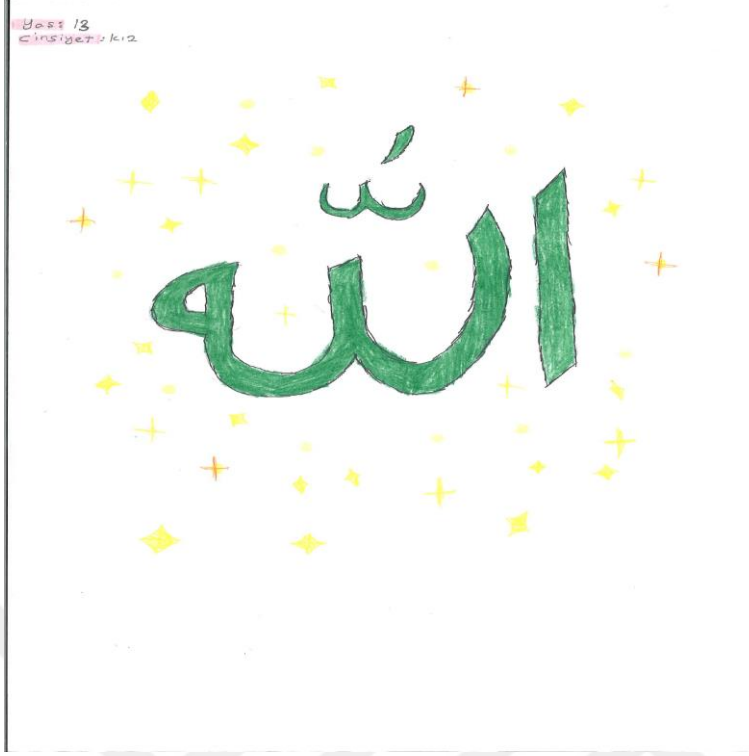
Arşiv:100

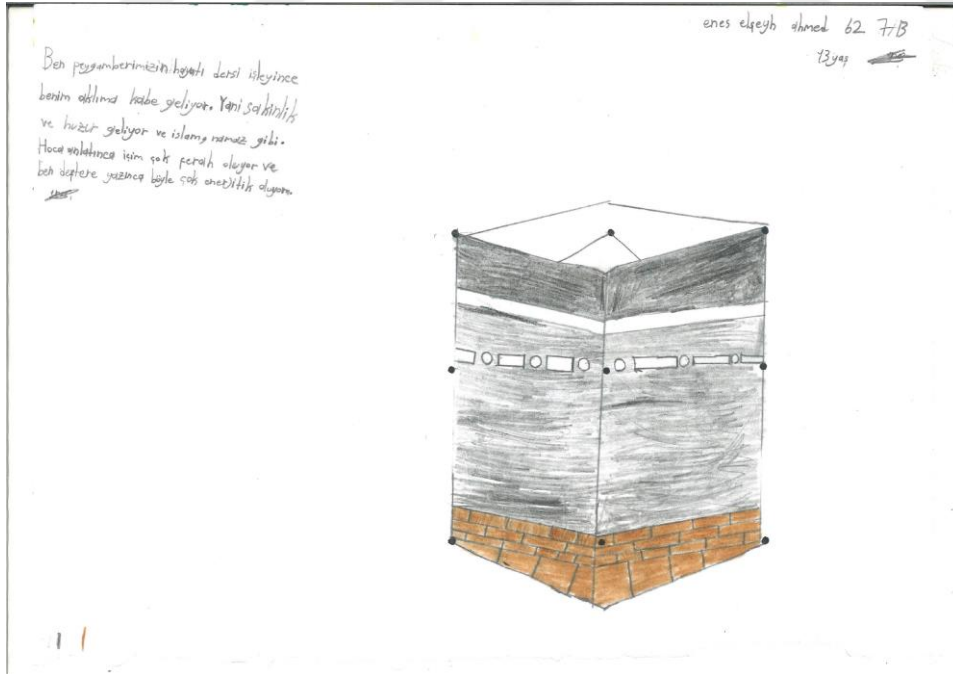
Arşiv:102

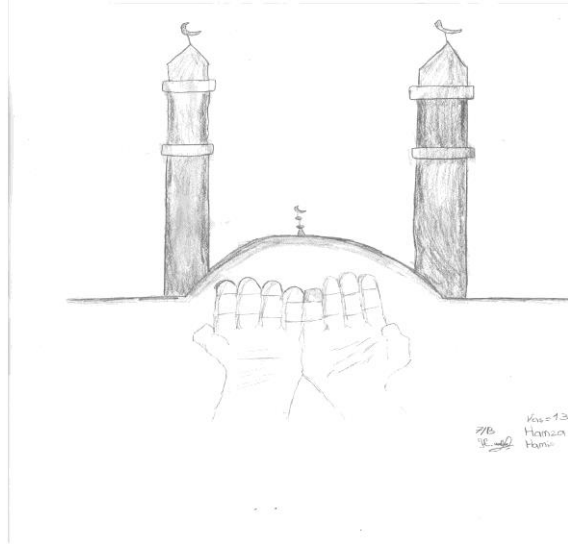
Arşiv:103

Arşiv:105

Arşiv:107

Arşiv:108

Arşiv:111

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğrenimini Manisa’da tamamladı. 2010 yılında Hafızlık icazetini aldı. 2014 yılında girdiği Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2019 yılında mezun oldu. 2019 yılından beri Diyanet İşleri Başkanlığında Müezzin Kayyım olarak görev yapmaktadır.

